

SYNLIG, MEN IKKE SETT?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Masteroppgave i teologi

Det teologiske Menighetsfakultet, Oslo

Vår 2009

AVH 502 - Masteravhandling (55 Ects)

Johanne Garmann Gullaksen

Veileder: Prof. Harald Hegstad

Sider inkludert denne: 116

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

INNHALDSFORTEGNELSE

SYNLIG, MEN IKKE SETT?	1
<i>Innholdsfortegnelse.....</i>	<i>2</i>
<i>Forord.....</i>	<i>5</i>
<i>Oppsummering.....</i>	<i>6</i>
DEL 1: BAKGRUNN FOR ANALYSEN	7
<i>Kapittel 1: Innledning.....</i>	<i>7</i>
1.1 Tema og bakgrunn.....	7
1.2 Problemstilling.....	8
1.3 Avgrensning.....	9
1.4 Materiale	9
1.5 Forskning på feltet, og bruk av annen forskning	10
1.6 Disposisjon.....	11
1.7 Mål.....	12
<i>Kapittel 2: Metode .....</i>	<i>13</i>
2.1 Kvalitativ undersøkelse.....	13
2.2 Andre metodiske utfordringer og valg.....	14
Utvalg av respondenter og informanter.....	14
Intervjusituasjonen: Skape trygghet	15
Innvandernes egne stemmer	16
2.3 Oppsummering.....	17
<i>Kapittel 3: Begreper og teori.....</i>	<i>18</i>
3.1 Verdiladete begreper på innvandringsfeltet.....	18
3.2 Begrepsbestemmelse	19
Ikke-vestlig innvandrer	19
Dem og de andre, hvem er ”vi”?.....	20
Integrering og inkludering	21
3.3 Ekklesiologi – teoretisk fundament for analysen.....	25
Hva og hvem er kirken?.....	25
Kirken som koinonia.....	26
3.4 Folkekirke og trosfellesskap i en aktivitetsmenighet.....	28
Tilhørighet i en kjernemenighet.....	29
Der trosfellesskap og folkekirke møtes: Utfordringer knyttet til gudstjenesten	30
3.5 Oppsummering.....	32
<i>Kapittel 4: Bidrag på feltet - Den norske kirkes uttalelser og Vad Nilsens undersøkelse.....</i>	<i>34</i>
4.1 Uttalelser fra sentralkirkelig hold.....	34
4.2 Ingrid Vad Nilsens studie av innvandrere i tre menigheter i Norge	37
4.3 Oppsummering.....	41

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

DEL 2: PRESENTASJON AV FUNN.....	43
<i>Kapittel 5: Menighetens syn på innvandrere og inkludering</i>	44
5.1 Motivasjon til å inkludere innvandrere.....	45
5.2 Hvordan er innvandrerne inkludert?.....	47
Informasjonsarbeid og rekruttering av innvandrere	49
Kompetanse	50
Arbeidet <i>nede</i>	51
5.3 Hvordan kan inkludering skje?.....	52
Tiltak: Planer om en internasjonal menighet.....	53
5.4 Oppsummering.....	55
<i>Kapittel 6: Innvandrerens opplevelser i møte med lokalmenigheten</i>	56
6.1 Motivasjon for å oppsøke lokalmenigheten.....	57
Å oppsøke et kristent fellesskap.....	57
Lokalmenighetens plassering.....	58
Menighetens tilbud for barn.....	59
Flest kvinner blant innvandrerne i kirken.....	60
6.2 Deltagelse og involvering i kirken	61
Deltagelse	62
Tilgang til informasjon	64
Påvirkning av gudstjenesten.....	65
Planer om tilpasning: En internasjonal menighet.....	67
6.3 Inkludert? Sosiale relasjoner og opplevelse av tilhørighet	68
6.4 Oppsummering.....	70

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

DEL 3: ANALYSE, DRØFTING OG KONKLUSJON	72
<i>Kapittel 7: Hvordan kan man inkludere innvandrere i en menighet i Den norske kirke?.....</i>	<i>73</i>
7.1 Bakgrunn – hvorfor oppsøkte innvandrerne lokalmenigheten?	73
Innvandrerens motivasjon til å gå i kirken	73
Menighetens syn på hvorfor de skal engasjere seg i innvandrere.....	75
Den norske kirkes begrunnelse for å forholde seg til innvandrere	76
Konklusjon.....	77
7.2 Muligheter til å delta	78
Tilgang til informasjon	78
Demokratisk deltagelse	79
Konklusjon.....	80
7.3 På hvilken måte kan menigheten inkludere innvandrere?	80
Barrierer for deltagelse	82
Fokus og strategi.....	82
Kompetanse	84
Engelsk messe, et inkluderingsiltak?	85
Medlemskap.....	89
Innvandrere som ressurs	89
Oppsummering og konklusjon	90
<i>Kapittel 8: På hvilken måte kan innvandrerne inkluderes i gudstjenestelivet og i trosfellesskapet?..</i>	<i>92</i>
8.1 Inkludering i kristne fellesskap	92
8.2 Inkludering i gudstjenesten	94
Barrierene – hvordan motvirkes de?	95
Liturgien - inkluderende?.....	97
Konklusjon.....	98
8.3 Inkludering i trosfellesskapet	98
8.4 Oppsummering og konklusjon	102
<i>Kapittel 9: Oppsummering og konklusjon. På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke? .....</i>	<i>103</i>
9.1 Oppsummering av teori og bakgrunn	103
9.2 Oppsummering av empiriske funn	105
9.3 På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?.....	107
<i>Litteratur .....</i>	<i>111</i>
Litteraturliste del 2 – materiale brukt som inspirasjon og bakgrunnskunnskap.....	113
Internettider	113
<i>Vedlegg: Intervjuguide.....</i>	<i>114</i>
Intervjuguide respondenter.....	114
Intervjuguide informanter	116

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

FORORD

Tidligere har min ekklesiologi vært taus. Gjennom å forske på innvandrere og inkludering, er den blitt klarere, mer enhetlig og uttalt. Undersøkelsene mine har gitt nye tanker til spørsmålet om hvilke forutsetninger som skal til for at Den norske kirke best kan virkeliggjøre det åndelige fellesskap vi er døpt inn i.

Selv har jeg status som utvandret. Jeg er ansatt i Sjømannskirken og driver en etnisk menighet i Sveits. For oss oppleves Sveits som byråkratisk og lite fleksibelt, og kulturmøtet med Sveits er enkelte ganger som å se Norge slik det var for 20 år siden. Andre ganger tenker jeg at ordningene og kodene i Sveits er et gode. Selv om håndverkere og postbud kommer uanmeldt midt på dagen fordi de regner med at en ung kvinne uansett er hjemmeværende med et barn eller to, så er elektrikerer på plass kort tid etter at jeg har meldt inn mitt behov, og gjerne et kvarter før tiden. Arbeidet med den norske menigheten er også interessant sett i et inkluderingsperspektiv, vi jobber ikke for inkludering av norskspråklige i det sveitsiske samfunn og kirkeliv, men ønsker dem velkommen til et hjem borte fra hjemmet.

Innvandrerens plass i Den norske kirke er et tema som berører folkekirken. Kirken skal romme de personer i befolkningen som ønsker det – men er det rom for innvandrere i Den norske kirke? Jeg er heldig som har fått studere dette, og jeg håper at flere andre ønsker å ta opp temaet slik at vi sammen kan bidra til at Den norske kirke kan være en reell åpen og inkluderende kirke for alle som ønsker det.

Jeg vil takke respondentene og informantene i menigheten som stilte seg til rådighet for mine undersøkelser. Videre vil jeg takke Menighetsfakultetet for lån av utstyr til opptak og avspilling av intervjuene. Min søster Nina har vært til stor hjelp med en grundig språkvask. Til slutt vil jeg rette en stor takk til min veileder Harald Hegstad. Han har med stor tålmodighet lost meg gjennom prosessen fra begynnelse til slutt, og det var også han som introduserte meg for tematikken og kom med ideen til prosjektet. Å få lov til å utforske innvandrere i Den norske kirke har gitt meg mange erfaringer jeg ikke ville vært foruten.

Genève, mai 2009, kandidat 582

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

OPPSUMMERING

Jeg har sett på hvordan innvandrere kan inkluderes i en menighet i Den norske kirke ved å intervju seks innvandrere og fire medarbeidere i en aktivitetsmenighet i en arbeidskirke i en drabantby i Norge. For å analysere dagens situasjon har jeg valgt ut en ekklesiologisk modell, kirken sett som fellesskap eller *koinonia*, som hjelp til å kategorisere ulike aktørers fokus i møte med temaområdet innvandrere og inkludering. Som bakgrunnsmateriale har jeg også brukt et kirkelig ressursdokument om innvandrere, uttalelser på Kirkemøtet i 2005 og 2006, og Ingrid Vad Nilsens studie av integrering av innvandrere i Den norske kirke.

Jeg definerer inkludering som *den likhetsfremmende prosessen som skal legge til rette for at alle forstår, involveres og deltar i kirken på alle arenaer, og at arbeidet med å overkomme barrierer for deltagelse skal ha til hensikt å fremme folkekirkemedlemmenes grad av aktivitet*. Noe av det viktigste menigheten kan gjøre er å *informere* innvandrere i nærområdet om menighetens aktiviteter på en forståelig måte. Dette vil markere at kirken er åpen for innvandrerne, og det vil muliggjøre økt *rekruttering*. Informasjonen under gudstjenesten og forkynnelsen av Ordet bør tilpasses med tanke på at *språk*, særlig muntlig tale, er en barriere for at innvandrerne skal kunne delta i gudstjenesten. Videre er det viktig å lage tilbud som er relevante slik at innvandrere prioriterer aktivitetene fordi *tid* er en barriere i møte med lokalkirken. Menigheten har også en ressursmangel når det gjelder *tid*, men her kan fokus, strategier og kompetanseheving være viktige faktorer for å overkomme tidsmangelen. Det er også viktig å skape kontaktpunkter mellom trosfellesskapet og folkekirken for å minske *fremmedfrykt* som kan hindre deltagelse. Videre har denne spesielle menigheten en utfordring med bruken av ulike *rom* i kirken fordi flere av innvandrerne holder seg utenfor kjernemenigheten under kirkekaffen blant annet fordi de fysisk ikke går *inn* i det rommet der kirkekaffen holdes.

Jeg mener at innvandrerne i denne menigheten er synlige men ikke sett. De er synlige utseendemessig og i menighetens refleksjoner, men er ikke sett. Det kommer særlig av at de blir møtt med en tanke om inkludering i et omsorgsperspektiv, mens deres behov ifølge en av innvandrerne er ”å høre presten, hva han sier, lære av det han sier, og jeg synger med de andre.”

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

DEL 1: BAKGRUNN FOR ANALYSEN

KAPITTEL 1: INNLEDNING

Er Den norske kirke en åpen kirke også for innvandrere? Jeg tror at innvandrerne er synlige i kirken – både utseendemessig i nærområdet, i enkelte tilfeller på kirkebenkene, og som objekt i sentralkirkelige uttalelser. Likevel lurer jeg på om de er sett, om Den norske kirke sentralt og lokalt ser de menneskene som ønsker å delta i deres fellesskap, og imøtekommer deres behov. For å undersøke dette har jeg sett på en lokalmenighet i Norge, på sentralkirkelige uttalelser, på et forskningsprosjekt om integrering av innvandrere i Den norske kirke, og på modellen om kirken som *koinonia* – fellesskapsdimensjonen i kirken. Jeg har kommet frem til at innvandrerne er synlige, og at de har et ønske om å delta i kristne fellesskap fordi de ønsker et fellesskap med Gud. Men blir dette behovet sett? Spørsmålene som jeg besvarer i denne avhandlingen, er hvordan innvandrerne opplever møtet med lokalmenigheten, om de føler seg inkludert, og hva menigheten gjør eller kunne ha gjort for å inkludere innvandrere.

1.1 Tema og bakgrunn

Dette er en undersøkelse innenfor praktisk teologi, og temaområdet er inkludering av innvandrere i Den norske kirke. Dette er et vidt område, og undersøkelsen retter seg mot inkluderingen av kristne ikke-vestlige innvandrere i en lokalmenighet i Den norske kirke.

Innvandrerbefolkningen teller nær en tidel av befolkningen i territoriet Norge, ifølge Statistisk sentralbyrå.¹ Det har vært forsket mye på innvandring i Norge, men få har sett på kristne innvandrere i Den norske kirke.

---

¹ www.ssb.no/innvandring, lest 09.01.09

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Temaet innvandrere og integrering ble behandlet på Kirkemøtet både i 2005 og i 2006. Fokuset i saksbehandlingene er i hovedsak myndighetenes politikk på dette feltet, og kirkens mulighet til å påvirke politikken i tilfeller der den strider mot menneskeverdet. Kirkemøtet vitner om en generell visjon om å øke kompetansen om integrering av innvandrere. Samtidig har vi fremdeles liten bakgrunnskunnskap om innvandrerne som er tilknyttet Den norske kirke. I innvandringsdebatten har det oppstått en polarisering der innvandrere enten blir sett på som en ressurs eller et problem, og Kirkemøtet ønsker å se på innvandrere som en ressurs². Jeg setter som premiss at Den norske kirke er åpen for alle som ønsker det, og signalene i de kirkelige dokumentene gir meg grunn til å anta at dette er et syn som Den norske kirke offisielt deler. Spørsmålet er i denne sammenhengen hva som faktisk skjer i lokalmenigheten jeg har studert.

1.2 Problemstilling

Det jeg vil undersøke i denne oppgaven er om Den norske kirke har rom for innvandrere som ønsker å være en del av en lokalmenighet. Hvordan tenker kirken rundt innvandrere, og hva sier innvandrerne i en lokalmenighet om situasjonen? Hvilket arbeid blir gjort for å se innvandrere, og hvordan kunne dette bildet sett ut? Problemstillingen er:

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Undersøkelsen består av dybdeintervju med seks innvandrere i en lokalmenighet i Den norske kirke der de har kunnet fortelle om sine opplevelser knyttet til møtet med lokalmenigheten sin, samt fire medarbeidere i denne menigheten for å se deres syn på inkludering av innvandrere.

---

² Vedtak KM 06/05: 6 og Vedtak KM 11/06: 2

1.3 Avgrensning

I denne oppgaven studerer jeg inkludering i et praktisk teologisk, norsk, kristent perspektiv. Det vil si at jeg ikke tar opp samfunnsfaglige eller religionsosnologiske perspektiver utenfor Den norske kirke. Det som undersøkes her, avgrenses også innenfor det kirkelige feltet. Innenfor ekklesiologien, altså læren om kirken, har jeg valgt ut et nytestamentlig bilde som modell for kirken – kirken som samfunn eller fellesskap, på gresk *koinonia*. Andre nytestamentlige bilder kunne vært relevante, som *Guds folk*, eller *legemet*. Jeg synes likevel at kirken som *koinonia* er det bildet, og den modellen, som både tar for seg det teologiske aspektet i synet på kirken, samtidig som den på en god måte ivaretar at kirken også består i menneskelig samhandling. I denne sammenhengen er det også viktig at kirken som *koinonia* viser hvordan kirken skal være åpen for alle, og at modellen beskriver fellesskaps-dimensjonen i kirkens vesen på en håndgripelig måte. Kirken som *koinonia* fordrer at det er flere fellesskap i kirken, samtidig som modellen gir nyttige kategorier i analysen min.

Jeg kommer ikke til å se på inkludering i etniske eller nasjonale menigheter selv om fem av innvandrerne jeg intervjuet, hadde byttet sted for trosutøving fra en slik type menighet. Jeg kommer heller ikke til å utvide perspektivet til å se på hvordan kirken eventuelt bidrar til integrasjon i samfunnet forøvrig først og fremst fordi funnene sier for lite om dette. Det betyr at jeg får liten støtte i den utenlandske forskningen det har lyktes meg å finne på feltet, fordi den primært tar opp inkludering enten i et samfunnsmessig perspektiv, i forhold til andre religioner og konfesjoner, eller i sammenheng med etniske eller nasjonale menigheter.

1.4 Materiale

Dette er en kvalitativ studie, og prosjektet er godkjent av NSD, og følger deres retningslinjer for håndtering av kvalitativt materiale.³ Primærmaterialet er empiriske funn fra intervjuer med fire medarbeidere og seks innvandrere i en lokalmenighet i Den norske

---

³ Se www.nsd.uib.no

kirke. Dette er et materiale som er innhentet spesielt til denne undersøkelsen, og funnene blir presentert i henholdsvis kapittel fem og seks.

1.5 Forskning på feltet, og bruk av annen forskning

Mesteparten av forskningen om innvandring i et religiøst perspektiv omhandler andre konfesjoner, religioner eller andre menighetstyper enn slike det ville vært fruktbart å sammenligne med Den norske kirke. I Norge er det ikke utgitt mye materiale på området, det største bidraget fra Den norske kirke er et ressurshefte om flyktning- og asylpolitikk. Av andre bidrag i en kirkelig eller religiøs kontekst står enkelte aktører sterkt, som Kristent interkulturelt arbeid, og Kirkelig nettverk for flyktninger. Disse organisasjonene gir ut noe materiell og informasjon, men forsker ikke på temaet innvandring og inkludering.

Av teoretisk rammeverk bruker jeg i hovedsak en ekklesiologisk modell om kirken som *koinonia*. Refleksjoner rundt denne kirketenkningen har jeg hentet fra Ola Tjørhom⁴ og Harald Hegstad. Jeg har også brukt Hegstads tanker om folkekirke til å definere folkekirken. Dessuten har jeg brukt hans gjennomgang av menighetstyper for å karakterisere menigheten jeg har studert, og som grunnlag for å vurdere hva menighetstypen kan ha å si for inkludering av innvandrere.⁵ Jeg bruker også Den norske kirkes bekjennelsesskrifter⁶, og Halvor Nordhaugs debattbok om en kirke for folket⁷ for å definere hva og hvem kirken er, og hvordan ”folket” kan inkluderes i gudstjenestearbeidet.

I arbeidet med dybdeintervjuene brukte jeg Sigurd Grønmos drøfting av kvalitativ metode.⁸ Jeg har også hatt nytte av mer generell sosiologisk litteratur for å reflektere

---

⁴ Tjørhom 1999

⁵ Hegstad 1999

⁶ Mæland (red) 2000

⁷ Nordhaug 2006

⁸ Grønmo i Holter og Kalleberg (red) 1996

rundt begrepsbruken om innvandrere. Marianne Gullestad⁹ har i stor grad bidratt til denne refleksjonen. Andre kilder er for eksempel Thomas Hylland Eriksens diskusjoner av kulturforståelse¹⁰ og Grete Brochmanns analyse om makt¹¹. Hovedkilden når det gjelder begrepsbestemmelse er Arbeids- og inkluderingsdepartementets veiledningshefte om et inkluderende språk.¹² Videre har Knut Kjeldstadli bok om innvandring og inkludering¹³ også vært nyttig med tanke på begrepsbruk og forståelse for innvandring.

Det foreligger tre nyere kirkelige dokumenter om inkludering av innvandrere fra Den norske kirke.¹⁴ Jeg bruker disse dokumentene som inngangsport til å forstå kirkens syn på innvandring og eventuelle strategier for å inkludere dem i kirken. Dessuten har Ingrid Vad Nilsen nylig studert integrering av innvandrere i tre menigheter spredt langs kysten i Norge.¹⁵ Jeg har sammenlignet hennes funn med mine blant annet i drøftelsene om hvordan kirken kan inkludere innvandrere i en lokalmenighet i Den norske kirke.

Euris Larry Everett og Inger Furseths bok om masteroppgaven¹⁶ har bidratt til refleksjoner rundt selve skriveprosessen.

1.6 Disposisjon

Avhandlingen består av tre deler – bakgrunn, materiale og analyse. Kapittel 1 består av denne innledningen. I kapittel 2 avklarer jeg først noen metodiske valg før jeg viser noen av erfaringene mine med intervjusituasjonen og hvordan jeg har transkribert intervjuene. I kapittel tre definerer jeg sentrale begrep som ”innvandrer” og ”inkludering”, presenterer

---

⁹ Gullestad 2002

¹⁰ Hylland Eriksen (red) 2001

¹¹ Brochmann m fl. 2002

¹² Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2007

¹³ Kjeldstadli 2008

¹⁴ Kirkelig ressursdokument 2005, Vedtak KM 06/05 og Vedtak KM 11/06

¹⁵ Vad Nilsen i HPT 1 2009: 45-56

¹⁶ Everett og Furseth 2004

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

et teoretisk rammeverk for hva kirken er og skal være, og legger frem spesielle utfordringer knyttet til menigheten jeg har studert, ut fra hva slags type den er. Videre referer jeg kort til de sentralkirkelige dokumentene om temaområdet og Ingrid Vad Nilsens studie av integrering av innvandrere i Den norske kirke i kapittel fire.

Innlendingen til del 2 inneholder en beskrivelse av lokalmenigheten jeg har undersøkt. Del 2 inneholder en minst mulig tolket presentasjon av primærmaterialet, det vil si intervjuene med medarbeidere i menigheten i kapittel fem, og med innvandrerne i kapittel seks.

Jeg har valgt å innlede del 3 med en foreløpig oppsummering av bakgrunns materialet for å minne om definisjoner og problemstilling i forhold til analysen og konklusjonen. I kapittel syv tar jeg først og fremst for meg det mest generelle i undersøkelsen – innvandrernes motivasjon til å oppsøke en lokalmenighet i Den norske kirke, deres muligheter til å delta i kirken, og de ulike aktørenes synspunkter på inkludering i Den norske kirke. Innvandrerne uttrykte spesielt at de var opptatte av et kristent fellesskap som motivasjon for å oppsøke Den norske kirke, så i kapittel åtte ser jeg på situasjonen i gudstjenesten og trosfellesskapet, de mest synlige uttrykkene for kristne fellesskap i den aktuelle lokalmenigheten. Her ser jeg på om innvandrerne er inkludert i gudstjenesten og trosfellesskapet, for å kunne svare på hvilken måte de eventuelt kunne vært inkludert i en menighet i Den norske kirke. I kapittel ni oppsummerer jeg definisjonen av begreper og teori, empiriske funn og avslutter med min normative vurdering av på hvilken måte innvandrere kan inkluderes i en menighet i Den norske kirke.

1.7 Mål

Målet for undersøkelsen er å erverve ny kunnskap om innvandrere i Den norske kirke. Ved å studere en lokalmenighet, kan jeg på en konkret måte finne ut på hvilken måte innvandrerne er inkludert i lokalmenigheten, og hvilke tiltak som kan settes inn for å inkludere innvandrere i en lokalmenighet i Den norske kirke.

KAPITTEL 2: METODE

Jeg har brukt dybdeintervjuer som primærkilder for analysen. Dette var et opplagt valg både med tanke på typen kunnskap jeg ønsket, og tilgjengelige ressurser. I avsnitt 2.1 presenterer jeg derfor i hovedsak styrkene ved en kvalitativ undersøkelse, og kommer bare kort inn på svakhetene ved slike undersøkelser. I avsnitt 2.2 drøfter jeg utvalget av menighet, respondenter og informanter til undersøkelsen. Ingrid Vad Nilsen som også har forsket på samme område, opplevde det vanskelig å få intervjuet innvandrere til sin undersøkelse. I andre del av avsnitt 2.2 har jeg valgt å presentere noen erfaringer fra intervjusituasjonen med innvandrerne fordi dette kan bidra til økt kunnskap om å hente inn informasjon fra innvandrere i norske menigheter. Til slutt drøfter jeg hvordan jeg har transkribert intervjuene, før jeg oppsummerer i avsnitt 2.3.

2.1 Kvalitativ undersøkelse

Dybdeintervjuer innebærer både fleksibilitet i hele prosessen, sensitivitet i forhold til respondenter og informanter, og nærhet til det som undersøkes. Grønmo peker på dette i artikkelen *Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen*,¹⁷ der han tar for seg fordeler og ulemper ved både kvalitativ og kvantitativ tilnærming til undersøkelser. Sidehenvisningene i parentes viser til Grønmos artikkel.

Fleksibiliteten i innsamlingen av data innebærer at undersøkelsene kan endres underveis med tanke på problemstilling og siktemål (se bl. a s. 81). *Sensitiviteten* beskriver Grønmo som de muligheter man har til å vurdere erfaringer og formulere nye spørsmål etter hvert som samtalen utvikler seg i en intervjusituasjon. *Nærheten* ligger i at forskeren selv gjerne utfører intervjuene fordi en del av fortolkningen ligger i de opplevelser og inntrykk man danner seg i løpet av innhenting av data. Disse tre trekkene ved kvalitativ undersøkelse har ifølge Grønmo sin styrke i at forskeren selv kan påvirke og justere innsamlingsprosessen slik at han eller hun kan få svar på de spørsmål

---

¹⁷ Grønmo i Holter og Kalleberg (red) 1996: 81-104

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

man faktisk ønsker å undersøke. Videre kan misforståelser oppklares underveis, og fremstillingen av data kan bli dekkende og ha preg av indre sammenheng. En kvalitativ undersøkelse har sin styrke i at den gir en helhetlig forståelse av spesifikke forhold, det kan gi en dybde i analysen og det muliggjør utvikling av hypoteser og teorier underveis i innsamlingsprosessen (figur 5 s. 92).

Svakhetene ved kvalitative undersøkelser er at de har en lav etterprøvbarehet, kan gi et manglende oversiktsbilde, og kan etterlate en rekke åpne spørsmål fordi det er vanskelig å teste hypoteser og teorier med en slik undersøkelse (s. 85 og 89).

2.2 Andre metodiske utfordringer og valg

Utvalg av respondenter og informanter

Begrepet respondent blir brukt ”når den som utspørres gir informasjon om seg selv”, altså de seks innvandrerne, og betegnelsen informant når ”den som utspørres gir informasjon om andre”, det vil si de lønnete og ulønnede medarbeiderne i staben som gir mer informasjon om forholdene i menigheten enn sitt eget liv. Definisjonene er hentet fra Grønmo (s.76).

Menigheten ble valgt ut fra praktiske hensyn, og med tanke på en demografi som skulle tilsi et marked for innvandrere i det lokale arbeidet. Den demografiske sammensetningen er multietnisk, og menigheten ligger i et urbant strøk i Norge. Av hensyn til informanter og respondenter er menigheten ikke navngitt, og den omtales i avhandlingen som ”casemenigheten”, ”lokalkirken” og ”menigheten” i bestemt form.

Utvalget av informanter ble bestemt ut fra funksjon, og jeg intervjuet fire av medarbeiderne som enten har hatt eller har mest med innvandrerne å gjøre, både i det daglige og strategisk sett. For å redusere muligheten for identifikasjon har jeg stort sett omtalt informantene ut fra funksjonen deres. Bare en tidligere ansatt omtales ved hjelp av et fiktivt personnavn. Dessuten har jeg endret kjønnet til noen av informantene.

Respondentene skulle være kristne, ikke-vestlige innvandrere som deltok i gudstjenestelivet i lokalmenigheten. Å finne et tilfredstillende antall kandidater til intervju var vanskelig fordi det var relativt få ikke-vestlige innvandrere på gudstjenestene. Utvalget består i fem innvandrere som er aktive på gudstjeneste, og én

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

som er aktiv i innvandrerarbeidet som foregår i kirken. Den eneste innvandreren som i tillegg til respondentene gikk til gudstjeneste, var på reise i intervjuperioden.

Jeg kom i kontakt med respondentene via nøkkelpersoner, ved besøk i innvandrerarbeidet, og på kirkekaffe etter gudstjeneste. Utvalget er kjønnsmessig skjevt fordelt, fem av seks respondenter er kvinner. Alle respondentene er fremstilt som kvinner av identifiseringshensyn. Under de siste intervjuene kom det ikke frem ny informasjon eller synspunkter som avvek fra de tidligere intervjuene, noe som skulle tilsi at jeg har funnet et relativt dekkende bilde av situasjonen.

For å hindre videre identifisering av respondentene gir jeg lite konkret informasjon om hver enkelt, men jeg beskriver de trekkene ved bakgrunnene deres som jeg tror at har en innvirkning på hvordan man skal lese materialet. Bakgrunnen er presentert i vide kategorier, jeg nevner for eksempel ikke hvilke land i Afrika de kommer fra, akkurat hvor gamle de er, eller hvor mange barn de forskjellige respondentene har. Jeg har også gitt alle respondentene nye navn. Menigheten er heller ikke navngitt, og bortsett fra de få som vet hvor undersøkelsen foregikk, skal det være tilnærmet umulig å vite hvem respondentene er. Det er flere arbeidskirker i drabantbyer Norge der det bor mange innvandrere i nrområdet, men der forholdsvis få av dem går i gudstjeneste.

Intervjusituasjonen: Skape trygghet

Intervjuerens egenskaper og sosiokulturelle bakgrunn kan ifølge Grønmo innvirke på datamaterialet som samles inn. Det kan både påvirke samhandlingen i intervju-situasjonen, og fortolkningen (s. 91). Etersom jeg er en ung vestlig urban kvinne, hadde jeg forventet at dette skulle være et problem på flere plan. I min undersøkelse virker det som om det sosiokulturelle hadde mest å si der respondentene ikke hadde vært lenge i Norge. Det at jeg er kvinne kunne også spilt en rolle dersom det hadde vært flere menn i utvalget, men det kan hende at innvandrerkvinnene tvert om stolte på en annen kvinne, og at informasjonsflyten i hvert fall ikke ble hindret. Men det var særlig to andre faktorer som påvirket samhandlingen i møte med respondentene: *tid* og *rom*. Det viste seg at stedet for samtalen og tiden jeg hadde brukt på å bli kjent med respondentene på forhånd, var avgjørende for at jeg skulle få svar på spørsmålene som jeg stilte respondentene.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Generelt var respondentene gode samtalepartnere i intervjusituasjonen. Respondentene ble tryggere til å svare utfyllende på spørsmål jo bedre jeg ble kjent dem. I tillegg ga kjennskap til menigheten, nærområdet og arbeidet til forskjellige institusjoner i og utenfor menigheten mulighet til å innhente mer spesifisert og korrekt informasjon. En slik innsamlingsprosess krever at feltarbeidet utføres over relativt lang tid, og at man er forberedt på å bruke mye ressurser på deltagende observasjon i forkant av intervjuene.

Intervjuer hjemme hos respondentene ga best resultater i dette feltarbeidet. To av intervjuene med respondentene foregikk i kirkens lokaler, og særlig ett av disse intervjuene var både kortere og mer mangelfullt når det gjelder informasjon enn samtalene som foregikk i hjemmene til respondentene. På hjemmebane er respondenten tryggere, og dermed kanskje friere til å snakke om seg selv uten tanke på hva menigheten ville ha forventet av dem. Hjemmet som samtalested nedtonet også assosiasjonen til ordet ”intervju”, som kunne minne respondentene om de prosessene som respondenten var en del av eller nylig hadde gjennomgått i forbindelse med søknad om oppholdstillatelse, anskaffelse av bolig, penger og annet.

Innvandrerens egne stemmer

Alle intervjuene bortsett fra ett foregikk på norsk. Jeg har valgt å beholde språket til alle respondenter og informanter i en muntlig form, selv om dette ikke er grammatisk perfekt. Det har vært mulig å gjengi språkformen ganske nøyaktig fordi jeg brukte båndopptager under intervjuene. Noen vil kunne argumentere for at integriteten og troverdigheten til dataene svekkes når de blir presentert i en slik muntlig form, men materialet viser at respondentene hadde forholdsvis god språkbeherskelse. Verken intensjon eller meningsinnhold forsvinner ved å beholde språket akkurat slik det ble uttalt.

Ett av intervjuene foregikk på engelsk. Det har av identifiseringshensyn blitt oversatt til norsk, og i hovedsak er oversettelsen blitt gjort i tråd med de andre respondentenes språkdrakt. Der det er unaturlig å oversette ord for ord, har meningsinnholdet i det engelske utsagnet blitt vektlagt. Dette intervjuet er dermed mer tolket enn de andre.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

2.3 Oppsummering

Studien består av intervjuer med innvandrere og medarbeidere knyttet til en lokalmenighet i Den norske kirke. Den kvalitative undersøkelsen har sin hovedstyrke i muligheten til å justere innsamlingen av informasjon underveis, og til å kunne danne et dyptpløyende, helhetlig bilde av en situasjon. Respondentene ble i hovedsak rekruttert via nøkkelpersoner i menigheten og ved deltagelse på kirkelige aktiviteter, mens medarbeiderne ble valgt ut fra funksjon og nærhet til innvandrere i menigheten. Erfaringene fra intervjusituasjonen viser at trygghet og tillit var lettest å oppnå etter at respondentene ble bedre kjent med intervjueren, og at intervjuene som foregikk i hjemmene til respondentene, fungerte best. Intervjuene er transkribert muntlig, og språket er i liten grad rettet på.

KAPITTEL 3: BEGREPER OG TEORI

I dette kapittelet presenterer jeg noen sentrale begrepsvalg og teorier knyttet opp mot undersøkelsen. Ord som ”innvandrer” og ”inkludering” kan være verdiladete og inneholde mange assosiasjoner. Først drøfter jeg kort om mulige løsninger på hvordan en skal forholde seg til slike begreper (se 3.1) før jeg i avsnitt 3.2 avklarer begrepene ”innvandrer”, ”ikke-vestlig”, dikotomien ”vi/dem”, og begrepene ”integrering” og ”inkludering”. Videre presenterer jeg noen teorier om hva og hvem kirken er – særlig gjennom en ekklesiologisk modell, det vil si kirken som *koinonia*, i avsnitt 3.3, før jeg plasserer menighetstypen jeg har studert i norsk kontekst og forklarer hvilke innvirkninger typen har for inkluderingen i avsnitt 3.4. Til slutt gir jeg en kort oppsummering av hele kapittelet i avsnitt 3.5.

3.1 Verdiladete begreper på innvandringsfeltet

Sosialantropolog Marianne Gullestad har skrevet om hva begrepsvalget i norsk innvandringsdebatt ”forteller om underliggende verdier og tolkningsrammer”.¹⁸ Hun sier at ordvalget i seg selv ikke nødvendigvis viser til en bevisst negativ holdning, men at det likevel kan skape en distanse og vise hierarkiske maktforskjeller det kan være nyttig å være seg bevisst. Andre diskuterer også begrepsbruk om innvandrere,¹⁹ og noen av disse diskusjonene viser at selv om begreper kan oppstå som verdinøytrale og deskriptive, og intensjonen ved bruken kan være god, kan begrepene likevel etter en tids bruk bli oppfattet som verdiladete - noen diskriminerende, andre tilslørende eller ekskluderende. Dette gjelder særlig begreper som ”innvandrer”, ”andregenerasjons innvandrer”, ”ikke-vestlig”, ”norsk”, ”nordmann”, ”synlig minoritet” og ”utlending”.

En aktuell løsning er å danne nye begrep, men som Kjeldstadli peker på: ”... [V]irkeligheten utenom språket endres ikke nødvendigvis om vi bytter ord. (...) Også de

---

¹⁸ Gullestad 2002: 19

¹⁹ Se for eksempel Jacobsen 2002 og Kjeldstadli 2008

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

nye ordene vil kunne få negative assosiasjoner knyttet til seg”.²⁰ Kjeldstadli har heller ingen forslag til hvordan man skal forholde seg til problematiske begreper.

Gullestad forsøker å løse begrepsproblemet gjennom å sette enkle anførselstegn på betente begreper for å markere distanse til dem.²¹ Dette endrer likevel ikke språkbruken, og fjerner heller ikke de eventuelt negative assosiasjonene knyttet til begrepene. Hva er forskjellen på `innvandrer` og innvandrer? Slik jeg ser det, kan det hende at anførselstegnene bidrar til å synliggjøre kategoriene som en homogen størrelse selv om intensjonen er det motsatte. Jeg vil derfor ikke bruke anførselstegn.

I den videre begrepsdefinerings- og -bruken er siktemålet mitt å være deskriptiv slik at begrepene omtaler fenomener som faktisk eksisterer. Det er ikke dermed sagt at begrepene ikke kan være verdiladete, men en endring i begrepsbruken vil etter min mening sannsynligvis føre til mer forvirring enn presisering.

3.2 Begrepsbestemmelse

Ikke-vestlig innvandrer

Ifølge Statistisk sentralbyrå viser innvandrere ”til personer som er født i et annet land, har to utenlandskfødte foreldre og er bosatt i Norge”.²² Flyktning er en betegnelse på de som ifølge Utlendingsdirektoratets flyktningregister har flyktningstatus og har fått oppholdstillatelse i Norge²³. Flyktninger er altså en del av innvandrerbefolkningen, mens ikke alle innvandrere er flyktninger. Jeg bruker ikke begrepet flyktning i denne studien bortsett fra der jeg referer til andre kilder som bruker dette begrepet.

Jeg velger å se på ikke-vestlige innvandrere fordi de er synlige utseendemessig, og fordi mennesker med synlig minoritetsbakgrunn kanskje er den gruppen som oftest blir oppfattet som innvandrere. Akhenaton de Leon har formulert sitt syn på begrepet ”ikke-

---

²⁰ Kjeldstadli 2008: 12

²¹ Gullestad 2002: 50

²² Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2007: 9

²³ www.ssb.no/innvandring lest 29.08.07

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

vestlig” i Aftenposten: ”Jeg tror ikke-vestlig egentlig viser til utseende.”²⁴ Dette blir bekreftet når Arbeids- og inkluderingsdepartementet skriver at ”Innvandrere uten synlig minoritetsbakgrunn omtales sjelden som innvandrere.”²⁵ Ikke-vestlige land er ifølge Statistisk sentralbyrå Asia med Tyrkia, Afrika, Sør og Mellom-Amerika og Øst-Europa.²⁶ Selv om Gullestad peker på at konstruksjonen vestlige land versus ikke-vestlige land kan innebære en tilsløring av de mange variasjoner som grupperes innenfor denne dikotomien,²⁷ er inndelingen aktuell i møte med de spesielle kulturmøter som oppstår med ikke-vestlige innvandrere i kirken.

Dem og de andre, hvem er ”vi”?

Dikotomien *vi* eller *oss* og *dem* kan sikte til grupper av mennesker, noen er innenfor et *vi* – andre er utenfor dette *vi*-et. Inkluderingsdepartementet bruker selv begrepene i sitt veiledningshefte, uten at de defineres. Departementet bruker ordene *oss* og *dem* i anførselstegn,²⁸ og markerer på den måten en viss avstand til begrepene. Generelt viser ordene *vi* og *dem* til forskjellige kategorier i min tekst, og det vil fremkomme av sammenhengen når *de* for eksempel er medarbeiderne i menigheten som i kapittel fem, eller når *de* referer til respondentene som i kapittel seks, og så videre. Det viktige i denne sammenhengen er å være presis og å forsøke å omtale kategorier som faktisk eksisterer. Likevel minner Gullestads prosjekt oss på de underbevisste holdningene som ligger under slike begrepsvalg, og jeg har derfor undersøkt hvem *vi* og *de* er sett fra menighetens side som et forsøk på å se om innvandreren er inkludert i menigheten, om innvandrerne blir omtalt som en del av et *vi*.

---

²⁴ Aftenposten 06.09.07

²⁵ Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2007: 14

²⁶ www.ssb.no/innvandring lest 29.08.07

²⁷ Gullestad 2002: 27

²⁸ Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2007: 6

Integrering og inkludering

Jeg har valgt å bruke begrepet inkludering i stedet for integrering. Ut fra Arbeids- og inkluderingsdepartementets veiledningshefte har jeg formulert inkludering i kirken slik:

Inkludering i Den norske kirke er den likhetsfremmende prosessen som skal legge til rette for at alle forstår, involveres og deltar i kirken på alle arenaer, og at arbeidet med å overkomme barrierer for deltagelse skal ha til hensikt å fremme folkekirkemedlemmenes grad av aktivitet.

I intervjuperioden brukte jeg begrepet integrering, derfor kan dette forekomme i materialet selv om jeg i teksten foretrekker inkludering. I materialet skal begrepet integrering ses på som et synonym til min bruk av inkludering. Videre står det om integrering i de kirkelige dokumentene, og Vad Nilsen bruker også dette begrepet. Der jeg omtaler disse kildene, og viser til titlene på dokumentene eller noe de konkret har skrevet om, refererer jeg deres begrepsbruk.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har gitt ut et veiledningshefte for inkluderende språk der de ser på integrering som et mål i kontrast til assimilasjon, som er definert som ”å bli lik majoriteten”, og sier at ”integrering forutsetter at det legges til rette for at alle innbyggere i Norge behersker norsk, samt forstår og deltar i samfunnet på tvers av etniske skillelinjer”.²⁹ Departementet har en beskrivelse av integrering som en dynamikk – det er flere parter som skal delta i en integreringsprosess, og selve integreringen beskrives som både en prosess og et mål. Integrering innebærer altså at innvandrerne skal få opplæring i norsk språk og kultur. Det er ikke bare språkopplæringen som er viktig, men innvandrerne skal også ha opplæring i koder for oppførsel, styringssett og samfunnsoppbygging.

Brochmann karakteriserer integrering som en bestemt måte å innlemme innvandrere i samfunnet på, og beskriver det både som en menneskelig prosess og i en mer sosiologisk forstand. Hun er opptatt av integreringens effekter i samfunnet når hun sier at ”integrasjon som menneskelig prosess handler om hvordan sosialisering, gjennom normer

---

²⁹ Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2007: 10

og forventningsdannelse, bidrar til å skape sosialt samhold og samfunnsmessig stabilitet” og peker på tilhørighet og lojalitet i forbindelse med den mer sosiologiske siden av begrepet. Hun sier at ”integrasjon – i sosiologisk forstand – innebærer læring av og tilpasning til samfunnets verdigrunnlag, prosesser som knytter individet til samfunnet (økonomisk og sosialt), og skaper tilhørighet og lojalitet.”³⁰ Når effektene av integrering blir innlemmet i definisjonen, fokuserer Brochmann både på målet og prosessen. Brochmann peker også på at det er majoritetsbefolkningen som etablerer integreringspolitikken: “i regi av staten gjennom demokratiske beslutninger.”³¹ Det gir majoriteten definisjonsmakt. Selv om integrasjon både omfatter innvanderens aktive tilpasning og integreringslandets tilrettelegging, viser Brochmann at maktbalansen i den dynamiske prosessen er skjev.

Integrering er ifølge disse to bidragene en prosess og et mål der majoriteten har makt til og ansvar for å definere både regler og tiltak som skal fremme muligheten til lik deltagelse for alle i hele samfunnet. Integrering handler om en prosess der noen legger til rette for at andre kan forstå og delta i samfunnet på en likeverdige måte. Det blir antatt at integrering fører til sosialt samhold og stabilitet, og at det kan skape tilhørighet og lojalitet til samfunnet.

Thomas Hylland Eriksen oppsummerer noe av essensen i integrering i sin formulering om at ”forholdet mellom like rettigheter og retten til å være forskjellig står sentralt i debatten om det multi-etniske samfunn”.³² Debatten rundt integrering har tidligere handlet om forholdet mellom segregering, marginalisering, assimilasjon og integrering. Integreringsperspektivet dominerer norsk politikk nå, og integrering innebærer som vi har sett en likhetsfremmende prosess. Dette er ikke i kontrast til Hylland Eriksens uttalelse om at innvanderne skal ha rett til å være forskjellig, men en konsekvens at integrering skal være en dynamisk prosess og mål der begge parter er likeverdige, og der muligheter til å være lik og forskjellig i forhold til majoriteten blir ivaretatt.

---

³⁰ Brochmann m. fl 2002: 30

³¹ Brochmann m. fl: 2002: 28

³² Hylland Eriksen (red) 2001: 26

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Arbeids- og inkluderingsdepartementet beskriver også begrepet inkludering i veiledningsheftet. Her er det snakk om ”å fjerne barrierer for deltakelse og å skape like muligheter på alle samfunnsområder for alle individer og grupper. Dette er et bredere begrep enn integrering (se dette), og det er derfor mulig å være integrert uten å være inkludert”. I veiledningsheftet ga departementet et eksempel på det de mener utgjør forskjellen i disse to begrepene. Departementet sier at man er ”integrert uten å være inkludert dersom man behersker norsk, men ikke får jobbene man kvalifiserer for.”³³ Både integrering og inkludering handler altså om muligheten til å delta. Integrering fokuserer på prosessen for å oppnå like rettigheter og muligheter for innvandrere og majoritetsbefolkningen. Inkludering dreier seg om de integrerte faktisk deltar, og relasjonen deres til samfunnet.

Begrepet integrering er fullt anvendelig også i kirkelig sammenheng, men i en kirkelig kontekst forventer jeg også at andre verdier enn for eksempel en rettighetstankegang blir vektlagt når det gjelder kristnes mulighet til å delta i kirken. Det er viktigere å involvere menighetslemmer enn å fokusere på den lovpålagte retten til å kunne delta. Jeg velger derfor å bruke begrepet inkludering. Maktforholdene i inkludering gjør at først og fremst kirken og menigheten blir gjenstand for analyse i den sammenhengen. Spørsmålene er hvilke muligheter innvandrere har til å delta i norske menigheter, og hva Den norske kirke og lokalmenigheten gjør for å inkludere innvandrere?

I kirken må målet være både å gi like muligheter til å delta, samt å opprettholde et kontinuerlig arbeid med å fjerne barrierer for deltagelse slik at innvandrerne også deltar. I samfunnet generelt er muligheten til å velge å stå utenfor enkelte arenaer og aktiviteter et gode, som sikrer valgfrihet til å delta der en ønsker det. Man kan således ha mulighet til å delta på alle arenaer, men ikke være det departementet kaller inkludert uten at vesentlige funksjoner ved samfunnet faller bort. Når det gjelder inkludering i kirken, er bildet annerledes. De som har tatt et aktivt valg om å ”vandre inn” i kirken bør inkluderes på alle arenaer og er hindret i dette dersom barrierene for deltagelse ikke er fjernet. Stabilitet, lojalitet og tilhørighet er vesentlige verdier i kirken. I kirkelig kontekst blir

---

³³ Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2007: 8-9

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

dermed begrepet involvering en del av integrerings- og inkluderings-definisjonen.

Hylland Eriksen viser betydningen av retten til å være lik og retten til å være forskjellig i et multietnisk samfunn, og dersom ingen av innvandrere blir involvert i det kirken, vil det si at de ikke har rett til å være forskjellig fra andre menighetslemmer, og de er ikke inkludert.

Inkludering handler både om prosessen å fjerne barrierer for deltagelse, og å jobbe for å skape like muligheter slik at innvandrere deltar. Selv om noen kan ha rett til, og forståelse nok, til å delta på andre samfunnsområder, eksisterer det andre barrierer i Den norske kirke som gjør at flere velger bevisst eller ubevisst å trekke seg unna den. Når vi her skal se på inkludering av innvandrere i en menighet i Den norske kirke, betyr dette at innvandrerne både har mulighet til å delta fordi de kjenner til kirkens tilbud og forstår kodene, som i liturgien og hvordan man deltar på kirkekaffen, og at de faktisk deltar. Utfordringen ligger i å finne barrierene for deltagelse, og se hva som blir gjort for å overkomme disse. Dette vil gi svar på om innvandrerne har like muligheter som andre i folkekirken til å delta i kristne fellesskap. Som sagt i innledningen berører spørsmålet om inkludering folkekirken: Er den norske kirke en kirke også for innvandrere?

Begrepet inkludering er i denne oppgaven også et operasjonelt grep i forhold til analysen. Problemstillingen min, og begrepet i seg selv, innebærer en gradfesting av inkludering. Målekriteriet blir da grad av forståelse, involvering i og deltagelse på ulike kirkelige arenaer, samt arbeidet med å overkomme barrierer for deltagelse. Det er flere problematiske sider ved å gradfeste inkludering. En potensiell tilsløring av individenes egne erfaringer til fordel for majoritetens normative syn er et eksempel på en utfordring når man skal omtale inkludering som vellykket eller ikke. I spørsmålet om på hvilken måte innvandrerne kan inkluderes i en menighet, ser jeg på situasjonen slik den er nå, samt på mulige tiltak. Når det gjelder innvandrerens mulighet til å delta, er særlig tilgangen til informasjon, deres mulighet til å påvirke i kirken, og menighetens syn på rekruttering av innvandrere også aktuelle tema. Videre ser jeg på om kirken er inkluderende i forhold til innvandrere når det gjelder barrierer for deltagelse i gudstjenesten og trosfellesskapet. Hvilke barrierer eksisterer og hvordan forholder kirken seg til dem?

3.3 Ekklesiologi – teoretisk fundament for analysen

For å se på hvilken måte innvandrere kan inkluderes i en menighet i Den norske kirke har jeg valgt å se på den modellen innenfor ekklesiologien som best tar opp det relasjonelle aspektet ved kirkens vesen – kirken som *koinonia* eller fellesskap. Teorien om kirken som *koinonia* bidrar til å se ulike dimensjoner ved fellesskap, og å kategorisere innvandrernes og menighetens fortellinger og opplevelser rundt inkluderingsprosessen. *Koinonia*-teorien inneholder også begrunnelser for å arbeide med inkludering.

I dette avsnittet vil jeg først presentere hva Den norske kirkes bekjennelsesskrifter og Det nye testamentet sier om kirken som helhet. Dette er en generell definisjon av kirken og hva den består i. Så presenteres kirken som *koinonia* – fellesskapsdimensjonen i kirken. Til slutt vil jeg komme inn på hvordan kirkens karakter av *koinonia* kan brukes som et operasjonelt grep i analysen av hvordan innvandrere opplever møtet med en lokalmenighet i Den norske kirke, og i hvilken grad de inkluderes i fellesskapet i denne menigheten.

Hva og hvem er kirken?

I de Schmalkaldiske artikler beskrives kirken i artikkel 12: ”...for hva kirken er, det vet Gud skje takk, et barn på sju år, nemlig de hellig troende og ”de sauene som hører sin hyrdes røst” (Joh 10; 3). For slik ber barna: ”Jeg tror en hellig kristelig kirke”. (...) Helligheten består i Guds ord og den rette tro”.³⁴ Ifølge disse sitatene består kirken i de hellig troende og de som hører sin hyrdes røst, og kirken er hellig, altså består den i Guds ord og den rette tro. Confessio Augustana peker på det samme i artikkel VII der ”kirken er forsamlingen av de hellige der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett,” og i artikkel VIII at ”kirken i egentlig mening er forsamlingen av de hellige og sant troende”.³⁵ I både Apostolicum og Nicænum bekjenner de troende at kirken er en hellig allmenn kirke, og at de tror på et hellig samfunn.

---

³⁴ Mæland (red) 2000: 258

³⁵ Mæland (red) 2000: 31-32

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Det er likevel nødvendig å presisere hva som menes med ”rette troende”. Jeg følger Tjørhom, som har et økumenisk sikte og inkluderer bredt i sin ekklesiologi. Et av de viktigste argumentene for økumeni henter han fra Gal 3, 28 der det står ” Her er det ikke jøde eller greker, slave eller fri, mann eller kvinne. Dere er alle én i Kristus Jesus.” Her fremstår kirken som et samlende sted der menneskelige grenser og barrierer overskrides. Videre sier Tjørhom at kirken i tidlig tid forstod seg selv som et misjonerende fellesskap som ikke var begrenset til det jødiske folk, jamfør misjons-befalingen i Matteus 28 som inkluderer “alle folkeslag”.³⁶ Kirken er en samling for alle folkeslag over alt, den er forsamlingen av de hellige og sant troende, og den er der Ordet og sakramentene er. I denne forbindelse er det ikke så viktig hvordan man sikrer og gjenkjenner en ren forkynnelse og sakramentsforvaltning.

Folkeslaget er altså ikke viktig når man skal vurdere hvem som er de rette troende. Men hvilke krav skal man stille til tro? Jeg vil her nøye meg med å vise til Nordhaug, som i tråd med luthersk tankegang formulerer det slik: ”Kirken skal ikke granske folks tro, men tvert i mot i utgangspunktet forutsette at de døpte tror”, og ”hvem som utgjør menigheten i sin helhet på hvert sted, vet bare Gud”.³⁷ Det betyr at i utgangspunktet skal arbeidet med inkludering favne alle som ønsker det, og at det ikke er opp til menighetsarbeiderne å vurdere hvorvidt en person skal inkluderes eller ikke.

Kirken som koinonia

Det er ett nytestamentlig bilde av kirken både Tjørhom og Hegstad fokuserer på – kirken som ”*koinonia*” oversatt som samfunn eller fellesskap.³⁸ Begge viser at kirken som *koinonia* er det bildet som best ivaretar det relasjonelle i kirketenkningen. Dette perspektivet er både horisontalt og vertikalt, og kombinerer på den måten både den faktiske og teologisk synlige kirke.

---

³⁶ Tjørhom 1999: 45

³⁷ Nordhaug 2006: 45 og 46

³⁸ Tjørhom 1999: 41-44

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Hegstad oppsummerer kirkens karakter av *koinonia* med at det forutsetter de troendes fellesskap med den treenige Gud, det vil si et fellesskap som har sin forutsetning i fellesskapet med Faderen, Sønnen og Ånden. Ifølge 1Joh 1, 3 og 6f og 1. Kor 1, 9 innebærer dette fellesskapet også fellesskap med andre som har del i det samme fellesskap, og er derfor også et fellesskap i Ånden (Fil 2;1 og 2.Kor 13;13). Videre er det kristne *koinonia* et sakramentalt fellesskap fordi man innlemmes gjennom dåpen, og fellesskapet med Jesus og hverandre formidles gjennom nattverdsfeiring. I tillegg viser Hegstad hvordan det kristne *koinonia* blant annet er et diakonalt fellesskap ved at man har fellesskap i hverandres lidelser fordi den troende har del i Kristi lidelse (Heb 10;33).³⁹

Hegstad ser en forskjell på hvordan teologien regner med et åndelig og sakramentalt fellesskap forankret i den treenige Gud, mens et mer sosiologisk perspektiv dreier seg om et fellesskap som består i faktisk menneskelig samhandling. Han stiller dermed følgende spørsmål: “Hvordan kan kirken best mulig være en virkeliggjøring av det åndelige fellesskap man blir en del av gjennom dåpen og troen?”⁴⁰

I denne sammenhengen gir kirkens karakter av *koinonia* et teoretisk rammeverk for hvordan en kan analysere inkludering av innvandrere i et kristent fellesskap. Ved å sette en norm for fellesskapet i teorien kan jeg sammenligne dette med hvordan innvandrerne selv opplever seg inkludert, og hvordan de synes å være inkludert i det kristne fellesskapet. Spørsmålet er hvorfor innvandrerne velger Den norske kirke som sitt sted for trosutøving, og hva menigheten og Den norske kirke sentralt vektlegger i sitt arbeid for å inkludere innvandrere. De forskjellige fellesskapsdimensjonene i *koinonia*-modellen blir brukt for å kategorisere fokuset til de ulike aktørene i kirken. Hva slags fellesskap er innvandrerne opptatt av og ønsker å bli inkludert i? Hvordan stiller dette seg i forhold til menighetens og sentralkirkelige uttalelser om innvandrere i kirken?

---

³⁹ Hegstad 1999: 19 - 20

⁴⁰ Hegstad 1999: 20-21

3.4 Folkekirke og trosfellesskap i en aktivitetsmenighet

I dette avsnittet presenterer jeg kort folkekirkebegrepet slik det blir brukt i Hegstads beskrivelse av ulike menighetstyper innen Den norske kirke, og slik det fungerer som bakgrunn for hans forståelse av hva Den norske kirke er, både empirisk og teologisk. Det viktige i denne sammenheng er hva slags menighetstype casemenigheten kan sies å være. Menighetstypen har betydning for hvordan jeg skal tolke innvandrernes og menighetens syn på det fellesskapet som lokalkirken er.

Hegstad opererer særlig med to begreper når han skal definere Den norske kirke, både folkekirke og trosfellesskap. Selve ordet folkekirke kan tolkes på mange måter. Det innebærer ifølge Hegstad både en diskusjon om hvem og hva "folk" er, og en diskusjon om hva kirken er. I hovedsak ønsker Hegstad å bruke begrepet som et deskriptivt sosiologisk begrep, og sier at "folkekirke" i hans sammenheng brukes til å "betegne kirken i sitt forhold til den majoritet av befolkningen som gjennom kirkemedlemskap og på andre måter har tilknytning til kirken", ⁴¹ en definisjon som innebærer at alle innvandrere og andre som ønsker en tilknytning til kirken, er en del av folkekirken. Medlemskap er i så måte ikke nødvendig for å bli betraktet som en del av folkekirken. Å se på kirken gjennom trosfellesskapet vil si at kirken er det lokale fellesskap av bekjennende og aktive kristne.⁴² I tråd med misjonsbefalingen og kirken som *koinonia*, foreslår han at folkekirken og trosfellesskapet "til sammen representerer kirken i teologisk forstand. Alle som er med i folkekirken er ikke nødvendigvis til stede i trosfellesskapet. Men omvendt sier Hegstad at "i trosfellesskapet manifesteres det åndelige fellesskap som ethvert kirkemedlem er døpt inn i".⁴³

---

⁴¹ Hegstad 1999: 26 For utfyllende diskusjon om flertydighet ved begrepet "folkekirke" se sidene 23-26.

⁴² Hegstad 199: 67-69

⁴³ Hegstad 1999: 71 - 72

Tilhørighet i en kjernemenighet

Som jeg kommer tilbake til i del 2, skal jeg nå plassere lokalmenigheten i min undersøkelse etter definisjonene i Hegstads sosiologiske beskrivelse av menighetstyper i Den norske kirke. Han beskriver tre hovedtyper av lokalmenigheter selv om han presiserer at lokalmenigheter har ”en mengde variasjoner og mellomformer”: I ”folkekirkemenigheten” er det ikke et klart skille mellom en aktiv kjerne og periferi, i ”elipsemodellen” lever et bedehus- eller organisasjonsmiljø side om side med den offisielle kirken, mens ”kjernemenigheter” er preget av en aktiv kjerne innenfor rammen av den offisielle kirkelige strukturen.⁴⁴

Casemenigheten min er ikke noen ellipsemenighet, og den er heller ingen folkekirkemenighet fordi menigheten har en aktiv kjerne. Kjernemenigheten blir beskrevet av Hegstad som en menighet med et aktivt trosfellesskap som utgjør en kjerne i menigheten, noe som passer godt for menigheten som jeg har studert. Ifølge Hegstad er de viktigste møtestedene i kjernemenigheten aktiviteter og deltagelse i gudstjeneste med påfølgende kirkekaffe, og det er typisk for (med)lemmene i en kjernemenighet å ha tilgang til lokalt ansatte. Hegstad kaller dette også for aktivitetsmenigheter, der presten leder og inspirerer lekfolket til innsats for menigheten⁴⁵.

Et trosfellesskap består i følge Hegstad av en mindre gruppe særlig aktive og engasjerte mennesker.⁴⁶ Når det gjelder grensene for et trosfellesskap i en aktivitetsmenighet sier Hegstad at de i mange tilfeller vil være ”uklare” og av ”uformell karakter”. Han sier at miljøene er forsiktige med å operere med kriterier av religiøs karakter, og at ”å høre med til i fellesskapet er det samme som å være aktiv, det å ha et verv, en oppgave eller en funksjon i menighetsarbeidet”. Medlemskriteriet er så å si arbeid, og det henger sammen med en selvforståelse i mange kjernemenigheter som en ”arbeidende menighet”.⁴⁷ Hegstad peker på at spørsmålet om det foreligger relasjoner til

---

⁴⁴ Hegstad 1999:134

⁴⁵ Hegstad 1999:104-106

⁴⁶ Hegstad 1999:10

⁴⁷ Hegstad 1999: 110-111

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

andre medlemmer i fellesskapet i praksis blir viktig for å avgjøre tilhørigheten. Når det gjelder innlemming i Den norske kirke som sådan, er dette gjort formelt ved medlemskap basert på dåp. Menighetsfellesskapet er mer uformelt, sier Hegstad, der består innlemmelsen i å etablere relasjoner til personer i miljøet. Dette kan for eksempel skje ved at en tar på seg oppgaver, eller blir med i en mindre gruppe. For noen kan ”nettopp mangelen på mer formaliserte former for innlemmelse oppleves som en vanskelighet når det gjelder å nærme seg menighetsfellesskapet”, påpeker Hegstad. Han oppsummerer med å si at man kan ”komme i den paradoksale situasjon at mennesker som på religiøst grunnlag ønsker å tilhøre fellesskapet, av sosiale grunner ikke makter å komme på innsiden av det”.⁴⁸

Der trosfellesskap og folkekirke møtes: Utfordringer knyttet til gudstjenesten

I avsnitt 3.3 argumenterte jeg for at kirken er der Guds ord og sakrament befinner seg. Kirken er i kraft av sitt vesen som *koinonia* et fellesskap med den treenige Gud, med hverandre, i Ånden og som omsorgsfellesskap, og dette fellesskapet synliggjøres gjennom sakramentene. I sum er kirken der fellesskapet er, og dette kommer tydeligst til uttrykk og blir gjort tilgjengelig i gudstjenesten, ifølge Tjørhom. Han vektlegger gudstjenesten i kirkens liv fordi det særlig er der ord og sakramenter blir synlige og tilgjengelige, og ”som uttrykk for vårt levende møte med Gud gjennom Sønnen, i Ånden, blir gudstjenesten sentrum i alt kristent liv”, og han forstår gudstjenesten som en fellesskapshandling. Han mener at menigheten skal være aktive deltagere og aktører fordi kirkens gudstjenesteordning fremstår ”som samhandling, primært mellom de mennesker som er lemmer på Kristi legeme, men også som en form for samhandling mellom Gud og mennesker”.⁴⁹ Tjørhom knytter på denne måten den lutherske tankegangen om nådemidlene, ord og sakrament, som konstituerende for kirken, sammen med kirkens

---

⁴⁸ Hegstad 1999: 112-113

⁴⁹ Tjørhom 1999: 189-193

karakter av *koinonia* i én handling, eller samhandling – gudstjenesten – som dermed blir sentrum i alt kristent liv.

Tjørhom sier videre at ”sett fra kirkens og liturgiens synspunkt, er imidlertid ritualenes hovedfunksjon å reflektere at Kristus kommer sitt folk i møte til frelse”.⁵⁰ For å kommunisere denne hovedfunksjonen både til de som jevnlig feirer gudstjeneste, og andre som kommer sjeldnere, er det blitt brukt en forholdsvis fast liturgi. Harald Hegstad peker på dette som en utfordring for lokalmenigheter: Hvordan balanserer man mellom uttrykksformer der trosfellesskapet og folkekirken møtes med sine forskjellige behov? Han peker på liturgien som unik i denne sammenheng fordi den inviterer til ulik grad av innlevelse som en personlig mer eller mindre kan bestemme over selv. Ulempen er ifølge Hegstad at overgangen fra en distansert til en mer dyptgripende deltagelse i liturgien kan være lang både språklig, musikalsk og religiøs.⁵¹ En kan altså forvente seg at liturgien både kan være en inkluderingsfaktor i seg selv, men også en barriere for deltagelse i første fase som kirkegjenger i et nytt land.

Nordhaug fokuserer på å fornye kirken innenfra og nedenfra, og han trekker frem gudstjenesten som en arena for slik fornyelse. Han peker på gudstjeneste-reformen i Den norske kirke som pågår nå, med de overordnede målene *fleksibilitet, stedegengjøring* og *deltagelse* som skal sikre mer varierte og lokalt preget gudstjenester. Nordhaug sier at “i stedet for bare ferdig formulerte alternativer som menigheten kan velge blant, legges det nå opp til at man i større grad utformer de forskjellige ledd fra sted til sted og fra gang til gang innenfor den form og ramme som gudstjenesten setter,” og peker videre på hvordan dette må bidra til at flere involveres i gudstjenesteplanleggingen. Han viser til at ”gudstjenesten kan bli forberedt av prest og kantor sammen med folket, gjerne i egne gudstjenesteverksteder der alle kan delta, eller ved at ulike grupper i menigheten på omgang trekkes inn i både planleggingen og gjennomføringen av gudstjenesten.”⁵² Spørsmålet

---

⁵⁰ Tjørhom 1999: 198

⁵¹ Hegstad 1999: 117

⁵² Nordhaug 2006: 106

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

mitt er: Gjelder dette også innvandrere? Blir de involvert i planleggingen av gudstjenester?

3.5 Oppsummering

Jeg har valgt å bruke begrepet inkludering når det er snakk om innlemmelse, involvering og engasjering av innvandrere i Den norske kirke. Kirken har både fra sentralt og lokalt hold makt og ansvar til å legge til rette for at alle i folkekirken skal forstå, involveres og delta i kirken, og at menigheten skal arbeide med å fjerne barrierer som hindrer folkekirkemedlemmenes grad av aktivitet i kirken.

Kirken kan beskrives som forsamlingen av de hellige, eller som samfunn – på gresk *koinonia*. Dette nytestamentlige bildet ivaretar det relasjonelle i ekklesiologien og fordrer flere fellesskapsdimensjoner i kirken. Dette gjelder for eksempel fellesskap med den treenige Gud, med andre kristne og omsorgsfellesskapet i menigheten. I tillegg er kirken som *koinonia* et sakramentalt fellesskap og åndelig fellesskap.

Videre kan kirken beskrives teologisk som summen av folkekirken og trosfellesskapet. Folkekirken inkluderer alle som gjennom medlemskap eller på annen måte har tilknytning til kirken, mens trosfellesskapet er en kjerne av spesielt aktive folkekirkedeltagere. Menigheten jeg har studert er en kjernemenighet, også kalt aktivitetsmenighet, der innlemmelsen i trosfellesskapet typisk skjer ved å etablere sosiale relasjoner til andre i menigheten, for eksempel ved å påta seg verv eller oppgaver i kirken.

For å ta kirkens karakter av *koinonia* på alvor er det nødvendig å fokusere på gudstjenesten fordi den er det stedet der dette fellesskapet tydeligst kommer til uttrykk. Et av problemene med gudstjenestearbeid i en modell der trosfellesskap og folkekirke til sammen utgjør kirken lokalt, er å dekke alles behov. Liturgien er en måte Den norske kirke møter denne utfordringen på, og den er i disse tider under fornyelse som skaper gode muligheter for å etablere gudstjenesten som en samhandling, både i forberedelse og utførelse.

Spørsmålene til analysen omhandler derfor hvordan innvandrerne forstår kirken, om de deltar og involveres i lokalmenigheten, og hvilke tiltak menigheten arbeider med

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

for å fremme deres grad av deltagelse. Dette tar jeg opp i kapittel syv. I kapittel åtte ser jeg spesielt på om innvandrene er inkludert i gudstjenesten og i trosfellesskapet, og hvordan dette potensielt kan skje.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

KAPITTEL 4: BIDRAG PÅ FELTET - DEN NORSKE KIRKES UTTALELSER OG VAD NILSENS UNDERSØKELSE.

I dette kapittelet presenterer jeg først de mest relevante uttalelsene fra sentralkirkelig hold rundt temaet innvandring og integrering, og i avsnitt 4.2 går jeg inn på Ingrid Vad Nilsens forskning på området –artikkelen *Er integrering av innvandrere mulig? Menighetsarbeid i spenningen mellom diakoni og assimilering*⁵³ utgitt i Halvårsskrift for praktisk teologi (2009), før jeg gir en oppsummering av kapittelet i avsnitt 4.3. Dette er de fremste bidragene på feltet inkludering av innvandrere i Den norske kirke, og kan dermed bidra til sammenligning og drøftingsmateriale i analysen av det materialet jeg har samlet inn. De kirkelige uttalelsene viser et fokus på politikk og diakonalt arbeid i forhold til innvandrere, mens Vad Nilsen mer konkret har sett på hvordan møtet mellom innvandrere og lokalmenigheter faktisk ser ut.

4. 1 Uttalelser fra sentralkirkelig hold

Kirkemøtet er kirkens høyeste valgte organ, og de behandlet temaet innvandrere og integrering i 2005 og 2006. I 2005 behandlet Kirkemøtets en sak om ”norsk asyl- og flyktningpolitikk”⁵⁴ og i 2006 tok Kirkemøtet opp ”innvandring og integrering – Den norske kirkes rolle i et flerkulturelt samfunn.”⁵⁵ Temaet ble behandlet etter at bispemøtet initierte et dokument “*Når så vi deg fremmed og tok i mot deg?*” *Kirkelig ressursdokument om asyl- og flyktningepolitikk.*⁵⁶ Vedtaket fra de to sakene på Kirkemøtet og ressursdokumentet viser at Den norske kirke engasjerer seg i spørsmål om innvandring, og de begrunner hvorfor kirken skal engasjere seg i slike saker: ”Kirken har

---

⁵³ Vad Nilsen i HPT 1 2009

⁵⁴ Vedtak KM 06/05

⁵⁵ Vedtak KM 11/06

⁵⁶ Kirkelig ressursdokument 2005

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

en spesiell forpliktelse til å tale de svake og undertryktes sak,”⁵⁷ står det i vedtaket fra 2006. Dokumentene omhandler først og fremst myndighetenes ansvar for innvandrerne der kirken ønsker å påvirke staten til å utarbeide en mer human innvandringspolitikk. Derimot sies det lite om hvordan lokale menigheter kan eller bør operere for å møte innvandrerne. Ordbruken ”åpen kirke” brukes i forbindelse med utfordringer knyttet til å lage fellesskap som kan bygge på likeverd uavhengig av kultur og etnisitet. I vedtaket fra Kirkemøtet i 2006 står det at menighetene må ”åpne sine fellesskap for innvandrere og selv åpne seg for de impulser de har med seg.” Videre står det at ”til tross for lokale forskjeller, er spørsmålet til kirken overalt det samme: Hvordan være en åpen kirke i møte med disse utfordringene?”⁵⁸

De kirkelige dokumentene viser at Kirken sentralt har en begrepsbruk som skiller seg fra andre kilder. Innvandrere blir for eksempel omtalt som *fremmede*, og forfatterne viser dermed relevansen av temaet i forhold til bibelske motiver som gjestfrihet og Jesu ord om ”Jeg var fremmed...”. Videre fokuserer dokumentene på omsorgssituasjonen innvandrere står i – at de kan ha behov for omsorg fra ett eller flere fellesskap rundt seg. I ressursdokumentet gis det teologiske og etiske begrunnelser for hvorfor kirken skal engasjere seg i asyl- og flyktningpolitikk. Her legges det vekt på at menneskeverdet ikke er avhengig av rase og at diskriminering uansett årsaker betegnes som synd. Videre står det i dokumentet at kirkekomiteen vektlegger fellesskapstanken i kristendommen,⁵⁹ som innebærer et verdensomspennende bånd mellom alle kristne uavhengig av rase, kjønn, nasjonalitet eller andre faktorer.

Jesu rause behandling av mennesker generelt, og særlig ”de som i samfunnets øyne faller utenfor,” blir trukket frem som eksempel i den kristne begrunnelsen av kirkens engasjement for asylsøkere og flyktninger. I forlengelsen av dette viser ett av fokusene i dokumentene hvordan Gud har omsorg for de forfulgte, undertrykte, og de som er på flukt. Å ta vel i mot innflyttere handler blant annet om forståelse for Israelsfolkets flukt

---

⁵⁷ Vedtak KM 11/06: 1

⁵⁸ Vedtak KM 11/06: 1

⁵⁹ Kirkelig ressursdokument 2005. 7-8

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

fra Egypt og en identitet som tidligere innflyttere og senere flyktninger. I ressursdokumentet står det blant annet om 3. Mosebok der Gud gir retningslinjer til hvordan man skal behandle innflyttere, samt kallet kristne har til å ta i mot innflyttere i både Det gamle og Det nye testamentet.⁶⁰ En annen av begrunnelsene som det spesielt vises til er legemetanken i 1. Kor 12:26, “for om ett lem lider, lider alle de andre med.”⁶¹

Ressursdokumentet fremhever hvordan flere av Bibelens sentrale fortellinger handler om mennesker på flukt, og at fortellingene brukes i Bibelen som begrunnelse for å møte fremmede med åpenhet og respekt. I dokumentene står det for eksempel om da Jesus selv ble flyktning som barn i Matteus 2, og om omsorgen for de fremmede i Matteus 25 der Jesus bruker ordene ”Jeg var fremmed og dere tok ikke i mot meg”, og ”Jeg var fremmed og dere tok i mot meg”. Lignelsen om den barmhjertige samaritan blir også trukket frem som eksempel for kristen etikk der ansvaret for andre fremheves, også når det er i strid med gjeldende normer i den kulturelle, nasjonale og religiøse konteksten.⁶²

I ressursdokumentet blir det fremsatt at flyktninger kan ha sterke forventninger til kirken når de kommer til et nytt land. I tillegg mener kirken at dagens globale situasjon både gir alle et etisk ansvar for innflyttere fordi globaliseringen går ut over fattige, og at kirkens globale karakter gjør at kirken i særlig grad må legge menneskesyn og ikke nasjonalitet til grunn for sine møter med mennesker. Her står det at ”Kirken må fastholde ansvaret og åpenheten for den fremmede og innflytteren. Kirken er global og er et kontinuerlig korrektiv til å knytte privilegier og rettigheter eksplisitt til nasjonalstaten.”⁶³

Lokalmenighetene blir utfordret til å være en aktiv deltager i integrering, og her fokuserer kirken på at bevissthet rundt situasjonen vil øke kontakten med innvandrere. Kirkemøtet lister opp noen konkrete utfordringer som menighetene har: De skal vise gjestfrihet og hjelpe til i innvandrernes kommunikasjon med lokale myndigheter. De skal inkludere flyktninger og innvandrere i menighetsarbeidet og forkynne på en måte som

---

⁶⁰ Kirkelig ressursdokument 2005: 9-10

⁶¹ Vedtak KM 06/05: 2

⁶² Kirkelig ressursdokument 2005: 8

⁶³ Kirkelig ressursdokument 2005: 6

påvirker menighetens holdninger i forhold til innvandrere positivt, og gjenspeile kirkenes globale karakter i det kulturelle uttrykket.⁶⁴

Vedtaket fra Kirkemøtet i 2005 sier at "Kirkemøtet understreker at menighetene må bidra til at flyktninger og asylsøkere som bosetter seg i lokalsamfunnet, finner seg til rette der. Fremmedfrykt og fremmedfiendtlighet finnes også innenfor menighetene og i andre kirkelige sammenhenger. Kirken har her en viktig oppgave i å motvirke dette alle steder".⁶⁵ I vedtaket i 2006 ber Kirkemøtet både lokale menigheter og myndighetene om en rekke tiltak basert på tanken om menneske- og likeverd. Lokalmenighetene bes generelt om å jobbe integrerende med ulike virkemidler som forkynnelse og undervisning for å fremme positive holdninger til innvandrere, hjelpe innvandrere til å bidra i gudstjenester og andre kirkelige aktiviteter, legge til rette for religionsdialog, styrke det diakonale arbeidet på innvandringsfeltet, øke kompetansen blant sine ansatte, og inspirere innvandrere til å ta kirkelig utdanning. I tillegg peker Kirkemøtet på at utdanningsinstitusjoner bør gjøre flerkulturell kompetanse til en obligatorisk del av all kirkelig utdanning, og ber frivillige organisasjoner om å lage mer programarbeid på dette feltet.⁶⁶

4.2 Ingrid Vad Nilsens studie av innvandrere i tre menigheter i Norge

Ingrid Vad Nilsen har utført en empirisk undersøkelse om innvandreres plass og deltagelse i tre norske menigheter med støtte fra Olavsstipendet.⁶⁷ Hun har hovedsakelig intervjuet ansatte med innvandrersarbeid i tre forskjellige menigheter spredt i Norge, kalt Sørøy, Nordøy og Østøy. Vad Nilsen kommer frem til at integreringen i de tre menighetene er ulik, og at flere faktorer spiller inn i forhold til dette. Hun nevner språk og kulturmøte, menighetstype, og fokuset på strategiarbeid som noen av faktorene som påvirker integrering av innvandrere lokalt. Hennes undersøkelse skiller seg fra min studie

---

⁶⁴ Kirkelig ressursdokument 2005: 53

⁶⁵ Vedtak KM 06/05: 8

⁶⁶ Vedtak KM 2006: 4

⁶⁷ Vad Nilsen i HPT 1 2009: 45-56

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

når et gjelder antall menigheter, informanter og respondenter, men begge har satt som premiss at Den norske kirke bør integrere, eller i mitt tilfelle inkludere, innvandrere. Jeg skal nå gi et resymé av hennes artikkel før jeg sammenligner hennes funn med mitt materiale i del 3. Sidehenvisninger er satt i parentes.

Vad Nilsen peker på at ”en regner med at ca. 40% av innvandrerbefolkningen kommer fra land med overveiende kristen befolkning” (s. 45), selv de som kommer fra ikke-vestlige land. Til tross for dette mener hun at innvandrere kan oppleve en dobbelt marginalisering fordi de ikke blir sett på som kristne, men at nordmenn naturlig antar at de er tilknyttet andre religioner enn kristendommen. Selv om de kristne innvandrerne har religionen til felles med majoritetsbefolkningen i Norge, blir de altså verken oppfattet som nordmenn eller som kristne. Vad Nilsen erkjenner at dette utgjør en stor utfordring for alle kirker, og ønsker å finne ut hvordan dette møtet med innvandrere foregår i tre forskjellige menigheter i Den norske kirke. Hun lurer på ”hva som preger møtet og samlivet mellom menigheter og migranter. Utvikler dette seg i retning assimilering, marginalisering, separasjon eller integrasjon?” (s. 46). Hun referer til at integrering har blitt det politiske honnørordet, og viser at det innebærer en dobbel bekreftelse – både et ja til å ta vare på egen identitet, og til å bli knyttet sammen med andre. Hun beskriver segregering som kombinasjonen av å ta vare på sin egen identitet uten å bli koblet sammen med andre (s. 46).

Hun viser også til utdrag fra Kirkemøtets behandling av sakene om integrering, der hun peker på kirkens ønske om å fremme integrering gjennom holdning og handling, i gudstjenester og i annet kirkelig arbeid. Hun mener at det ”legges her mange gode føringer for en god integrering i Den norske kirke” (s. 46), men lurer på i hvilken grad menighetene har tatt utfordringene – og om de i det hele tatt har ressurser til det. Videre knytter Vad Nilsen innvandrerarbeidet i kirken opp mot diakoni som etter hennes skjønn er den mest brukte arbeidsmetoden i Den norske kirke, og peker på hvordan ”det etniske mangfoldet knyttes her opp mot lidende mennesker, nye nordmenn blir ikke betraktet som aktive deltakere i menighetene” (s. 46).

Vad Nilsen fant det vanskelig å intervjuere innvandrere i de tre menighetene fordi hun ikke snakket samme språk som dem, og fordi flere vegret seg mot å bli sitert. Hennes intervjuer med innvandrere var uformelle og hun foretok ikke noen samtalelogg. De

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

formelle intervjuene foregikk med 24 ansatte i tre menigheter. Hun finner flere fellestrekk ved de tre menighetene som ellers er av ulik type og geografisk plassering. Vad Nilsen sier at arbeidet for innvandrere i alle menighetene starter med at innvandrerne tar kontakt, og at det i begynnelsen mest handler om diakonalt arbeid, før utfordringene etter en stund mer handler om gudstjenestedeltagelse og inkludering i menighetslivet.

Innvandring generelt og gudstjenestelivet spesielt innebærer ifølge Vad Nilsen utfordringer knyttet til språk og kultur. Flere av menighetene møter helt nyankomne flyktninger og asylsøkere via mottak, før innvandrerne har lært norsk. Vad Nilsen peker på at prekendelen er en særlig utfordring fordi den alltid skjer på norsk. Hun sier at noen løser problemet ved å bruke powerpoint, og at dette verktøyet kan øke ”brukervennligheten for så vel nordmenn som innvandrere” (s. 51). Det kan for øvrig synes som om prestene i mindre grad enn de øvrige ansatte er villige til å endre på gudstjenestene for å inkludere innvandrerne. Vad Nilsen siterer en prest som sier at ”det er ikke greit å agere afrikansk selv om det er fargerikt og happy” (s. 51), mens andre ansatte ønsker seg mer vitalitet i gudstjenesten, slik som man opplever i afrikanske gudstjenester.

Vad Nilsen påstår at medlemskap i kirken er en måte å bli ”anerkjent som deltaker og likeverdig i menigheten” (s. 51), men ser at spørsmål om medlemskap ikke er et tema i noen av menighetene. Hun peker på hvordan Den norske kirke ikke har noen tradisjon for å rekruttere medlemmer ut over barnedåp, og at en tankegang om at medlemskap gir viktige rettigheter ikke er synlig i kirken. Hun mener videre at ”et spørsmål om medlemskap vil også være et spørsmål om å bli akseptert og inkludert som en del av fellesskapet de har oppsøkt” (s. 52), når hun snakker om innvandrere som kommer til menigheten og kanskje blir vist videre til andre konfesjoner eller fellesskap.

I Kirkemøtets behandling av temaet innvandrere og integrering i 2005 og 2006 er ett av målene å rekruttere flere innvandrere i kirkelige stillinger. Vad Nilsens forskning representerer et interessant blikk på hvordan de innvandrerne som allerede er ansatt i kirken, ser på sin situasjon, og hvordan det fungerer. Vad Nilsen forklarer at store kulturforskjeller ”ofte gir seg utslag i vanskelig kommunikasjon om hva som er målsettingen med for eksempel gudstjenestene og hvordan de skal legges opp”. Én av hennes informanter sier at ”gode ideer selges bedre gjennom andre, norske ansatte” (s. 53). Dette vil si at Vad Nilsen både peker på språk og kulturforskjeller som barrierer i

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

forhold til arbeidet med gudstjenesten. Kulturforskjeller er også en utfordring for Den norske kirke når Kirkemøtet skal legge opp strategier som skal utføres i lokalmenigheter, og Vad Nilsen stiller også spørsmål ved om kirken har ”underkommunisert de utfordringer det medfører å komme fra andre land og tilpasse seg vårt arbeids- og kirkeliv.” (s. 53).

Vad Nilsen argumenterer også for at misjon er en viktig faktor i møte med innvandrere, særlig ”i forhold til relasjoner med nye nordmenn med ulikt religiøst ståsted” (s.51) . Hun peker på at innvandrerne som er ansatt i menigheten, har et mindre ambivalent forhold til misjon enn de øvrige ansatte. For dem utgjør misjonen en naturlig del av det å arbeide lokalt. Videre ser hun at medarbeidere i menigheten som hadde et stort misjonsengasjement fra før opplever at ”misjon har kommet til dem” og at de har fått ”en meningsfull oppgave” (s. 52). Hun tror også at det kan ha spilt en rolle at det er ”mange misjonærer som er vant til å møte folk med en annen kulturell og språklig bakgrunn, og som ikke har så høye terskler for å ta kontakt” (s. 48). Hun mener at misjonsengasjementet er én av flere faktorer til at det er større engasjement for integrering i Sørøy enn i de andre menighetene. Vad Nilsen sier at “menigheten med sterkt misjonsengasjement har kommet lengst, men det kan også være tilfeldigheter i personsammensetning som har gitt arbeidet en høy prioritet. Sørøy er også den menigheten som generelt sett synes å ha en felles strategi for satsning på flere områder og et nært samarbeid mellom menighetsråd og ansatte”(s. 53). Vad Nilsen viser altså her at dersom perspektivene til ulønnete og lønnete medarbeidere er koordinerte og satt i struktur, er det lettere å oppnå målet om å inkludere innvandrere.

Hun forklarer også at ”det ser ut til at jo nærmere man arbeider med dette feltet, jo større krav stiller man til hva integrering skal være” (s. 50). Hun viser hvordan det som utenfra ser ut som et fargerikt fellesskap, kan innebære at innvandrerne sitter på bakerste benk uten å være inkludert. De er synlige, men ikke sett. Innholdet i definisjonen av integrering kan bli opplevd så forskjellige at det kan oppstå konflikter. Vad Nilsen beskriver hvordan menigheten må fokusere på integrering, og at ansatte og tillitsvalgte må ha en felles forståelse av teologi for at endring faktisk kan skje i en lokalmenighet. Hun sier at erfaringene fra studien viser at ”innvandringsarbeidet må ha høy prioritet i menigheten for å lykkes” (s. 54).

I artikkelen viser Vad Nilsen til at erfaringer fra andre land tilsier at ”mange innvandrere ønsker å organisere seg i egne fellesskap (...) og det vil ofte være enklere for oss å samarbeide med en organisert innvandrerguppe enn å integrere innvandrerne individuelt” (s. 54). Hun mener videre at segregering i en første fase kan føre til bedre integrering på sikt, og foreslår at Den norske kirke bør vurdere å endre struktur dersom den vil være en likeverdig og god samarbeidspartner i en integreringsprosess. Hun taler for muligheten av en *mixed economy* lik den som er foreslått i Church of England, med valgmenigheter i tillegg til de geografiske menighetene under tilsyn av biskoper.

Vad Nilsen konkluderer med at ”dersom Den norske kirke fortsatt skal være en landsdekkende majoritetskirke og folkekirke, vil det være av stor betydning at den kommuniserer tydelig at den ønsker å være en kirke for alle uavhengig av opprinnelsessted, kultur, tradisjon eller språk” fordi vi lever i ”en globalisert verden der ”den fremmede” plutselig er en del av våre nabolag og fellesskap” (s. 55). Hun mener at det diakonale arbeidet fanger opp behov hos nye innvandrergupper, mens problemet er at innvandrerne senere blir mer passive i forhold til menigheten og at hovedutfordringen ”blir å få til en integrasjon over tid som gjør oss til et fargerikt fellesskap der ulike tradisjoner og kulturer kan kjenne tilhørighet og fellesskap” (s. 55).

4.3 Oppsummering

Kirken har et kristent og etisk kall til gjestfrihet og åpenhet for innflyttere, og dette brukes som begrunnelse for at kirken skal og kan engasjere seg i asyl- og flyktningpolitikk. Integrering av innvandrere er ifølge Kirken i hovedsak en utfordring for myndighetene, men også Kirken ønsker å være en aktiv aktør og samarbeidspartner både fordi kirken er verdensvid og uavhengig av etnisitet, og fordi den skal engasjere seg spesielt i saker som omhandler menneskeverd. De kirkelige dokumentene gir også eksempler på lokale tiltak som bør iverksettes for at innvandrere skal integreres i lokalmenighetene, for eksempel gjennom å oppmuntres til å delta i gudstjenestearbeidet.

Ifølge Vad Nilsens studie er det nødvendig for menigheten å prioritere integreringsarbeidet for at integreringen skal lykkes. I tillegg ser hun en sammenheng mellom misjonsengasjement og positive holdninger til innvandrere. Videre ser Vad

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Nilsen utfordringer knyttet til gudstjenesten når det gjelder språk og kulturforskjeller, samt at det diakonale arbeidet for innvandrere er bedre utviklet enn integreringen i kristne fellesskap i menighetene. Hun ønsker å integrere innvandrere i Den norske kirke, og taler for muligheten til en *mixed economy* der innvandrere kan samles i egne grupper under tilsyn av en biskop i Den norske kirke som en måte å overkomme utfordringene knyttet til lokalmenighetene. Hun sier videre at utfordringen ikke først og fremst ligger i det diakonale arbeidet, men en integrering i kirkelig kontekst.

Jeg har allerede pekt på metodiske forskjeller mellom min og Vad Nilsens undersøkelse (se avsnitt 4.2). I Del 3 avhandlingen bruker jeg relevante funn fra hennes undersøkelse. Dette gir meg mulighet til å se min undersøkelse i et større perspektiv. Spørsmålene videre i forhold til min studie blir for det første en sammenligning: Hvilke av Vad Nilsens funn blir bekreftet av mitt materiale? Videre drøfter jeg blant annet Vad Nilsens forslag til segregering som en første fase av en måte å integrere innvandrere på, og hennes tanker om medlemskap.

DEL 2: PRESENTASJON AV FUNN

I denne delen presenterer jeg funn fra primærmaterialet, intervjuer med medarbeidere (kap. fem) og innvandrere (kap. seks) i menigheten, før jeg analyserer materialet og konkluderer i del 3.

Jeg har studert en menighet der en kunne forvente at innvandrere var synlige i gudstjenste- og kirkeliv. Demografisk sett ligger menigheten i et område der det over lang tid har flyttet inn mange innvandrere, og flere forteller at innvandrerpopulasjonen er synlig i lokalområdet. Menigheten er en typisk aktivitetsmenighet, en arbeidskirke i en drabantby, der stab og ulønnete medarbeidere sammen driver aktiviteter for ulike grupper. På grunn av menighetens oppbygging og engasjementet hos de ulønnete medarbeiderne, har det utviklet seg et fellesskap eller en kjerne i menigheten, et trosfellesskap som består av de som særlig er aktive i menigheten. Trosfellesskapet er best synlig på kirkekaffen som arrangeres av staben og ulike medhjelpere hver søndag.

Menighetens hovedarbeid for innvandrere består i norskkurs i samarbeid med kommunen, og en lunsjklubb der deltagerne er innvandrere med ulik religiøs, etnisk og nasjonal bakgrunn. Lunsjklubben er trosnøytral i den forstand at alle uansett bakgrunn er velkommen, og det drives ingen eksplisitt forkynnelse. Hovedpoenget er at innvandrerne skal kunne øve seg i norsk på flere nivåer – språk, håndarbeid, spørsmål vedrørende papirarbeid og så videre. Klubben drives i kjelleren på menighetshuset, som kalles *nede* av enkelte medarbeidere, til forskjell fra for eksempel gudstjeneste, søndagsskole, barnekor, ungdomsklubb som foregår *oppe*.

I denne arbeidskirken er bruken av kirkebygget med på å karakterisere menigheten *oppe* og *nede*. I tillegg observerte jeg at kirkekaffen er delt i to. Kirkekaffen blir servert i en vestibyle der det er meningen at du skal ta med deg kaffen og kakene inn i en kirkestue. En del av innvandrerne oppholdt seg ute i vestibylen, og disse observasjonene gjorde at jeg stilte spørsmål ved om innvandrerne dannet en egen kjerne i kjernemenigheten til både respondenter og informanter. Både kapittel fem og seks inneholder derfor noen elementer til analyse av kirkekaffen *ute* i vestibylen og *inne* i kirkestuen.

KAPITTEL 5: MENIGHETENS SYN PÅ INNVANDRERE OG INKLUDERING

I dette kapittelet legger jeg frem menighetsarbeidernes syn på hvorfor og hvordan de kan inkludere innvandrere i menigheten. Det ble gjennomført fire intervjuer med lønnete og ulønnete medarbeidere i menigheten.

Jeg har valgt å benevne informantene med stillingstitler fremfor navn fordi deres funksjon i menigheten avgjorde valget av informanter. Unntaket er Lise, som tidligere var ansatt som medarbeider i innvandrerarbeidet *nede*, fordi hun ikke innehar én bestemt funksjon nå. Den tidligere stillingen hennes ble finansiert med prosjektmidler. Siden har Lise fortsatt i mindre enkeltprosjekter som ulønnet medarbeider. Menighetsrådslederen representerer menighetsrådet som står for menighetens strategi, og som kontrollerer ressurser i forhold til aktivitetene i menigheten. Søndagsskolen ble trukket frem av innvandrerne som én av motivasjonsfaktorene for å gå i kirken, og hovedlederen ble dermed spurt om å gi sitt bilde av situasjonen. Diakonen ble intervjuet for å høre om stabens holdninger til og håndtering av innvandrerne i menigheten. Jeg kunne ha intervjuet én av prestene i menigheten også, siden de har hovedansvaret for gudstjenestene som var hovedrekrutteringsarenaen for innvandrerne jeg intervjuet. Av praktiske årsaker var dette ikke mulig i intervjuperioden, og diakonen representerer i så måte de refleksjoner staben som helhet har rundt innvandrerarbeidet på for eksempel stabsmøter.

I avsnitt 5.1 presenterer jeg medarbeidernes syn på hvorfor de skal engasjere seg i innvandrere før jeg legger frem deres opplevelse av hvordan innvandrerne er inkludert i avsnitt 5.2. Videre har jeg samlet deres uttalelser om hvilke tiltak medarbeiderne i menigheten har diskutert eller foreslått når det gjelder å bidra til inkludering av innvandrere i avsnitt 5.3, og i 5.4 oppsummerer jeg kapittelet.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

5.1 Motivasjon til å inkludere innvandrere

I løpet av intervjuene ga flere av informantene begrunnelser for hvorfor menigheten bør forholde seg til innvandrere. Det er mange innvandrere som sogner til menigheten, og rekruttering blir derfor en del av inkluderingsspørsmålet.

Søndagsskolelederen mener at inkludering av innvandrere er viktig av flere grunner, men fokuserer på inkludering som viktig fordi alle som bor i menigheten bør bli en del av lokalmiljøet de bor i. Han sier:

Det er også en utfordring for menigheten som helhet. Å kunne møte alle gruppene av kirkegjengere. For oss er jo dette en økende gruppe, faktisk. (...) Og det er jo viktig at de blir tatt i mot i sitt lokalmiljø, og at de kjenner at de er en del av det.

Menighetsrådslederen peker også på lokaltilknytningen. Hun sier at de har et stort potensial når det gjelder å nå flere innvandrere, og mener at det å ha kontakt med innvandrere er en naturlig del av utviklingen i samfunnet. En av begrunnelsene til menighetsrådslederen for å inkludere innvandrere i menigheten har sammenheng med rekruttering. Hun har en drøm om å starte et engelsk møtepunkt søndag ettermiddag fordi det sogner så mange innvandrere til menigheten. Her sier hun at menigheten skal forholde seg til innvandrere fordi de bor i området, og fordi hun mener at de trenger menigheten. Menigheten vil også tjene på det i et vekstperspektiv, hun ser et stort potensial i å samle til et møte søndag kveld:

Jeg tror at vi trenger dem, og når de bor her, så trenger de oss. (...) Og jeg tror at får vi til noe sånt, så kan vi nok veldig fort få en større menighet på søndag ettermiddag enn vi har søndag formiddag.

Menighetsrådslederen sier at kirken kan være en arena der innvandrere hjelpes til inkludering i samfunnet, for eksempel med hjelp til praktiske ting, men da må man først utvikle et tillitsforhold til hverandre som bare kan skapes gjennom kontakt. Hun beskriver sine ønsker i forbindelse med mulighetene for at kirken kan hjelpe til med inkludering:

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Jeg ønsker at vi skal bli det. Og nå kom en til meg forrige søndag og sa ”jeg trenger leilighet, vet du om en leilighet?” Og det er første gang på en måte at det har kommet en sånn type kontakt. Så litt etter som tillitsforholdet utvikles, så tror jeg nok at det også er en del av utviklingen.

Diakonen innledet intervjuet med å peke på potensialet for økt rekruttering, mer inkludering og større tilpasning i menighetens arbeid. Diakonen viser til at det bor mange innvandrere i området rundt menigheten, og ser en sammenheng mellom inkludering og potensial for rekruttering. Konklusjonene hans er at flere ville benyttet seg av tilbudene om de hadde vært mer inkludert i kirken. Kirken skal altså både inkludere innvandrere fordi de bor i lokalmiljøet, og fordi menigheten da kan rekruttere flere. Han sier:

Det er nok mye vi kunne gjort for å være mer inkluderende, og for å gi rom og plass for innvandrerne som faktisk bor der, men som ikke går der så mye. Jeg tror, selv om det er en del som faktisk benytter seg av tilbudene, så tror jeg at det er en del som ikke gjør det fordi de ikke på en måte er satt inn i varmen.

Lise, den tidligere innvandrer-medarbeideren, understreker hvordan kirken kan gi personlig kontakt, og at kvinnene hun jobbet med, hadde behov for å kjenne de som hjelper dem. Hun tror ikke at kommunen kan gi et fullverdig tilbud, blant annet fordi flere hun har snakket med, ikke stoler på tolketjenesten, og enkelte ganger med god grunn. Det gjør at den personlige kontakten er viktig for innvandrerne, og at det er behov for medmennesker i innvandrerarbeidet. Hun forklarer også at det til tider har vært en hjelp for kvinnene at hun jobbet i kirken. Når hun har tatt kontakt med offentlige kontorer for innvandrer-kvinnene, får hun bedre service enn kvinnene får når de ringer selv:

Og det som har skjedd i mange tilfeller, det er at de har ringt et kontor, (...) og fått et ganske avvisende svar, (...) og så hvis jeg ringer etterpå, ja det er... fra ... kirke, og sånn og sånn, og ja ja ja, det er ikke måte på elskverdighet og imøtekommenhet, ikke sant?

Som en nærmere beskrivelse av hva Lise har jobbet med, inkluderer hun mye av det som kommunen nå tar seg av. Hun forteller at hun har utført et bredt spekter av oppgaver, både administrativt og mer sosialt. Hun forteller om arbeidsoppgavene som kontakt og hjelp i forhold til sosialkontoret, kontakt med skole og barnehage, krisehjelp, samt kirkelige handlinger og til og med en fødsel:

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Jeg har hjulpet dem med absolutt alt du kan tenke deg mellom himmel og jord. Altså, masse søknader, lese papirer, masse i forbindelse med sosialkontor, offentlig kontor, masse kontakt med skoler, med barnehager, inn i kriserammede familier på alle mulig forskjellige måter. (...) Veldig mye boligspørsmål og problematikk, og skolegang, og støttekontakt for unger, og fosterhjems plassering, og krisepsykiatri. (...) Jeg har vært i bryllup, jeg har vært i begravelser, og jeg har vært, da (datteren til en i menigheten) ble født vettu, da var jeg på sjukehuset, den eneste fødselen jeg har vært med på i mitt liv, da var jeg der.

5.2 Hvordan er innvandrerne inkludert?

Menighetsrådslederen er ikke fornøyd med hvordan innvandrerne er inkludert i menigheten. På spørsmål om hun opplever innvandrerne som inkluderte i menigheten, svarer hun kontant nei. Men, hun trekker frem enkelte i menigheten som er flinke til å hilse på, og snakke med en del av innvandrerne. Hun tror ikke at verken innvandrerne eller menigheten opplever dem som inkluderte, men hun har tro på at det en gang kan skje, og hun mener at folk i menigheten er positive. Årsaker til den manglende inkluderingen mener hun kan være at medlemmene er usikre på hvilket språk de skal snakke og er redde for å ta kontakt. Hun sier:

Det er to tre som ofte går der, og setter seg ned og slår av en prat. Men jeg tror ikke de vil oppleve at de er integrert, og jeg tror ikke menigheten vil oppleve at de er integrert.

Diakonen skiller mellom det nøytrale innvandrerarbeidet *nede*, som lunsjklubben, og det mer spesifikke kristne arbeidet *oppe*. Han mener at det varierer hvor godt de forskjellige deltagerne er inkludert. Videre tror han at de som er i de spesifikke kristne aktivitetene, har norske venner i menigheten, som ifølge diakonen er et av de målbare tegnene på å være inkludert:

Hvis du tenker klubben, så er nok det kanskje det tilbudet der du har flest som ikke er integrert enda. Men de som jeg har truffet, som er på gudstjenester, som har barn i barneklubben, barnegospel eller søndagsskolen, så opplever jeg at de er integrert. (...) Jeg opplever at de som på en måte er inne i de aktivitetene, har norske venner i menigheten.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Lise mener at mange av innvandrerne forsvinner fordi de ikke har vært inkludert i menigheten. Hun sier at det kan være vanskelig å komme seg inn i miljøet, og dermed er de ikke inkludert. Hun sier også at dette ikke nødvendigvis er et spesielt fenomen for innvandrere, men at det tar tid for enhver å komme inn i et tett fellesskap:

Jeg VET i hvert fall at de utlendingene som kommer her i kirka, det er tøft, for ingen snakker med dem. Rett og slett. Det hender at noen snakker litt (...) . Men det husker jeg da jeg begynte her også, (...) alle var så opptatte av hverandre, for her kjente de hverandre godt, og da hadde de vært på jobb hele uka uten å se hverandre, og alle hadde så mye å prate om. (...) Og hva med de da, og sånn og sånn med norsken, og heller ikke kjenner noen? (...) Vi er så, jeg vet ikke hva vi er redde for. Men det gjør det vanskelig for mange, tror jeg, å gå i kirken.

I sammenheng med inkludering nevner menighetsrådslederen kirkekaffen. Hun peker på at kaffen og kakene serveres *ute* i vestibylen gjennom en luke, og at de fleste i menigheten bruker dette rommet som en post på veien for å hente kaffe eller kaker på vei *inn* i kirkestuen der det er lagt opp til at kirkekaffen skal foregå. Flere av innvandrerne har fast tilholdsted i vestibylen, og selv etter gjentatte invitasjoner *inn* i stuen blir flere av innvandrerne sittende *ute*. Hun sier:

Noen av de kommer på kirkekaffe, og noen av de kommer ikke. Noen setter seg ned i vestibylen i stedet for å komme inn i den stuen inne.

Diakonen snakker om samme problematikk, at kirkekaffen mer eller mindre deles mellom vestibylen og kirkestuen. Han sier at menigheten bør jobbe mer med kirkekaffen for å gjøre den mer inkluderende. Han peker likevel på fordelene ved at de som er med på kirkekaffen, kan gjøre som de selv ønsker, men at mye tyder på at de to rommene som brukes til kirkekaffe, deler opp miljøet:

Det er jo på en måte fint at de kan sitte der og bli vant til å på en måte ikke bli presset inn i det innerste med en gang, men hvis det blir en sånn a- og b-greie, så er jo ikke det bra. Så jeg tror kanskje vi kunne jobbet litt med akkurat den her kirkekaffe-settingen, altså. For å på en måte skape en enhet i stedet for at det skal være et sånt a-b lag.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Diakonen forklarer hvordan hans opplevelse av hvordan menigheten fungerer er. Han mener at det ikke er en uvilje mot inkludering i menigheten, men at kontaktpunktene er for få til at innvandrere og nordmenn blir det han kaller private venner:

Jeg tror, selv om det er en menighet som har på en måte stor omsorg, og som sikkert kan være åpen, så tror jeg at, jeg tror ikke at det er veldig mange i menigheten av de norske som for eksempel har invitert innvandrere hjem på middag og sånne ting. Jeg tror ikke de har blitt venner på den måten. Men de kanskje snakker litt med hverandre på de forskjellige aktivitetene, men kanskje ikke sånn helt private venner.

Informasjonsarbeid og rekruttering av innvandrere

Et av spørsmålene som jeg drøftet med informantene, var hvordan menigheten kunne informere om arbeidet sitt til innvandrere. Menighetsrådslederen nevner lokalavis, radio og andre media som kanaler for å reklamere og spre informasjon. Menigheten har fullfordistribusjon på menighetsbladet, så dette er en måte å nå ut til hele folkekirken på. Ut over dette forklarer hun at menigheten ikke driver en aktiv rekruttering nå, men mener at nettverk må være noe av det viktigste for å nå andre innvandrere:

Så langt har vi ikke gjort noen ting. Stort sett. Vi har tatt i mot dem, sagt hallo og velkommen til de som kommer. Men jeg tenker nok at nettverk er noe av det som er viktigst her.

Søndagsskolelederen nevner også at rekrutteringspotensialet er stort, og peker på at de ikke har jobbet hardt nok med informasjon og rekruttering. Han oppsummerer med at prosessen går mest på bekjentskap. Han er avhengig av at foreldre med små barn går til gudstjeneste, og sier:

Det går nok mye på bekjentskap, at man kjenner noen som går i kirken, og blir invitert med, og så etter hvert kommer man inn selv, og så inviterer man selv noen som man kjenner. (...) Vi skriver litt om oss i menighetsbladet av og til. Og jeg har hatt noen kampanjer hvor jeg har satt opp plakater og sånn. Men det er en god del tid tilbake. (...) Men det er klart at søndagsskolen er avhengig av at foreldre går i kirken.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Diakonen mener at menighetsbladet kommer ut for sjelden til at informasjonen blir nyttig for rekruttering til aktiviteter. Derimot forteller han at menigheten bruker internett mer og mer som informasjonskanal. Han beskriver hvordan hjemmesiden til menigheten på internett blir brukt, og at de sender e-post til de i menigheten som de har adressen til. I tillegg blir mye informasjon formidlet under kunngjøringene i gudstjenesten, skrevet på plakater, sendt med vanlig post eller spredt via jungeltelegraf. Diakonen tror at tilpasning av informasjonsarbeidet også hjelper med rekrutteringen på lang sikt. Da han drev et Alphakurs for de som ønsket det i menigheten, brukte de en blanding av plakater, brosjyrer, annonser og personlig invitasjon. Ifølge ham kunne de ikke invitert innvandrere hvis ikke nøkkelpersoner hadde invitert spesielt, og også fungert som tolk for de som ikke kunne norsk. Han mener at personlig invitasjon hadde best effekt:

Jeg tror at alle som var med på kurset var invitert av noen spesielt. Og det er jo gjerne den beste måten å rekruttere på.

Når det gjelder innvandrerearbeidet *nede* forteller Lise at de har måttet trekke tilbake brosjyrer og plakater på grunn av enorm pågang:

Altså, da jeg kom hit fikk vi laga brosjyrer på masse forskjellige språk. (...) Og det hang jeg opp på senteret, og i nærmiljøet, delte ut på sosialkontoret og såne ting. Men det var ikke veldig lenge. For det kom så masse folk, og vi hadde så himla med ventelister, så vi dro inn igjen alle de brosjyrene.

Lise viser at rekrutteringen ble for stor når hun satte inn tiltak for å nå innvandrerne, og at tilbudet i innvandrerearbeidet *nede* er relevant for innvandrerne.

Kompetanse

Fra staben sin side blir spesielle tilpasninger for innvandrere i menigheten tatt opp, men ikke arbeidet mye med, ifølge diakonen. Det de har snakket om på stabsmøter er det diakonen viser til som detaljer, for eksempel å opplyse på engelsk hvor søndagens tekst er hentet fra under gudstjenesten og muligheten for å anskaffe liturgihefter på forskjellige

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

språk. Det er Lise som har foreslått tiltakene for staben, men diakonen sier at staben ikke snakker mye om det:

Men, eh, nei, ellers så har vi liksom, integrering er ikke et tema som vi snakker mye om. Jeg tror ikke nødvendigvis det er noen uvilje. Men at det er bare så mye annet å gjøre at (...). Jeg vet ikke, jeg. Det blir sånne dumme unnskyldninger, bare. Jeg tror på en måte at man har mye å gjøre, og skjønner at hvis man skal begynne å ta noen grep, så vil det ta tid. Rett og slett.

Diakonen ble spurt om hva han ble forespeilet på intervjuet til stillingen for rundt to år siden, og om arbeidsgiverne etterspurte erfaring med innvandrere. Han svarer konkret nei til om de etterspurte innvandrerkompetanse eksplisitt, og husker ikke om de fortalte om innvandrersarbeidet på intervjuet:

Nei. Overhodet ikke. Altså, det ble sagt noe om demografien, men det, og kanskje det ble nevnt at det var litt arbeid.

Lise forteller om sin hverdag som eneste medarbeider innenfor innvandrersarbeid. Hun savnet et nettverk av andre som holdt på med det samme, særlig for å kunne drøfte med noen hvilke grenser hun skulle sette for hvilke oppgaver hun ville påta seg for kvinnene og diskutere forslag til tiltak for innvandrerne. Hun forteller:

Jeg hadde ikke kollegaer, ingen jeg kunne rådslå med. (...) Jeg måtte på en måte bare finne ut alt sammen sjøl. Jeg måtte hele tiden tenke gjennom, ok, hvor langt involverer jeg meg her, hvor langt går jeg her, hva er konsekvensene hvis jeg gjør det i forhold til det, ikke sant?

Arbeidet nede

Arbeidet *nede* er litt på siden av det ordinære menighetsarbeidet. Likevel mener Lise at arbeidet *nede* hører hjemme i kirken fordi mange av de frivillige er kristne, og det åpner for åndelige samtaler det kunne vært vanskeligere å ha andre steder:

Men det betyr ikke at vi som er der, er nøytrale. Altså, jeg vet ikke om noen steder som jeg har snakket så mye tro som på lunsjklubben for eksempel. Vi har snakket sååå mye tro! Og det er jo, ja, og både med

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

muslimer og buddhister, og alle slags ister og alt mulig rart, det er veldig rom til å snakke om tro. (...) Men det er ikke noe bevisst forkynnelse i utgangspunktet.

I tillegg mener både diakonen og Lise at arbeidet *nede* har fordel av å være i kirken fordi flere ikke-kristne har større tillit til en religiøs institusjon enn andre aktører. Som Lise sier det:

Selv de mest ortodokse muslimene, hvor konene ikke får lov til å gå ut, ikke får lov til å gå til byen, helt dekket til, ikke sant, de kommer med dem på norsk kurs her. Og de sier: Dere er kirka, og det vet vi hva er. Dere tror feil om Jesus, men det er greit, og dere har moral.

Diakonen beskriver hvordan det samme forekommer i barne- og ungdomsarbeidet, at kirken oppleves som et trygt sted å sende barna:

Det var både muslimer og hinduer og alt mulig. Selv om det var obligatorisk andakt hver gang. (...) Mitt inntrykk er at det var trygt å sende ungene sine dit fordi i kirka, så, ja, der er det fine verdier, der drikker man ikke, og det er ikke noe press på negative ting liksom.

5.3 Hvordan kan inkludering skje?

Søndagsskolelederen mener at det tar tid før innvandrerne i menigheten blir inkludert, og sammenligner det med et hvilket som helst annet miljø:

Det er klart det tar tid å komme inn i et miljø, og inn i en menighet. Og det er lettere for noen enn andre.

Lise er opptatt av hva menigheten gjør for innvandrere. Hun har tidligere prøvd å sette i gang tiltak for ytterligere kontakt mellom enkeltmennesker og innvandrerfamilier, men sier at det er få som har mulighet til å stille opp som for eksempel vertsfamilier, eller være kontakter på annen måte. Hun mener at dette er veien å gå for å få til inkludering, at kontakt og deltagelse gjør at innvandrerne kan bli sett på som en del av menigheten. Hun tror at en av nøklene til inkludering er deltagelse, og ønsker dermed å skape en anledning for å vise frem noe av det innvandrerne har med seg fra andre steder og situasjoner:

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Hvis de kunne blitt spurt om, har du lyst til å være med på det, eller kunne du tenke deg å hjelpe til med sånn eller sånn, for da vil man med en gang føle seg mer integrert også, hvis de kunne få lov til å bidra med det som var sitt.

Hun tror også at inkludering lettere kunne skjedd dersom flere norske hadde hatt mot til å bli bedre kjent med innvandrere. Men den høye innvandreprosenten skaper vanskeligheter med inkluderingen, for når innvandrerne blir sett på som en stor gruppe, kan dette virke skremmende, særlig for noen av de eldre i nærmiljøet. Lise ser en sammenheng mellom antall innvandrere og vilje og mot til å bidra til inkludering:

Det er ikke til å komme bort fra at mange eldre her er litt sånn overkjørt av at det bor så forferdelig mange utlendinger her. For de ser ikke den fra det landet, og den fra det landet de ser bare alle de, du vet de er vokst opp i et hvitt samfunn. (...) Og jeg tenker det, at veldig mange norske går glipp av utrolig masse flotte opplevelser, fordi de ikke tar sjansen. De tør liksom ikke å bli ordentlig kjent med mange av utlendingene.

Tiltak: Planer om en internasjonal menighet

Menigheten ønsker å lage ”et engelskspråklig møtepunkt”, som menighetsrådslederen kaller det. Tanken er å ha en samling på engelsk søndag ettermiddag, jevnlig. Menigheten involverer innvandrerne i planleggingen og har snakket med flere av innvandrerne om hva de synes. Menighetsrådslederen forteller at innvandrerne er positive:

Alle sier, YES! Dette er interessant, å få til noe sånt.

”Initiativet kommer fra oss”, sier menighetsrådslederen, men innvandrerne blir spurt om å bidra med å gi uttrykk for sine behov, meninger og tanker. Hun presiserer at slikt arbeid tar tid, særlig fordi det har vært mye utskiftninger i staben. Når det gjelder konkrete tanker om en engelsk samling sier hun at det bør være en blanding av et sosialt og et kristent fellesskap, og at en eventuell gudstjeneste skal lages på innvandrerne premisser:

Den på ettermiddagen, der tenker jeg at det, mitt håp, eller min tanke, er at vi har en blanding av sosialt fellesskap, mat, og at det er et ordentlig møte, altså der alle bidrar. Hvis vi skal lage en gudstjeneste, så skal

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

vi lage en afrikansk gudstjeneste, altså, mer enn norsk. Fordi vi har så mange afrikanere her, noe av det viktige må jo være at de må få bli med, og at vi utvikler det sosiale fellesskapet.

Lise har også ideer til tilpasninger i gudstjenesten. Hun nevner at man kan lage liturgihefter på ulike språk og skrive søndagens tekst på en lapp på døren. På den måten mener hun at de som ikke forstår norsk, lettere kan få med seg hva som er søndagens tekst, og slå den opp i sin egen Bibel. Hun sier at dette understreker den positive betydningen av å ”høre gudsordet på sitt eget språk”. Videre forteller hun om et tiltak som trakk mange mennesker, såkalte internasjonale fester, som tidligere ble arrangert én til to ganger i året. Hun beskriver hvordan de satte opp langbord i menighetshuset, hvordan alle deltagerne hadde med mat fra sitt opprinnelsesland, at de hadde barnevakter og egne barneaktiviteter, at de spiste sammen, og at de hadde underholdning utenfra. Hun mener at festen hadde mye å si for de norske som kom – at de ble kjent med noen av innvandrerne, og kunne redusere fremmedfølelsen ved å smake på og få se noe av deres kultur.

Og det var veldig populært. (...) Men det var faktisk det eneste skikkelige møtetpunktet mellom innvandrerarbeidet i menigheten og menigheten. (...) De fikk smake mye spennende mat, og jeg tror at festen nesten hadde mer for seg for de norske i menigheten enn utlendingene, for jeg tror at det hjalp, at det kanskje har blitt kanskje større trygghetsfaktor på utlendingene for de norske. Samtidig som de som var mest skeptiske og redde og sånn, de kom jo ikke på noe sånt i utgangspunktet.

Menighetsrådslederen beskriver hvordan menigheten ønsker å gå sakte frem for å utvikle nye tiltak blant annet for å nå innvandrere. Hun peker på at de som er frivillige i kirken, også er engasjerte andre steder. Hun beskriver også andre faktorer som begrenser aktivitetsnivået, for eksempel en vanskelig stabssituasjon, samt litt trang økonomi.

Jeg opplever at de av oss som er forholdsvis aktive på frivillighetssiden har mye i tillegg til det vi holder på med i menigheten, og dermed så må vi bare tenke på litt lenger sikt enn at vi kan få i gang alt på en gang.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

5.4 Oppsummering

Menighetens medarbeidere er spesielt opptatt av å engasjere seg i innvandring og inkludering fordi det bor mange innvandrere i menigheten som kirken har et ansvar for. Økt rekruttering blant innvandrere vil både øke antallet aktive deltagere i menigheten, og vise at menigheten når folkekirken med sine tiltak. Informantene er ikke fornøyd med antall innvandrere eller deres grad av inkludering i menigheten, og ønsker å starte et nytt tiltak rettet mot innvandrerne selv om ressursene er knappe både når det gjelder tid og arbeidskraft.

KAPITTEL 6: INNVANDRERNES OPPLEVELSER I MØTE MED LOKALMENIGHETEN

I dette kapittelet skal jeg presentere respondentenes opplevelser i møte med lokalmenigheten. Jeg har intervjuet seks innvandrere som er aktive i menigheten, én av dem er kun aktiv i menigheten *nede*, mens de andre fem går jevnlig til gudstjeneste, og noen av dem er, eller har i tillegg vært, med på andre aktiviteter i kirkens regi. De fleste innvandrerne er gifte unge voksne eller voksne, og alle bortsett fra én har barn som bor i Norge. De fleste har kjøpt egen leilighet etter å ha leid ulike boliger i nærområdet. Jeg har valgt å kalle dem Ada, Eva, Hanna, Magdalena, Marta og Sara selv om fem av respondentene var kvinner, og én var mann.

Respondentene har afrikansk bakgrunn, og har ulike grunner til å komme til Norge. De fleste regner med å bo i Norge til de blir eldre, men uttrykker likevel et ønske om å flytte tilbake til fødelandet. Få tror likevel at det er mulig fordi de regner med at det vil være vanskelig med enda et oppbrudd fra nettverk, miljø og bosted. De tenker særlig på barna som de regner med at kommer til å ville bo i Norge resten av livet. Det gjør at de er opptatte av, og interesserte i en inkluderingsprosess i det norske samfunnet. Spørsmålene jeg stilte handlet om innvandrernes bakgrunnshistorie, deres forhold til Den norske kirke og til lokalmenigheten. Hovedspørsmålet er hvordan respondentene opplever møtet med lokalmenigheten, og i hvilken grad de er inkludert i kirken.

I presentasjonen av materialet tar jeg først for meg innvandrernes motivasjon for å oppsøke et kristent fellesskap, og hvorfor de valgte lokalmenigheten i den norske kirke for sitt sted for trosutøving (kap. 6.1.). Her trekker jeg også frem respondentenes svar på hvorfor det er flest kvinner blant innvandrerne i kirken. Videre spurte jeg respondentene om de var aktive i og utenfor kirken, og om de ble informert om menighetens arbeid. Svarene på spørsmålene om aktivitet og informasjon, samt respondentenes tanker om påvirkning i kirken både når det gjelder demokrati, aktiviteter og gudstjenestearbeid, presenterer jeg i avsnitt 6.2. I avsnitt 6.3 legger jeg frem respondentenes opplevelse av tilhørighet og hva slags sosiale relasjoner de har til andre i det kirkelige miljøet før jeg gir en oppsummering i avsnitt 6.4.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

6.1 Motivasjon for å oppsøke lokalmenigheten

Å oppsøke et kristent fellesskap

Eva har ikke tid til å gå i kirken resten av uken, men søndagen er hennes dag, da skal hun på gudstjeneste. Hennes motivasjon for å oppsøke et kristent fellesskap er at hun ønsker å være i en kirke på denne fridagen. Hun sier:

Gudstjenesten er viktig og uansett vær har jeg lyst til å gå. (...) Søndager har jeg mer til å satse, søndag er *min* dag, ikke sant (ler litt), gå i kirken, den er min fridag.

Ada forstår ikke så mye av liturgien fordi norsken går litt fort, men går likevel hver søndag. Hun ønsker å holde den kristne hviledagen hellig ved å gå i gudstjeneste:

Guds bud er å alltid ha sabbaten hellig. Så, for oss kristne protestant, sabbat er søndag. (...) Så vi må komme på kirke, synge, takke og be til Ham.

Ada sier at det første hun spurte om da hun kom til Norge, var hvor det var en kirke. Én annen av respondentene, Sara, mener at det er vanlig å oppsøke kirken tidlig for flyktninger som kommer til Norge. Hun har kontakt med flyktninger via jobben, og forteller at de er ivrige etter å finne en kirke:

Jeg snakker med flyktninger, og det første de spør meg om er, det er mange som kommer hit, og det første de spør om er – hvor er kirken? Før de vet hvor de skal bo.

Alle respondentene oppsøkte forskjellige kirker på eget initiativ, og har ganske like grunner for å komme til kirken. De forteller at de er vant til å gå i kirken på søndager, og ønsker å lære om Gud. Sara er én av dem som utdyper dette:

Ja fordi vi vokste opp med religiøs tro må vi vite om Gud, og vi må gå til kirke.

Marta sier at hun liker å komme til menigheten, og beskriver det samme som Sara. Marta kommer fordi hun ønsker å "be til Gud". Hun har bare brukt lokalmenigheten som sin kirke. Akkurat som alle de andre respondentene var hun kristen før hun flyttet til Norge.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Årsakene til at de ble kristne i opprinnelseslandet synes å ligge i barndommen, de ble tatt med til kirken av ett eller flere familiemedlemmer. To av dem forteller konkret om dette:

Jeg gikk med bestemora mi i kirken, vi overnattet i kirken når det var påskeaften og sånn.

Onkelen min gikk i kirke (med meg).

Lokalmenighetens plassering

Flere forteller at de har gått i etniske og nasjonale menigheter, men så gått over til lokalmenigheten. Grunnene til å oppsøke andre steder for trosutøvelse er forskjellige. Hanna forteller at hun gikk til kirken med en gang hun kom til Norge, på katolsk messe. Det var det eneste hun visste om.

Ja, men da gikk jeg på, for jeg visste ikke hvor jeg skulle gå, da gikk jeg på, mm, St. Olav kirke. Der gikk jeg hver søndag.

Sara husker ikke hvordan hun kom i kontakt med kirken. Hun ville kanskje ha valgt noe annet enn lokalmenigheten på grunn av språket, det er lettere for henne å følge en engelsk messe enn en norsk. Hun synes det hadde vært enklere å følge med om hun hadde fått utdelt den norske liturgien. Likevel har hun valgt bort andre alternativ til trosutøvelse. Sara gikk også først på engelsk messe i en katolsk kirke. På spørsmålet om hvorfor hun sluttet å gå i katolsk messe, men startet i lokalmenigheten svarer hun lokaliseringen:

Fordi det var en kirke i nærheten, fordi St. Olav var i byen, så noen ganger er det jo praktisk.

Marta ble tipset om lokalmenigheten av mannen. Hun tror at han valgte menigheten fordi den var i nærheten av der de bodde. Eva sier også at hun tror at lokalisering har mye å si for at man velger en lokalmenighet, og nevner i tillegg at søndagsskolen er en viktig aktivitet for barna. Hun gikk først i en nasjonal menighet, men flyttet til lokalmenigheten fordi det ble en konflikt mellom folk fra ulike stammer. Men hva er da grunnen til at andre velger nasjonale menigheter? Eva kan bare gjette, men sier at språk og etnisk tilknytning kan ha noe å si for valget om å knytte seg til slike menigheter. Hun sier flere

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

ganger at det er lettere med sitt eget språk. Men selv angrer hun ikke på at hun sluttet i en slik nasjonal menighet, for konfliktene i hjemlandet kom også opp i kirken. Hun sier:

Da jeg fant ut at politikken kommer inn i kirken, jeg vil ikke høre på, og politikk og kirke hører ikke sammen. Så det var trist, så da jeg begynte i menigheten, og nærmiljø og kirke.

Ada begynte i lokalmenigheten da hun flyttet inn i området. Hun har også prøvd ut flere andre alternativer, men begrunner ikke hvorfor hun kom tilbake til lokalmenigheten. Hun er den eneste som husker konkret hvordan hun kom i kontakt med Den norske kirke. Ada spurte familien hun leide leilighet av, om hvor nærmeste kirke var, og møtte opp til gudstjeneste.

Menighetens tilbud for barn

Tre mødre snakker om barna som viktig årsak for å komme til lokalmenigheten. Eva nevner at søndagsskolen er én av grunnene til å velge Den norske kirke som sitt gudstjenestested. Sara sier at hun ikke går til engelsk messe i sentrum på grunn av barna. Hun sier at barna hennes kjeder seg der, mens i lokalmenigheten er det satt opp tegnebord bakerst, og barna går ofte i søndagsskole. Hun forteller:

For eksempel da vi gikk på St Olav på engelsk messe, for hun yngste, hun synes det er kjedelig. Hun bare sitter der, det er ingen ting å gjøre. (...) Men så her, vi får også en mulighet til å sitte på en bord.

Hanna mener også at lokalmenigheten har det beste tilbudet for barna, og sier at dette er den viktigste grunnen til at hun byttet menighet. Det gjør også at hun får fulgt bedre med, og får mer ut av gudstjenesten. Hun forteller at søndagsskolen har bidratt til at hun har skiftet gudstjenestested fra sin nasjonale ortodokse menighet til den lokale kirken innenfor Den norske kirke:

Jeg har slutta å gå dit (den ortodokse kirken). Hvis jeg vil, så kan jeg gå dit, men jeg liker meg her, så jeg går med mine barn. Og hvis jeg går til andre kirker, så går barna og leker rundt omkring. Og så skal jeg si sssh ssshhh hele tida. Det er ikke noe koselig. Men når jeg går her, så kan jeg bare sende barna ned i

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

søndagsskole. Så kan jeg bare ta det med ro og høre hva presten sier. (...) Det viktigste for meg var at barna mine skal få skole.

Konfesjonen spiller ikke en avgjørende rolle for henne. Det viktigste er å komme seg til kirken, og at barna får ”opplæring i sin religion”, som hun forteller om tidligere i intervjuet. Dette viser to ting: For det første vil foreldrene at barna skal ha glede av å være i kirken, ikke bare føle seg til bry, og for det andre ønsker foreldrene at de skal få kunnskap om kristendommen. Samtlige med denne innstillingen var likevel klare på at de ikke ønsket å presse barna til noe senere, men at de skulle få velge selv. En mor sier at hun lot sønnen sin velge om han ville ta borgerlig eller kirkelig konfirmasjon:

Jeg har alltid gitt valget til ungene mine, aldri pressa. Og sønnen min, jeg spurte om han ville ta borgerlig eller kirke, og han valgte med en gang kirke.

Flest kvinner blant innvandrerne i kirken

Marta forteller at det var mannen hennes som fortalte henne om lokalmenigheten, og foreslo at hun kunne gå her. Men mannen hennes blir ikke med til kirken. Hun svarer ikke med en begrunnelse, sier bare ”Nei. Han vil ikke på kirke”. En av de andre kvinnene var mer åpen for spørsmål om hvorfor mannen ikke går i kirken. Hun er samboer med mannen til sine to barn. Mannen var i rommet da jeg intervjuet henne fordi de holdt på å pusse opp leiligheten sin sammen. Hun gir heller ikke et svar på hvorfor mannen ikke vil være med på gudstjeneste, men refererer til at han selv sier at han vil gå ”når han blir gammel”:

NÆÆÆ, han går ikke noe sted. Han venter til han blir gammel! Han er sånn, han vil bare ikke gå i kirke. Jeg sier til ham, du må bli med meg. Nei, jeg må vente til jeg blir gammel, sier han. Det er da jeg har tid (ha ha ha, hun ler). Men det er ikke sånn som er i Bibelen. Gud sier at må komme selv om du ikke har tid, du må lete etter meg. Han bestemmer selv. Jeg kan ikke tvinge ham!

Det er tydelig at Hanna skulle ønske at mannen ville være med i kirken. Hun spør ham direkte, og sier høyt og tydelig at hun skulle ønske at han ble med. Hun sier også høyt at hun går alene med barna, og at en annen av innvandrerkvinnene har med både mann og

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

barn. Hanna konfronterer altså mannen sin, men får ikke svar. Hun kan heller ikke svare for ham. Mannen svarer til slutt, og sier at han har en plan om å gå i kirken en gang i fremtiden. Hun gjør narr av ham, og etterligner ham når han er gammel og endelig skal i kirken:

Hanna: Han kommer med stokk, oueeeh (gjør seg til med stemmen). Du kan kanskje fortelle meg, hvorfor ikke kirke?

Mannen: Det er vanskelig, he he.

Hanna: Hva er det som er så vanskelig, det er bare å gå!

Mannen: (stille en stund) . Jeg skal gå.

Hanna: Jeg skal gå, ja... Så dette, kan jeg ikke svare (henvendt til intervjueren). For kvinner, hvorfor vi går, hvorfor vi ikke går, kanskje. Men menn, jeg kan ikke svare for, jeg vet ikke.

Magdalena forteller at heller ikke hennes mann går til gudstjeneste. Hun sier at han pleide å gå før han ble gift, men ikke nå lenger.

Nei, før han ble gift, han pleier å gå til, hva det heter, ååh, nei, russia.

Den russisk ortodokse?

Ja. (...) Han pleier å gå der. Men etter, han gikk ikke der.

6.2 Deltagelse og involvering i kirken

Alle unntatt én av respondentene går jevnlig til gudstjeneste, og de fleste blir ofte igjen til kirkekaffe. Én av gudstjenestedeltagerne er dessuten kirkevert en gang i mellom. Når jeg spør respondentene om de deltar i samfunnet utenom jobben og kirken, nevner flere av dem at de trener, og et par av dem har sittet i utvalg i for eksempel barnehage og i skolesammenheng. Disse to har også hatt hvert sitt leder- og styreverv i kirken, men ingen av dem innehar slike oppgaver nå. De resterende fire svarer at de ikke har tid til å sitte i styrer eller råd, og at de heller ikke rekker å være med på andre aktiviteter enn gudstjeneste i kirken ved siden av jobben.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Deltagelse

Eva har vært med i en kvinneforening som har møter i kirken, og hvor de lager mat, går på kino eller gjør andre ting sammen. De møtes et par ganger i semesteret. I tillegg er hun kirkekafevert, det vil si at hun baker kake og serverer kaffe etter gudstjenesten. Jeg spurte Eva om det var noe annet hun kunne tenke seg å gjøre i kirkelig regi enn kvinneforening og gudstjeneste, men som hun muligens ikke rakk. Hun svarte at hun godt kunne ha bakt, eller som hun sier ”kunne stilt opp litt mer”. Ut over det er det ikke noen aktiviteter i kirken hun kan tenke seg å gå på.

Én av kvinnene fikk låne et rom i kirken til å starte en nasjonal kvinnegruppe. Hun sier at de danser og synger sammen, og snakker om hvordan de har det i Norge. Av de 25 i kvinnegruppen er det bare kvinnen selv som går i kirken. Hun vet ikke hvorfor de andre ikke kommer, men viser til at ikke alle er kristne. Dette er den eneste aktiviteten hun deltar på utenom feiring av gudstjeneste, jobben og hjemmet. Jobben i helsesektoren er også årsaken til at hun ikke kan komme på gudstjeneste hver søndag, og barna er årsaken til at hun ikke rekker å være med på andre ting i kirken. Hun sier:

Jeg går nesten hver søndag. Men jeg jobber hver tredje uke, så søndager jeg jobber jeg kommer ikke. (...) Jeg forklare til dem at jeg ikke har tid. Fordi noen ganger, jeg jobber mest kveld. Og hvis jeg jobber på dagen, jeg må hente barna på SFO. Og så gå hjem, så jeg har ikke tid. Men kanskje når de er voksne, jeg går tilbake.

Ada er ikke med på noe annet enn selve gudstjenesten og på kirkekaffen etterpå. Hun snakker nesten ikke norsk, og sier at språket er en barriere for å delta i andre aktiviteter. Hanna går også bare på gudstjenesten, men deltar ikke i andre aktiviteter knyttet til kirken. Hun har ikke behov for noe annet, og savner ingen ting i kirken. Hun forteller videre at hun sier nei til ”alt mulig”. Hun sier at barna tar mye tid, og beskriver at hennes ansvar er barna, jobben og hjemmet. I gudstjenesten er hennes behov næring til troen og trosopplæring for barna. Hun forteller at hun er sliten:

Mine behov, det er å høre presten, hva han sier, lære av det han sier, og jeg synger med de andre....ja? Er det noe mer jeg burde ha behov? (...) Jeg er for det meste utslitt. Jeg føler meg gammel allerede.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

To av respondentene har vært aktive i borettslag og i skole og barnehagesammenheng. Begge sier at foreldreutvalgene hjalp dem både til å få oversikt over hva de drev med i barnehagen og på skolen, at deltagelsen ga dem mulighet til å påvirke skolen, samt at det var en anledning til å komme seg litt ut og møte folk. Én av disse er Eva, hun er aktiv i menigheten, men har ikke tid til å være medlem i noen styrer eller råd i kirken. Hun jobber fulltid og har to barn, og mener at man bør ha overskudd for å inneha slike posisjoner:

Jeg har blitt spurt, men jeg har ikke tid, når det er små barn, så jeg takket nei. Menighetsmedlemmer og sånt. Sånn valg, da, jeg har sagt neste gang, vi får se (ler litt) . (...) Hvis du skulle sagt ja, det blir litt vanskelig, ikke sant? Når jeg sier ja, jeg må engasjere meg og jobbe, ikke sant.

Sara har vært med i styret i barnekoret, men hennes største problem er også tid. Hun har en mann som reiser mye bort, og er nødt til å passe barna når han er borte. Hun hadde lyst til å sitte i styret i koret for å bli involvert i det datteren gjorde, i tillegg beskriver hun det som en sosial aktivitet der hun kan gå ut og treffe andre. Men hun beklager seg over at styremøtene ofte er på kvelden på hverdager, og at det ikke passer for henne. Hun sier:

Det blir litt for mye. For hvis jeg må gå på møter. De to, hvem skal passe henne hvis hennes pappa ikke er her? Jeg sa ja fordi jeg hadde lyst til å bli involvert i hva datteren min gjør, finne ut hva de gjør og planlegge ting. Ja også bare som sånn sosial aktivitet, finne en grunn til å gå og treffe andre, eller andre voksne.

Det kan synes som om respondentene mener at de har mulighet til å påvirke arbeidet i kirken, og at dette har å gjøre med hvor godt de kjenner noen i kirken. Sara uttrykte tydelig at hun ville brukt nettverket sitt i kirken dersom hun ville gi tilbakemeldinger eller komme med noen ideer. Hun svarer at hun mener at hun har en mulighet til å påvirke i menigheten:

Ja, jeg tror det. Fordi nå jeg kjenner mange som jobber der, så det er lettere å si til noen hvis jeg har noe å si.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Marta og Hanna sier også at de tror de kan påvirke arbeidet i menigheten gjennom nettverket sitt i kirken. Marta sier for eksempel at hun ville gått til presten eller andre som er i menigheten. Hanna mener at det er flere i menigheten som ”ville informert meg sikkert om hvor jeg skulle hen”. Spørsmålstillingen til Ada var noe annerledes, fordi intervjuet endte opp som en samtale rundt hva man kunne ha startet av aktiviteter i menigheten. Spørsmålet ble i den forbindelse: Ville du visst hvor du skulle gå dersom du skulle startet opp en av disse aktivitetene? Svaret er negativt:

Ja. Det er noen steder jeg kan gå. Ja.

Og du vet hvem du i så fall skulle spurt, og hvem

Jeg vet ikke. He he he. Jeg vet ikke. He he.

Tilgang til informasjon

Eva synes at det blir gitt god informasjon om aktivitetene i kirken. Hun går i gudstjeneste hver søndag, og der informerer menigheten om det som skjer den kommende uken:

Jada, alltid god informasjon, i gudstjenesten. De har informasjon om tid, og hva skjer, og program, og neste søndag.

Sara synes også at det er lett å holde seg oppdatert. Hun mener at det henger sammen med at hun har vært i menigheten en stund, og at hun vet hvor hun skal få tak i informasjonen. Hun tar med seg brosjyrer, og abonnerer i tillegg på lokalavisen. Til sammen får hun nok informasjon. Hun sier:

Nja, nå fordi kanskje jeg har vært der lenge, så jeg vet at det er mange forskjellige slags brosjyrer. Så jeg bare plukker med meg, for eksempel fra søndagsskolen, jeg vet ikke hvilke dager, så på begynnelsen av semesteret jeg bare plukker den og henger den på kjøkken, sånn så jeg visste. Og så den blad som kom ut. (...) Ja, også vi abonnerer på den lokalavis, så du kan lese. Ikke så mye, men hvilke messe som er på søndag og sånn for eksempel.

Marta mener også at det er nok informasjon, og sier at hun får den i kirken, ”de sa alt som skulle skje neste søndag”. Hanna peker også på gudstjenesten når jeg spør henne om hvor

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

hun får informasjon fra. Ada ville gjerne deltatt på flere aktiviteter i kirken, men får ikke informasjon om hva som skjer på grunn av språkproblemer. Hun sier:

Informasjon er alltid der, men fordi jeg ikke forstår språk det bare går forbi sånn (klapper raskt i hendene).

Påvirkning av gudstjenesten

Når respondentene blir spurt om de ønsker å påvirke gudstjenesten med sin kultur, svarer flere av dem først at de ikke har behov for det. Jeg spurte dem også om de kunne beskrive sine forventninger til kirken, forskjellene mellom gudstjenesten de var oppvokst med, og den de var med på i Norge, og om de kunne si om dette hadde noe å si for deres tilhørighet i lokalmenigheten. Svarene jeg fikk, tyder på at gudstjenestene i opprinnelseslandene og i Norge er relativt like. Flere sier at den største forskjellen er språket. Når vi snakket litt mer om forskjellene mellom gudstjenestene, kom det frem at det er andre og flere musikkinnslag i gudstjenestene i opprinnelseslandet, og mer folk og liv i kirken. Musikk og liv henger også nøye sammen ifølge flere av respondentene, musikk gir vitalitet og vil få flere til å komme. Bort sett fra én som sier at hun ” ikke savner veldig mye, nei”, nevner flere at de kunne ønske seg mer liv og musikk i kirken.

Eva kan ikke huske at hun hadde noen spesielle forventninger til kirken da hun kom til Norge. Men når hun får tenkt seg om, nevner hun at musikk og konserter er noe hun kunne ønsket at kirken hadde mer av. Hun synes at det er et vanskelig å si noe om hvordan hun ønsker å påvirke med sin kultur, men nevner at en del av salmene fra hennes kirke i opprinnelseslandet er like de norske. Hun ville gjerne ha samlet en gruppe som kunne sunget noen av disse salmene sammen i gudstjenesten. Hun sier:

Nei, da kanskje, det hadde vært hyggelig med sånn invitert til konsert og sånn. Men det er prøvet flere ganger før, jeg tror en organist, det er veldig få folk som kommer da (...). Kanskje hvis vi hadde vært flere fra samme land, så kanskje vi kunne sunget sammen, noen felles sanger, ikke sant? Fordi mange sanger er likt.

Eva liker seg i lokalmenigheten fordi det er et engasjement der, og aktivitetspreget ligner på kirken hun vokste opp i, særlig beskriver hun kvinnearbeid, ungdomsarbeid og det sosiale aspektet som likt i Norge og fødelandet. Hun forklarer ellers at gudstjenesten er

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

den samme, og at språket er det eneste som er forskjellig. Likevel er det en viss forskjell på intensiteten og livet i gudstjenestene i oppveksten og her. Hun frydet seg over masse folk og mye glede i gudstjenestene i opprinnelseslandet. Hun beskriver:

I (fødelandet), ja, mer liv. Veldig mye aktivitet. Vi var der nå i sommeren, kirken så full, og så glede, og de er, så stapp full, helt. Man satt i to timer, men det merkes ikke at du satt der i to timer, helt herlig, ååh.

Sara føler seg hjemme i kirken, og sier at mye er likt til opprinnelseslandet. Men, hun, som andre, sier at kirken i hennes fødeland er mer livlig. Hun sier at det er lange gudstjenester, men fullt av folk. Sara foreslår ikke noen spesielle tiltak for gudstjenesten i Norge, men forteller om en opplevelse der de hadde et stort afrikansk kor i gudstjenesten, og at hun likte det. Hun hadde en forventning om at kirken her skulle være den samme som kirken hun var oppvokst med. Hun mener at det mangler noe, hun vil ha mer liv:

Ja, kanskje mer folk. Mer livlig, he he.

Marta sier at hun ”meldte seg på musikk” da noen i menigheten spurte henne om hun hadde lyst til å bidra med noe. Hun måtte senere ringe og melde avbud på grunn av liten tid, men skulle ønske at det var mer musikk i gudstjenesten likevel. Hun sammenligner med sitt opprinnelsesland der de har mer musikk:

Men det er ikke lett å få det til. I (fødelandet) vi pleier å synge og tromme, men vi gjør ikke det her.

Skulle du ønske det?

Ja.

Ada sier at hun gjerne skulle ha påvirket kirken mer med sin måte å feire gudstjeneste på, hun savner mer liv, og særlig sang. Hun unnskylder seg når hun sier at gudstjenesten er litt kjedelig. Ada setter også dette i et rekrutteringsperspektiv, og mener at kirken vil ha godt av den vitaliteten sang og musikk bringer med seg:

Nei. Jeg kom ikke på kirke for hjelp. Nei. Jeg kom fordi jeg vil på gudstjeneste. (...) Hvis vi hadde hatt kor, da hadde det vært liv i kirke. Om man ikke har sang, kirke kan ikke bli full. Dette har jeg sett her. Mange stoler er tomme på kirke.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Planer om tilpasning: En internasjonal menighet

Når vi snakker om en åpen kirke, nevner Sara at kirken var åpen for alle, og at det hadde betydning for hennes følelse av tilhørighet. Hun fortsetter resonnementet med å si at åpenheten burde gjøre at menigheten tilpasset seg de som bodde i lokalområdet. Hun viser til at det bor mange innvandrere i nærmiljøet, og at engelsk messe kunne være et tiltak for den målgruppen. Hun sier:

Så for mange innvandrere som kommer fra den tredje verden, meste gå på kirke. Så det er nesten sånn automatisk at folk kommer på kirke. Så jeg tror, kirke kunne kanskje også tenke på det at, kan jeg si det, menigheten vet at den ligger i en miljø som det er innvandrere. (...) Ja, så kanskje prøve å tilpasse seg.

Marta sier at hun har fortalt om planene om et engelsk møte eller gudstjeneste til noen av vennene sine som ikke går i lokalmenigheten. De har vært positive til ideen. Hun forteller at noen fra menigheten har vært og snakket med henne:

Ja, ja, det var to måneder siden, vi snakket om det. Om vi kan ha, eh, engelsk service eller sånt. Hvor vi kan begynne tidlig. Og så norske kan begynne. Men vi vet ikke hvordan vi skal gjøre det eller sånn. Vi har ikke kommet langt om det. (...) Jeg fortalte de vennene mine som ikke går her. (...) Vel, de tenkte seg at det skal være bra. Hvis vi begynner med det.

Ada forteller om sine drømmer angående en eventuell internasjonal menighet på søndag ettermiddag:

Hvis det får starte er det bra. Det ville være veldig bra. Flere folk kommer til å bli med. Vi håper veldig at folk kommer til å komme.

Hun tror at flere folk kommer til å komme i kirken dersom det er tilpasset deres språk og stil. Respondenten har stor tro på mer liv i kirken, det er flere som nevner hvordan Den norske kirke er både litt kjedelig, og at menneskene som er der, ikke er engasjerte i det som skjer. Ada forteller at stemningen er til å ta og føle på i fødelandet, og hun tror at dette bidrar positivt til rekruttering av flere mennesker:

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Noen bruker trommer. Ååh, du føle stemning! Det kommer til å få flere folk til å komme på kirke. Jeg vil det, og jeg ber for at det skal skje.

6.3 Inkludert? Sosiale relasjoner og opplevelse av tilhørighet

Noen av respondentene har vært i menigheten lenge, og har venner der. Noen beskriver at det tar tid å komme på innsiden av menigheten, mens andre har kommet raskere inn. For Eva gikk det raskt, hun forteller at hun ble kjent med konen til kapellannen, og dermed følte hun seg som hjemme:

Det var så hyggelig, og jeg følte, akkurat som om hun var søstera mi. (...) Det var herlig, ble kjent. Åh, det var fantastisk. (...) Følte meg hjemme.

Videre forteller hun at språk er nøkkelen til inkludering. Hun mener det er viktig av flere grunner, først og fremst til kommunikasjon og til å forstå hverandre. I tillegg sier hun at det er viktig å ha noen i nærmiljøet man kjenner. Hun har blitt kjent med folk i kirken som gjør at hun trives bedre i lokalmiljøet:

Jeg hører til her, det er en glede å gå hit. (...) Språk er nøkkelen, må forstå og kommunisere med folk og sånn. (...) Jeg tror at kirkekontakter er veldig viktig, ja. Jeg er trygg her, og jeg kjenner så mange alle steder, og det er jo herlig, prate hvor som helst, møte her, bussholdeplass, besøke hjemme eller, så det er bare glad at jeg tok kontakt med kirken altså.

Eva sier at hun føler seg som en del av Den norske kirke ved å være i menigheten. Hun startet med å gå til gudstjeneste, og sier at kirkekaffen har hatt betydning for henne og barna. Hun peker på at det er lett å bli kjent med folk i menigheten, men at hun også har lett for å prate med folk. Hun er en av de to som direkte svarer at hun har venner i kirken, og hun forteller at de gjør ting sammen på fritiden:

Ungene mine ble kjent, og ble kjent med eldre og prater, og jeg er lett å prate med folk, så i kirken det er ganske lett å ha kontakt med folk, og veldig hyggelig at man har kirkekaffen, det betyr veldig mye. (...) Ja, jeg har venner fra kirken, ja det har jeg. (...) Noen ganger om sommeren, jeg har en familie som jeg plukker bær med, og veldig hyggelig familie. Ofte jeg blitt invitert til bursdager og grillfest og sånn.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Sara tilbringer ikke mye tid med folk fra kirken utenom aktiviteter. Hun sier at hun ikke har fått venner derfra. Samtidig har hun et hektisk liv, og har kanskje heller ikke ønsket seg flere nye vennskap. Dialogen viser at hun ikke er misfornøyd med situasjonen:

Har du fått noen venner som du er sammen med utenfor kirken?

Neeei. Nei, ikke så mye.

Nei. Men har du lelt etter det?

Pause. Neeei, ha ha ha (ler)

Så det er ikke et stort savn?

Pause. Nei. Kanskje fordi du alltid føler du har mye å gjøre. Ikke tid for bare slappe av og sånn.

Sara mener at hun er integrert i lokalmenigheten. Med integrert mener hun at du ”er en del av det samfunn, at du kan delta i de aktiviteter som skjer her rundt”. Hun sier at kontakten hennes med kirken har hjulpet henne med inkluderingen i det norske samfunnet, men at hun uansett finner på ting sammen med andre utenfor kirken, for eksempel i borettslaget. Hun mener at hun hører til kirken fordi hun opplever at menigheten er åpen for alle, noe Eva også nevner. Her med Saras ord:

Først, det er bare åpen, hvem som helst kan komme. Du må ikke ha invitasjon eller sånn.

Marta forteller at hun har mange venner utenom kirken, men ikke mange som er med i kirken. De som går i kirken, møter hun bare på gudstjeneste. Hun velger å bli i lokalmenigheten fordi hun liker seg her, og ”liker hvordan de gjør”. Hun har fått hjelp i kirken, og det har hatt betydning for at hun føler seg hjemme i menigheten. Hun sier:

De hjelpe meg. Så jeg følte meg også, jeg er hjemme.

Hanna opplever at hun har blitt kjent med en del i kirken selv om hun bare har gått der ett år. Hun er pratsom og blir kjent med både norske og utenlandske. Likevel føler hun ikke at hun hører til i lokalmenigheten, og begrunner det med at det tar tid før man blir kjent. Hun forteller også at hun ikke blir igjen til kirkekaffe etter gudstjenesten, for at barna skal spise noe annet enn kake til lunsj. Hun mener at når man er kjent med hverandre og jobber sammen om noe, så kan man kjenne tilhørighet. Hun peker på faktorer for

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

innlemmelse som arbeid og tid for å bli kjent med folk når hun snakker om tilhørighet i lokalmenigheten:

Neeei. Man må bli kjent med de som er der, man må samarbeide kanskje med de som er der, men jeg går ikke så ofte. Jeg har ikke tid, for å være helt ærlig. Jeg kan gå dit noen dager, men det er ikke alltid. Og da er det ikke så lett å tilhøre der ennå. Men etter hvert kanskje, vi får se. (...) Men sånn som med meg, jeg går ut rett etter at kirken er ferdig. For hvis barna mine spiser sjokoladekaker og godteri og sånn, da spiser de ikke mat når de kommer hjem.

Hun har heller ikke behov for at kirken skal bety noe sosialt. Hun sier at hun ikke har kontakt med noen fra kirken utenom gudstjenestene med mindre hun treffer dem tilfeldig på gaten. Men Hanna sier likevel ikke at det spiller noen rolle for hennes følelse av tilhørighet i kirken, det viktigste ligger i det hun og barna får gjennom gudstjenesten og barnearbeidet, ikke det sosiale. Hun forteller:

For meg, som sagt, det viktigste er å gå i kirke, å be, og høre på presten, synge, og at barna mine går dit. Og så sier jeg hei, og hadet til de som er der, jeg er hyggelig, og de er hyggelige mot meg. Så, trenger ikke å... (pause). For å være helt ærlig, ha ha, det er det viktigste for meg.

Ada føler seg hjemme i kirken, men setter tilhørigheten i et verdens-omspennende perspektiv. Hun føler tilhørighet til lokalkirken fordi den ligner på kirken i fødelandet. Ada har venner i menigheten, men møter dem ikke så ofte, og aldri utenfor menigheten. Hun har fått hjelp av dem, og kaller dem venner.

Ja, jeg har venner her. Norske og innvandrere. Og de har vært gode venner. (...) Jeg har ikke vært i hjemmene deres, nei.

6.4 Oppsummering

Innvandrerne ønsker å være i kirken fordi de er vant til å utøve et kristent liv fra barndommen, og velger Den norske kirke fordi den er i nærheten av der de bor, og fordi lokalmenigheten har et godt tilbudt for barn under gudstjenesten. Flere har byttet konfesjon for å delta i lokalmenigheten, og de sier at de hører hjemme der. Det er en

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

overvekt av kvinner blant innvandrerne som går til gudstjeneste. Et par av respondentene har vært med i styrer og råd i menigheten, og flere opplever at de har mulighet til å påvirke menighetsarbeidet, men ingen har foreløpig tid til å stille til valg eller har hatt behov for å påvirke så langt.

Når det gjelder tilgang på informasjon, er bildet delt. Noen følger godt med på hva som skjer i menigheten, mens språkproblemer hindrer andre i å på egenhånd skaffe kunnskap om aktivitetene i menigheten. Respondentene mener videre at gudstjenesten og kirken har imøtekommet deres forventninger bortsett fra at flere kunne ønsket seg mer musikk og liv i gudstjenesten. Den vitaliteten de ønsker seg, kan muligens realiseres i et engelskspråklig møtepunkt menigheten vurderer å starte, et tiltak respondentene er svært positive til.

DEL 3: ANALYSE, DRØFTING OG KONKLUSJON

I denne delen skal jeg analysere intervjuene som jeg har presentert i del 2. I kapittel syv gir jeg en oversikt over menighetens arbeid for å inkludere innvandrerne i kirken, og i kapittel åtte tar jeg for meg inkludering i forhold til gudstjenestearbeidet og trosfellesskapet før jeg oppsummerer bakgrunnsstoffet, empiriske funn og konklusjoner i kapittel ni.

Jeg analyserer intervjuene i forhold til bakgrunnsstoffet som jeg presenterte i del 1. I kapittel tre kom jeg frem til at inkludering i Den norske kirke er *den likhetsfremmende prosessen som skal legge til rette for at alle forstår, involveres og deltar i kirken på alle arenaer, og at arbeidet med å overkomme barrierer for deltagelse skal ha til hensikt å fremme folkekirkemedlemmenes grad av aktivitet.*

Kirken som felt er definert ut fra en teologisk basis som åpen for alle over alt, bestående av de som er døpte og troende i et hellig samfunn. I Norge er kirkens hellige samfunn en folkekirke som består av de som gjennom kirkemedlemskap eller på en annen måte har tilknytning til kirken, og trosfellesskapet – den delen av folkekirken som gjennom aktiv deltagelse viser sin tilknytning til kirken. Dette hellige samfunn bygger på at den treenige Gud binder sammen fellesskapet mellom Faderen, Sønnen og Ånden, samt alle som har fellesskap i denne treenige Gud, og dette er et sakramentalt fellesskap der man har del i hverandres lidelser. Dette kalles kirkens *koinonia*, og kommer tydeligst til uttrykk i gudstjenesten. Videre har jeg beskrevet casemenigheten som en kjernemenighet og som en aktivitetsmenighet med et trosfellesskap, og drøftet hvordan de sosiale relasjonene i et trosfellesskap dannes gjennom aktivitet og deltagelse.

I kapittel fire har jeg vist hvordan Den norske kirke har gitt uttrykk for at inkludering av innvandrere først og fremst er en samfunnsoppgave, men at lokalmenighetene også skal gjøre sitt for å inkludere innvandrere i menigheten. Innvandrere regnes som gjester, eller velkomne fremmede, men også som trengende med særlige behov fra kirken. I samme kapittel har jeg referert fra Ingrid Vad Nilsens undersøkelse som viser at det diakonale perspektivet ikke er hovedutfordringen når det gjelder inkluderingen av innvandrere i Den norske kirke, men at derimot språk og kulturforskjeller kan hindre inkludering av innvandrere i Den norske kirke.

KAPITTEL 7: HVORDAN KAN MAN INKLUDERE INNVANDRERE I EN MENIGHET I DEN NORSKE KIRKE?

Spørsmålene i dette kapittelet omhandler den likhetsfremmende prosessen som skal muliggjøre inkludering - hvordan er innvandrerne inkludert? Hvilke tiltak settes i gang i menigheten slik at innvandrere kan inkluderes i menigheten?

I avsnitt 7.1 tar jeg for meg bakgrunnen for at innvandrerne opprinnelig oppsøkte lokalmenigheten og hva informantene og Den norske kirke sentralt vektlegger når de begrunner hvorfor de skal engasjere seg i inkludering av innvandrere i kirken. Dette blir analysert ved hjelp av de ulike fellesskapsdimensjonene i kirken som *koinonia* for å kunne sammenligne funnene. I avsnitt 7.2 ser jeg på mulighetene innvandrerne har til å delta og diskuterer blant annet tilgang på informasjon og demokratisk deltagelse. I avsnitt 7.3 analyserer jeg spesifikt hvordan menigheten jobber med å avskaffe barrierer for innvandrernes deltagelse, og ulike forslag til tiltak som kan eller skal settes i gang. Videre drøfter jeg Vad Nilsens forslag om medlemskap som en mulig inkluderingsfaktor og reflekterer rundt Kirkemøtets omtale av innvandrere som ressurser i Den norske kirke. Jeg oppsummerer hvert avsnitt fortløpende, mens jeg presenterer hovedfunnene i kapittel ni.

7.1 Bakgrunn – hvorfor oppsøkte innvandrerne lokalmenigheten?

Innvandrerens motivasjon til å gå i kirken

Respondentene gir en entydig kristen begrunnelse for å gå i kirken. Alle var kristne før de kom til Norge, og de beskriver at de gikk i kirken før de flyttet hit. Det ser ut til at innvandrerne ønsker å gå i kirken fordi de er oppvokst med en kristen tro, og fordi de ønsker å lære mer om Gud. Gudstjeneste er en naturlig del av ukerytmen i deres kristne liv. Grunnen til at de fleste velger lokalmenigheten fremfor andre steder for trosutøving handler hovedsakelig om to faktorer – plasseringen i nærmiljøet, og menighetens tilbud til barn. Flere sier at de ønsker å gå i en kirke i nærmiljøet, og alle som har barn, nevner søndagsskolen som en viktig aktivitet.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Eva hadde et ønske om å slutte i sin nasjonale menighet fordi det oppstod konflikter der. Hennes andrevalg ble derfor menigheten i nærmiljøet. Hun er fornøyd med valget og sier at ”det er en glede å gå hit”. Flere av respondentene nevner søndagsskolen som en viktig grunn til å bytte fra en etnisk eller nasjonal menighet til Den norske kirke. Sara og Hanna har også skiftet konfesjon for å gi barna sine et bedre tilbud. Sara forteller at barna hennes kjedet seg i den katolske messen, og at hun derfor prøvde den lokale kirken. Hanna har en lignende historie. Hennes personlige religiøse behov ble dekket i den ortodokse menigheten hun tidligere var tilknyttet, mens tilbudet for barna kombinert med det religiøse var hovedfaktorene til at hun har blitt værende i Den norske kirke. Hun forteller levende om opplevelsen av å ha barn i en kirke uten søndagsskole, og formidler en lettelse over å slippe å tenke på oppførselen deres under gudstjenesten fordi de enten er i søndagsskolen eller har mulighet til å tegne ved et aktivitetsbord bakerst i kirkerommet. Aktivitetene for barna har to viktige følger for henne – både får barna opplæring i den kristne tro, og hun kan selv ”ta det med ro og høre hva presten sier”. Det gjør at lokalmenigheten dekker hennes to primærbehov, ”mine behov, det er å høre presten, hva han sier, lære av det han sier, og jeg synger med de andre”, og at ”det viktigste for meg var at barna skulle få skole”.

Konfesjonen spilte ikke en avgjørende rolle når respondentene skulle velge menighet, disse innvandrerne velger Den norske kirke på grunn av lokalmenighetenes plassering. Måten lokalmenigheten tar hensyn til barna synes også å spille en avgjørende rolle, og hensynet til barna er den tilsynelatende største forskjellen av betydning for respondentene med barn. Disse mødrene viser at de ønsker å legge et grunnlag for sine barn når det gjelder trosopplæring, og alle respondentene viser at de søker et fellesskap med Gud som de ikke kan oppnå utenfor kirken.

Dette fellesskapet realiseres først og fremst for kvinnelige innvandrere. Verken respondenter eller informanter kunne gi noe godt svar på hvorfor det var en overvekt av kvinner blant innvandrerne i kirken. Samtalen med Hanna viser at hun faktisk ikke vet hvorfor mennene ikke vil gå i kirken, og at mannen selv ikke kan gi noen god forklaring heller. Hanna konfronterer mannen sin under intervjuet, og de har tydeligvis snakket om det før. Mannen hennes sier at ”det er vanskelig”, og at han skal gå når han blir gammel, ”det er da jeg har tid”. Mannen til en annen av respondentene er ganske ofte med på

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

gudstjeneste, men reiser mye i jobb, og har dermed ikke tid til å bli med. Han var ikke til gudstjeneste i den perioden da intervjuene fant sted på grunn av reise. Marta og Magdalena forteller at mennene deres ikke går i gudstjeneste noe sted, men kan ikke gi noe svar på hvorfor. Én av respondentene forteller at mannen hennes gikk i kirken før de ble gift, men ikke etterpå. Flere andre indikerer det samme, og sier at mennene ikke er kirkefremmede, men de går ikke i noen kirke nå.

Det kan være flere grunner til at kvinnene deltar oftere enn menn, det kan handle om sosiale koder, relasjoner og tid til å gå i kirken. Det kan se ut som om kvinner har et større behov for et fellesskap å leve ut sin tro i, samt at flere av kvinnene synes å ha hovedansvaret for barna og dermed ønsker de kanskje både å aktivisere barna på en fridag, og få hjelp til trosopplæring. Materialet indikerer en forskjell i grad av aktivitet i kirken før og etter ekteskapet for mennene, men dataene er for få til å konkludere med at innvandrermenn oftere går i kirken før de gifter seg enn etter de har etablert seg med en ektefelle.

Innvandrerne går i kirken av vane og av religiøst behov. Først og fremst er de vant til å gå i kirken, dernest vil de lære om Gud, og tilbe og takke ham. En kan med dette si at de bruker gudstjenesten til å lære mer om den Gud de har og ønsker å ha del i, eller ha fellesskap med. Hva sier menigheten om begrunnelsen for å engasjere seg i innvandrere, og hvordan korresponderer dette med respondentenes uttalelser?

Menighetens syn på hvorfor de skal engasjere seg i innvandrere

Fra menighetens side viser intervjuene at lokaltilknytningen er en viktig faktor når det gjelder begrunnelse for at de skal forholde seg til innvandrere. Både søndagsskolelæreren, menighetsrådslederen og diakonen peker på den lokale tilknytningen og behovet for å innlemme innvandrerne i kirken fordi de bor i nærmiljøet. Søndagsskolelæreren setter dette også i et ikke-kirkelig perspektiv: Kirken kan hjelpe innvandrerne med å føle at de er en del av det lokalmiljøet de bor i. Rekrutteringspotensialet blir trukket frem, og det er en bevissthet blant disse tre menighetsarbeiderne om at et arbeid for innvandrere vil kunne øke antall aktive i menigheten.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Menighetsrådslederen har i tillegg en visjon om at kirken og menigheten skal kunne være til hjelp med praktiske gjøremål, for eksempel med å finne leilighet eller andre ting som innvandrerne måtte ha behov for. Han mener at kontakt med de enkelte er essensielt i denne sammenhengen også fordi det må utvikles tillitsforhold mellom den enkelte og menigheten før behovene kan bli uttrykt. Lise er den som snakker tydeligst om en lignende visjon. Hun ser behovet for at folk i menigheten kan være til stede som personlige kontakter med innvandrerne, og viser samtidig behovet for menneskelig kontakt ut over andre institusjoner i kommunen, og kirkens potensial i dette. Hun ser behovet for hjelp, og mener at kirken er i en unik posisjon til å imøtekomme innvandrernes behov.

Mens søndagsskolelæreren, diakonen og menighetsrådslederen stort sett snakker om inkludering i forhold til et sosialt fellesskap, fokuserer Lise på omsorgsfellesskapet. Argumentasjonene viser at informantene er særlig opptatt av mellommenneskelige relasjoner og innvandrernes behov for omsorg og lokaltilknytning når de skal svare på hvorfor de skal engasjere seg i innvandrerne som bor i nærområdet.

Den norske kirkes begrunnelse for å forholde seg til innvandrere

I de kirkelige dokumentene er fokuset på innvandrerne som noe annerledes, som ofre eller som trengende. Dette perspektivet er en konsekvens av fokuset på flyktning- og asylpolitikken, der de ønsker at kirken skal kunne bidra til å sikre menneskeverdet i slike saker. Samtidig blir bibelsteder om flukt, gjestfrihet, Jesu behandling av ”særlig de som i samfunnets øyne faller utenfor,”⁶⁸ og Jesu tale om ”den fremmede” brukt når det gjelder den spesifikke kirkelige begrunnelsen for å engasjere seg i innvandring og inkludering.

På Kirkemøtet i 2005 er det nytestamentlige bildet av kirken som legeme, med fokus på lidelsesfellesskapet i 1. Kor 12: 26 - ”for om ett lem lider, lider alle de andre med”⁶⁹ brukt som eksempel på hvorfor kirken skal engasjere seg i innvandrerspørsmål.

---

⁶⁸ Kirkelig ressursdokument 2005: 9

⁶⁹ Vedtak KM 06/05: 2

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Kirkemøtet ønsker å se på innvandrere som en ressurs, samtidig blir innvandrere omtalt som fremmede og svake i flere dokumenter. Akkurat som de ansatte i casemenigheten, fokuserer kirkemøtet på omsorgsfellesskapet for disse fremmede en skal være gjestfrie mot.

Konklusjon

Analysen min belyser at respondentene handler på andre premisser enn det menigheten og kirken sentralt regner med. Innvandrerne begrunner sin interesse for kirken med et ønske om å delta i fellesskapet med Gud for seg og sine barn, mens menigheten fokuserer på det sosiale fellesskapet og omsorgsfellesskapet, og de sentralkirkelige dokumentene vektlegger også omsorgsfellesskapet. Sett fra menighetens og Kirkemøtets side viser argumentasjonen at innvandrere i liten grad er inkludert i menigheter i Den norske kirke, men at det eksisterer en stor vilje til å gi alle som bor i et lokalområde omsorg. Spørsmålet videre er om fokuset på sosialt fellesskap og omsorgsfellesskap nedtoner arbeidet med å fjerne barrierer for deltagelse i de kristne fellesskapene i menigheten.

Vad Nilsen sier lite om hvorfor innvandrerne deltar i kristne fellesskap, men som jeg viste i avsnitt 4.2, peker hun på diakoner som sentrale personer i menighetsarbeidet både når det gjelder nykommere generelt, og innvandreres behov spesielt. Hun peker på en utfordring for kirken som ligger i at flere innvandrere er i nær kontakt med menigheten i en første fase der omsorgsarbeidet til diakonene står sentralt, men at innvandrerne senere blir mer passive i forhold til menigheten. Vad Nilsen ser også misjonsengasjementet i Sørøy som en mulig årsak til at inkluderingen fungerer best i den menigheten. Hun peker både på at innvandrerne mener at misjon er en naturlig del av arbeidet i en menighet, og at menighetene med misjonsengasjement er åpnere for kultur møter enn andre. Sett i lys av mitt materiale kan det også tenkes at menigheten med misjonsengasjement inkluderer et kristent fellesskap i sin strategi når det gjelder innvandrere, og dermed imøtekommer innvandrernes behov bedre enn i kirker der hovedfokus ligger på diakonale tiltak.

Vi har nå sett at fokuset til innvandrerne når det gjelder motivasjon for å gå i kirken ikke blir vektlagt når medarbeidere i menigheten gir begrunnelser for å engasjere seg i inkludering. Har dette implikasjoner for hvordan menigheten jobber med inkludering?

7.2 Muligheter til å delta

Tilgang til informasjon

Medarbeiderne i menigheten er generelt opptatt av hvilket rekrutteringspotensial innvandrerne i nærområdet deres utgjør. Dersom menigheten setter i gang tiltak for innvandrere, vil menigheten antagelig vokse. Alle medarbeiderne peker på at rekruttering og informasjonsarbeidet ikke er tilstrekkelig i forhold til det antall innvandrere som potensielt kunne deltatt i gudstjenesten, og at et slikt arbeid på sikt vil bedre inkluderingen av innvandrere i menigheten. Informasjonstilgang er en inkluderingsfaktor fordi det legger til rette for deltagelse og forståelse av kirken, som i sin tur vil bidra til økt kompetanse når det gjelder kirkens språk og oppbygging. Medarbeiderne forteller at de har fulldistribusjon av menighetsbladet, og at kunngjøringene på gudstjenesten er en viktig informasjonskanal. Når det gjelder rekruttering, viser diakonens uttalelse at menigheten er mest opptatt av nettverk som rekrutteringskanal, og han understreker at personlig invitasjon er den sikreste metoden for å rekruttere innvandrere og andre.

Sara og Eva innhenter informasjon i kirken, gjerne på kunngjøringene eller via brosjyrer. De leser også menighetsbladet, og én av dem ser i lokalavisen for å sjekke gudstjenestetider. Ada snakker bare om informasjonen i gudstjenesten, og sier at hun ikke får med seg hva som skjer på grunn av språkproblemer når informasjonen blir presentert muntlig. Hanna ble rekruttert til kirken via søndagsskolelæreren som informerte henne om mulighetene for barna til å gå på søndagsskole via et kommunalt barnetilbud i nærområdet. Magdalena ble først oppmerksom på at kirken hadde gudstjeneste under intervjuet. Det kan forklares med at arbeidsmetoden og siktemålet i arbeidet *nede*, det vil si norskkurset og lunsjklubben, ikke skal være spesifikt forkynnende.

Dette kan indikere at menighetens strategi for folkekirken med fulldistribusjon av menighetsbladet, ikke når de innvandrerne som kunne ønsket å tilhøre folkekirken. Eva og Sara er de mest oppdaterte, og forklarer at de leter frem informasjonen selv. Lokalmenigheten bruker i hovedsak kunngjøringene på gudstjenesten som informasjonskanal, men det er ikke alle som får med seg det som sies. De som er informert, leter opp informasjonen på eget initiativ, mens strategien menigheten har valgt i forhold til folkekirken ikke lykkes. Dermed kan rekrutteringen av flere til gudstjeneste-

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

og trosfellesskapet svikte fordi individer i nærområdet ikke inspireres til deltagelse, og dermed mulighet for innlemmelse i trosfellesskapet.

Samtidig fremholder innvandrerne kirken som åpen, og at en av godene nettopp er at man ikke trenger invitasjon. De som uttrykker en slik tanke, er inkluderte, de ser og opplever at de har mulighet til å delta, og deltar aktivt. Når det likevel ikke kommer så mange innvandrere til gudstjeneste som demografien kanskje skulle tilsi, kan det tenkes at inkluderingsprosessen ikke har kommet godt nok i gang. Selv om materialet mitt ikke sier noe om de som ikke kommer til kirken, kan det være naturlig å slutte at når flere som er aktive i menigheten, ikke får med seg informasjon, så når den i hvert fall ikke ut til andre potensielle kirkegjengere.

Demokratisk deltagelse

Ett av kriteriene for å vurdere om respondentene forstår kirken, vil være å se om de forstår kirkens struktur, og om de opplever at de har mulighet til å benytte seg av de kanaler som eksisterer i strukturen til å påvirke kirken med sine meninger og fremme sine behov. Det ser ut til at bare to av respondentene har vært opptatt av å stille til valg til styrer og råd i menigheten, både for å kunne ”finne ut hva de gjør og planlegge ting”, som Sara sier, og som en sosial aktivitet. Det er påfallende at de to som viser best forståelse for oppbyggingen av kirken, har vært aktive i lignende verv utenfor kirken, og er som vi skal se i kapittel åtte, inkludert i trosfellesskapet, og ser på det å påvirke like mye som en aktivitet som et uttrykk for demokratisk deltagelse.

Når det gjelder de andre respondentene, synes det som om de ikke er klar over verken hvorfor de eventuelt skulle påvirke menigheten, eller hvordan de i tilfellet skulle gjort det. De fleste ville spurt seg frem i kjernen i menigheten og blant de ansatte, og regner med at de da ville fått svar på hvor de kunne henvende seg med sine ideer eller tanker. Ingen nevner muligheten til å stille til valg i for eksempel menighetsrådet. Respondentene gir altså ikke uttrykk for en følelse av å ikke kunne påvirke, men de har heller ikke noen forståelse av den demokratiske plattform som kirken bygger på. Respondentene har mulighet til å delta i det kirkelige demokratiet, men deres kunnskap om måten den norske

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

kirke er bygget opp på, tillater ikke at de får påvirket kirken med sin tjeneste, tanker og ideer.

Konklusjon

Når det gjelder informasjonstilgang og respondentenes mulighet til å delta i det kirkelige demokratiet, viser det seg at innvandrere i folkekirken har mulighet til å få tilgang til informasjon, men den er ikke gjort tilgjengelig nok til at alle respondentene oppfatter det som blir formidlet fra menigheten. Det samme gjelder demokratiet i kirken: Innvandrere har mulighet til å delta i råd og styrer, men de har ikke forståelse nok for systemet til å vite hvordan de eventuelt skal delta, og i visse tilfeller vet de ikke at det eksisterer styrer og råd de kan påvirke i. Dette indikerer at innvandrere i folkekirken ikke er inkludert i denne menigheten. De har ikke nok kunnskap og forståelse av sine rettigheter til at de er klar over sine muligheter til å delta. Det har heller ikke blitt jobbet nok med inkluderingen når det gjelder informasjon om arrangementer og kirkens oppbygging. Vad Nilsen og Kirkemøtet understreker at det er viktig for kirken å kommunisere at den er åpen for alle. Dette skjer ikke når det gjelder respondentene fordi mottakerne ikke forstår budskapet, og fordi det ikke er et stort nok nettverk av og rundt innvandrere i lokalmenigheten til å rekruttere og invitere personlig. *Informasjon og rekruttering* er således en barriere for inkludering av innvandrere i lokalmenigheten.

7.3 På hvilken måte kan menigheten inkludere innvandrere?

Lise er opptatt av ressursene innvandrerne sitter på som kan brukes i aktiviteter, samt de ressursene de trenger for å integreres i samfunnet utenfor kirken. For det første fastslår hun at deltagelse er en av nøklene til inkludering i kirken, og mener at kirken kan trekke med seg folk og spørre ”har du lyst til å være med på det, eller kunne du tenke deg å hjelpe til med sånn eller sånn”, for å bidra til deltagelse. I tillegg inviterer hun til en synlig deltagelse når hun ønsker at ”de kunne få lov til å bidra med det som var sitt”. Lise tenker seg flere innvandrere på allerede eksisterende aktiviteter, og har samtidig forslag til flere nye tiltak. Erfaringen hennes fra arbeidet *nede* samtidig som hun er en del av trosfellesskapet *oppe*, gjør at forslagene hennes både omhandler diakonale tiltak uten

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

direkte forkynnelse samt sosial kontakt og aktivitet i tydelig kristen regi. Forslag i forbindelse med kirkelige aktiviteter er for eksempel internasjonale fester, liturgihefter på forskjellige språk og oppslag med søndagens tekst. Blant de diakonale tiltakene foreslår hun at kirken kan være et sted der innvandrerne kan bidra med historier og få hjelp til praktiske oppgaver. Hun tror at mye av dette vil virke positivt for trosfellesskapet, og at de andre aktivitetene vil være et gode for hele folkekirkemenigheten.

Tiltak der innvandrerne får hjelp, vil bidra til inkludering i samfunnet utenfor kirken, og samtidig være en aktivitet innvandrerne har behov for som vil frigjøre tid til å være med på andre ting. Lise sier at noen av menighetsaktivitetene, som for eksempel internasjonale fester, fører til nærere kontakt mellom menighet og innvandrere. På den måten kan aktiviteten både virke rekrutterende, holdningsendrende og åpne fordi fremmedfrykten minsker og innvandrerne kan oppleve å være med.

Omsorgsfellesskapet som ikke synes å være negativt påvirket av innvandrenes tidsklemme, skjer allerede i arbeidet *nede*, og en utfordring til menigheten *oppe* kan derfor være å hente erfaringer fra dette arbeidet. Lise trekker også frem at de som allerede er i menigheten, kan være redde for innvandrere. Hun mener derfor at inkludering først er mulig når de som er i menigheten, "tar sjansen". Her viser hun også til at hun har forsøkt å rekruttere vertsfamilier for å inspirere til mer kontakt mellom innvandrere og menigheten for øvrig. Det har ikke lyktes henne med å finne familier som har tid eller mulighet til å ha kontakt med en spesiell innvandrerfamilie med for eksempel middager og kaffebesøk. Dette viser både at frivillige i menigheten har liten tid, det kan vise at de er redde for et møte med ukjente, men det kan også være en bekreftelse på Hegstads funn om at innlemmingskriteriene i det sosiale fellesskapet i menigheten går via aktiviteter i menigheten, og at de sosiale relasjonene ikke ser ut til å kunne opprettes gjennom direkte koblinger mellom menighetslemmer.

Når det gjelder arbeidet *nede*, forteller Lise at de på et tidspunkt måtte trekke tilbake brosjyrene de hadde lagt ut i nærmiljøet, på grunn av stor pågang. Aktivitetene *nede* rekrutterer bredere enn *oppe* fordi de inviterer til et forholdsvis religionsnøytralt arbeid på et trygt sted, og til aktiviteter som innvandrere har behov for – personlig kontakt og hjelp til for eksempel søkeprosesser, bosted, håndarbeid, barnepass og norsk språk. Lise

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

forteller at brosjyrene forelå på flere forskjellige språk, og dette kan også ha hatt betydning for rekrutteringen.

Menighetsrådslederen ønsker også flere tiltak for å fremme inkludering, men peker på at ressursmangel i menigheten gjør at de må gå sakte frem. Hun opplever at ulønnete medarbeidere i menigheten har mye å gjøre, og peker på at de gjerne er engasjerte flere steder enn bare i menigheten og derfor ikke har mulighet til å jobbe mer enn det de gjør nå. Hun trekker også frem faktorer som trang økonomi og utskiftninger i staben som gjør at et økt aktivitetsnivå har vært vanskelig. Dette viser at *tid* er en barriere ikke bare i forhold til innvandrernes tidsklemme, men også i forhold til menighetens ressurser. Økonomi er delvis en annen barriere, hvor mangel på tid til å søke om penger er det største hinderet. Menighetsrådslederen beskriver en sterk vilje til å støtte tiltak med innvandrere som målgruppe i kommunen.

Barrierer for deltagelse

Jeg har vist at *informasjon* og *rekruttering* er barrierer for innvandrernes deltagelse i menigheten. Uten tilgang til informasjon er ikke innvandrere i folkekirken klar over deres rett og mulighet til deltagelse. Selv om innvandrerne er velkommen på alle arrangementer og aktiviteter, viser respondentenes utsagn at *tid* er en barriere – innvandrerne har en tidsklemme som kirken bør forholde seg til. Menighetsrådslederen viser at tid også er en barriere for de medarbeiderne som allerede er tilknyttet menigheten, og diakonen forteller at staben vegrer seg for å ta grep om situasjonen fordi de da skjønner at det vil ta mye tid. *Tid* er derfor en barriere både for menigheten og for respondentene. I tillegg nevner Lise *språk* som en barriere for innvandrernes deltagelse i menigheten, både i forhold til tilpasninger i gudstjenesten og informasjonsmateriell, men også når det gjelder *fremmedfrykten* til menighetsmedlemmer som er redde for å ikke kunne snakke med innvandrerne på grunn av språkbarrierer og andre kulturforskjeller.

Fokus og strategi

Medarbeiderne i menigheten er delt i synet på hvordan inkludering kan skje. Det er påfallende at medarbeiderne i arbeidet *oppe* snakker mye om rekruttering, og at de gir

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

uttrykk for en dårlig samvittighet i forbindelse med at menigheten ikke har kapasitet til å rekruttere flere innvandrere. Dette tyder på at medarbeiderne er bevisst på at det bor mange innvandrere innenfor sognegrensene, og at det kunne vært gjort mer for å nå dem. Medarbeiderne nevner flere årsaker til den manglende rekrutteringen. Diakonen forteller at staben ikke har en spesiell strategi for å nå innvandrere, og menighetsrådslederen forklarer at menighetsrådet har brukt ressurser på andre presserende saker og dermed ikke har kommet så langt som de kunne ønske i en prosess for å diskutere inkludering av innvandrere. Det kan synes som om menigheten ikke har fokus på innvandrere og inkludering nedfelt i planer verken i stab eller menighetsråd. Inkludering av innvandrere er noe som menigheten vet at de burde gjort noe med, men som ikke gjenspeiles i handling i særlig grad. Erfaringene fra arbeidet *nede* tilsier at det ikke skulle være så vanskelig å rekruttere innvandrere, men at utfordringen ligger i å inkludere innvandrerne i det kirkelige arbeidet.

Vad Nilsen erfarer også at innvandringsarbeidet må ha høy prioritet i menigheten for å lykkes, og at synet på innvandring i noe grad så ut til å endres jo mer man arbeider med feltet. I min studie er det Lises holdninger som tydeligst viser dette. Hun har jobbet tett med innvandrere og er den som mest konkret foreslår tiltak, analyserer inkludering av innvandrere i lokalmenigheten og fremhever innvandrerens ressurser.

Arbeidet *nede* har stor pågang, og med dette arbeidet er omsorgsfellesskapet i menigheten når det gjelder innvandrere plassert utenfor det kristne fellesskapet. Menighetsrådslederen peker på at menigheten ikke har rekruttert nok innvandrere, og også mangler personlig kontakt med og tillit fra innvandrere for å være til hjelp med for eksempel å løse praktiske oppgaver. Menighetsrådslederen ønsker å plassere det diakonale arbeidet i et tydelig kristent perspektiv som en del av menigheten *oppe*. Dette blir hindret av at så få innvandrere kommer til gudstjeneste, og ved at medarbeiderne derfor ikke har personlig kontakt med mange innvandrere. I tillegg er det vanskelig å nå de som kommer til gudstjeneste, fordi få av innvandrerne er innlemmet i trosfellesskapet på kirkekaffen etter gudstjenesten og dermed befinner seg i et annet fysisk rom enn der den personlige kontakten med andre i menigheten foregår.

Vad Nilsen konkluderer med det samme: Hovedutfordringen ligger ikke i de diakonale tiltakene, men i inkludering i for eksempel gudstjenestearbeid. I denne lokalmenighetens

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

tilfelle vil et arbeid med inkludering gudstjenesten i tillegg bidra til å kunne nå sine mål om diakonale tiltak i menigheten *oppe*, det vil si de engelskspråklige, kristne møtene søndag ettermiddag.

Kompetanse

I de kirkelige dokumentene blir det pekt på økt kompetanse på flere nivåer som et ledd i inkludering av innvandrere. Selv om menigheten tradisjonelt har hatt en betydelig diakonal innstats rettet mot innvandrere, kunne diakonen ikke huske at han fikk spørsmål om hans kompetanse på feltet i prosessen før han ble ansatt, og han har heller ikke blitt tilbudt noen relevant etterutdanning. Lise som jobbet med innvandrere i flere år, etterspør også mer kompetanse på feltet i menigheten generelt, og kunne særlig ha ønsket seg det i et kollegialt fellesskap der hun kunne ha diskutert utfordringer i innvandrerarbeidet. Vad Nilsen sin studie viser at innvandrere som er ansatt i menighetene, opplever kulturmøtet som vanskelig når de skal være med på å planlegge aktiviteter som for eksempel gudstjenester. Ønsket fra sentralt hold om økt kompetanse på feltet synes nødvendig i henhold til min studie, og Vad Nilsen setter spørsmålsteget ved om kirken kan inspirere innvandrere til å søke jobber i menigheter fordi hennes undersøkelse viste at innvandrerne hadde vanskeligere for å påvirke beslutninger enn antatt. Det synes som om Den norske kirke ikke har et godt nok utviklet apparat for å møte de forskjellige utfordringene knyttet til inkluderingskompetanse blant sine ansatte.

Økt kjennskap til innvandrere og inkludering kan også være viktig i møte med innvandrere. Det ser ut til at Lise som har jobbet lenge med innvandrerarbeidet *nede*, både lykkes mer i sitt arbeid når det gjelder rekruttering og personlig kontakt enn menigheten *oppe*, og at hun har flest konkrete forslag til virkemidler som ikke er testet, men som synes hensiktsmessige. I tillegg har hun mindre *fremmedfrykt* enn det hun ser hos andre i menigheten. Det kan komme av både personlighet, erfaringer og kompetanse. Lises erfaringer om spesielle utfordringer knyttet til det å være ansatt i arbeidet med innvandrerne, samt funnet fra Vad Nilsens studie om innvandreransattes opplevelse av å ikke kunne påvirke i sin menighet, kan tyde på at Den norske kirke ikke bare bør utrede hvordan det er å være innvandrer og ansatt i en menighet. Jeg tror at det er nødvendig å se

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

på mulighetene for kollegiale fellesskap blant lønnete og ulønnete medarbeidere som jobber med innvandrere i kirken for eksempel på prostnivå eller i samarbeid med kommunen. Lises erfaringer tyder på at medarbeidere som driver diakonale tiltak, ikke nødvendigvis har behov for utdanning innen feltet, men at det er viktig med nettverk der man kan dele erfaringer og utvikle sin rolle. Ved å sammenligne funnet fra arbeidet som gjøres i staben i min studie, og det Vad Nilsen skriver om prestene i sin studie når det gjelder vegring mot tilpasning av gudstjenesten, kan det tenkes at slike kollegiale fellesskap også er nødvendig for ansatte som skal involvere hele folkekirken i kristne aktiviteter.

Engelsk messe, et inkluderingsiltak?

Menighetsrådslederen er opptatt av at menigheten har tatt initiativ til å starte opp et engelskspråklig møtepunkt søndag ettermiddag. Hun forteller hvordan menighetsrådet har tatt initiativet, men at innvandrerne selv må være med og bestemme hva som skal skje disse ettermiddagene, og at både prosessen og aktiviteten skal være inkluderende. Først og fremst mener hun at det imøtekommer et behov i nærmiljøet, og de innvandrerne hun har snakket med, er positive til et slikt tiltak. Hun snakker om muligheten til å lage en gudstjeneste på engelsk, og at den skal ha et annet kulturelt preg enn de forordnede gudstjenestene. Menighetsrådslederen er i så måte opptatt av barrierene *språk* og *fremmedfrykt* i det hun både ønsker å lage en messe der innvandrerne involveres og har mulighet til bedre å forstå det språklige, og slik at ekstra tilpasninger i den forordnede gudstjenesten blir overflødige. Resultatet kan være at hun trekker innvandrerne unna gudstjenesten der folkekirke og trosfellesskap møtes for på den måten prøve å overkomme fremmedfrykt i den forordnede gudstjenesten.

Dersom innvandrerne kunne påvirke gudstjenesten med sitt kulturelle uttrykk, påstår de selv at rekrutteringen vil bli høyere. En forsamling av vestlige og ikke-vestlige vil samtidig gjenspeile kirkens globale karakter og være i tråd med uttalelsene i de kirkelige dokumentene. Å være med på å forme gudstjenestene ville også være et tegn på at innvandrerne er inkludert. Da får de muligheten til å delta som fullverdige gudstjenestedeltagere i tråd med Nordhaugs tanke om at gudstjenesten skal være en

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

felleskåpshandling der andre enn ansatte kan være med på å forme gudstjenestene i henhold til intensjonene til gudstjeneste-reformen. Menighetsrådslederen har gode forslag til endringer i gudstjeneste-formen, og sier at det engelske møtepunktet skal være en annerledes gudstjeneste i forhold til den menigheten er vant til. Men ønsker innvandrerne å påvirke gudstjenesten med sine uttrykk?

Respondentene var i utgangspunktet ikke opptatt av å påvirke den forordnete gudstjenesten med sin kultur, og det kom ingen umiddelbar positiv respons på spørsmålet. Alle respondentene forteller at gudstjenesten er relativt lik til det de er vant med, men at det er én ting de fleste sier at de savner – mer musikk og liv. Alle respondentene har afrikansk bakgrunn, og ønsker seg større intensitet: Én nevner trommer, flere snakker om kor, og de uttrykker et ønske om flere mennesker i kirken. Én av respondentene påstår at lokalmenigheten aldri kan rekruttere mange fordi det er så lite liv i gudstjenestene. Hun sier at ”om man ikke har sang, kirke kan ikke bli full. Det har jeg sett her. Mange tomme stoler”.

Menighetsrådslederen har forhørt seg blant alle respondentene som går til gudstjeneste, om de er interesserte i en messe på engelsk, og dette er dermed det tiltaket de fleste respondentene nevner når de blir bedt om å foreslå hvordan de eventuelt kunne påvirket kirken og gudstjenesten med sin kultur. Sara mener for eksempel at en engelsk messe kan bidra til at kirken for alvor kan kalles åpen, og at det ville være et fint tiltak i kirken for innvandrere. Hun begrunner dette ut fra at ”mange innvandrere som kommer fra den tredje verden, meste gå på kirke. Så det er nesten sånn automatisk at folk gå på kirke”. Hun ønsker at menigheten kan tilpasse aktiviteter til innvandrerne som bor i nærområdet, og mener at den engelske gudstjenesten menighetsrådslederen har foreslått, vil være en god måte å møte deres behov på.

Marta er enig, og har fortalt om planene til sine venner utenfor menigheten, og sier at de er positive til et slikt tiltak. For Adas del er planene om en engelsk gudstjeneste perfekt – både språkmessig og fordi innvandrerne kan få påvirke mer selv slik at rekrutteringen kan øke. Ada sier at hun vil ”be for at det skal skje” og at ”det ville være veldig bra. Flere folk kommer til å bli med”. Dette er ifølge Ada et tiltak som imøtekommer hennes ønske om å forstå mer av gudstjenestespråket, og ha mer musikk slik at stolene ikke forblir tomme i kirken. Det er interessant å se at innvandrerne ikke

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

trekker frem et særlig ønske om å påvirke gudstjenesten med sin kultur, men nevner språk som den største forskjellen mellom kirken de er vant med og lokalmenigheten. Ønsket om mer musikk og liv forteller at gudstjeneste-formen i lokalmenigheten er for lite livlig for respondentene, og at de kunne ønske seg at gudstjenesten appellerer til flere sanser for få mennesker til å "føle stemning", som Ada uttrykker det.

Når det gjelder en engelsk messe som inkluderingstiltak, kan tiltaket sies å være rekrutterende og bidra til en åpen kirke fordi det er sannsynlig at flere innvandrere vil komme til kirken oftere. Fordelen med en engelsk messe vil være at man fjerner én av de store barrierene for deltagelse, nemlig språket. Videre kan det bidra til en økt opplevelse av involvering, og flere vil muligens kunne oppleve at de er inkludert fordi de forstår og deltar. Den engelske messen skal være på søndager, og en må derfor anta at den blir en erstatning for gudstjenesten *oppe*. Inkluderingen skjer således i et fellesskap på siden av gudstjenestefellesskapet, og det kan bli snakk om menigheten *oppe, nede og ved siden av*. Menigheten inkluderer dermed innvandrere i et kristent fellesskap utenfor trosfellesskapet og gudstjenestefellesskapet, og skjærer på den måten det nåværende trosfellesskapet for å måtte ta sjansen på å innlemme innvandrere, og arbeidet *oppe* søndag formiddag fra å endres gjennom tilpasninger for innvandrere.

Kanskje den engelske messen er et tiltak som kan bidra til at innvandrerne prioriterer kirkelig arbeid, og at det på den måten kan virke inkluderende fordi menigheten motiverer til å overkomme barrieren om *tid*. Samtidig viser denne argumentasjonen at prioriteringen i seg selv er en barriere, ikke nødvendigvis tiden innvandrerne har til disposisjon. Det vil igjen si at menigheten må finne former på sine arrangementer som er interessante nok og som treffer målgruppene slik at de ønsker å komme. Menigheten *ved siden av* er en måte å segregere innvandrerne på, de blir ikke koblet med det eksisterende trosfellesskapet. Når menigheten er mest opptatt av en engelsk messe som inkluderings-tiltak for innvandrere, fjerner menigheten bare delvis barrierene for deltagelse, i forhold til både *språk, tid og fremmedfrykt*.

Vad Nilsen argumenterer for et eget fellesskap for innvandrere i en første fase av inkluderingen. Det synes som om hun både tenker seg muligheten av mindre internasjonale fellesskap innenfor lokalmenigheter, og muligheten for å la disse innvandrerfellesskapene bestå som egne valgmenigheter i en kirkestruktur som innebærer

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

en såkalt *mixed economy*. Fordelen med å starte egne fellesskap for innvandrere er åpenbare – både rekrutteringsmessig, kulturelt sett og sett i et samfunnsperspektiv. Samtidig finnes det flere etniske og nasjonale menigheter i Norge, og disse har oppstått selv om Den norske kirke ikke har åpnet for en *mixed economy*. Alle respondentene som oppsøkte kristne fellesskap i casemenigheten hadde tidligere vært deltagere i én eller flere slike etniske eller nasjonale menigheter. Likevel søkte de seg til Den norske kirke – både fordi kirken lå i nærområdet og fordi mødrene satte pris på lokalmenighetens tilbud for barn. De oppsøkte noe innen den konfesjonen, etnisiteten eller nasjonaliteten de var vant med fra før de flyttet til Norge, men alle sier at de er fornøyde med å ha byttet menighet og kirkesamfunn til Den norske kirke.

Dette kan på den ene side bety at Vad Nilsen har rett. Det kan være en fordel at man starter tettere segregerte fellesskap der man ikke blir koblet til andre. Men det kan også bety at Den norske kirke har en utfordring i å vise seg åpen for innvandrere slik at de umiddelbart søker seg til lokalkirken, og at når innvandrerne søker seg til kirken i nærområdet er det ikke sikkert at et fellesskap *på siden* av gudstjenestefellesskapet vil være det beste alternativet for trosutøving. Dersom Den norske kirke ønsker å være en åpen kirke for innvandrere, er det problematisk å ønske dem velkommen til et lukket fellesskap først, for så invitere dem inn i det fellesskapet alle *andre* folkekirkemedlemmer automatisk inviteres til. For det første er det ikke sikkert at dette første segregerte tilbudet gir innvandrerne det de har behov for. For det andre kan det tenkes at et slikt fellesskap sinker inkluderingsprosessen. Én av årsaksforklaringene til manglende inkludering i lokalmenigheten er ifølge diakonen og den tidligere ansatte i innvandrerarbeidet at kontaktpunktene mellom menighet og innvandrere er for få. Dette taler for å inkludere innvandrere i allerede eksisterende fellesskap fremfor å lage nye særtiltak eller fellesskap for innvandrere. Lise peker på at noe av det som bidrar til fremmedfrykt, nettopp er å plassere alle innvandrere i en gruppe når hun sier om de eldre i menigheten at, ”de ser ikke den fra det landet, og den fra det landet de ser bare alle de”. I forhold til barrierene for deltagelse vil segregeringstiltak ikke være en god måte å overkomme språkbarrieren på. Det vil ikke minske fremmedfrykt, kanskje snarere forsterke den dersom man senere skal innlemme et helt innvandrerfellesskap i gudstjenesten og etter hvert i trosfellesskapet.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Det er vanskelig å argumentere for en *mixed economy* i sammenheng med innvandrere hvis man ønsker å beholde lokalmenighetenes unike muligheter for mangfold. Dersom vi ønsker å beholde den geografiske oppdelingen av Den norske kirke, bør det være rom for innvandrere i lokalmenighetene, og de bør inkluderes i de fellesskapene som allerede eksisterer, for å dra nytte av lokaltilknytningen. Kirkens universalitet blir betydelig svekket i det fellesskapet med andre kristne ikke lenger synes å være tilfeldig delt opp basert på geografi, men som valgmenigheter med nye kriterier for innlemmelse.

Medlemskap

Vad Nilsen peker på medlemskap som en mulig inkluderingsfaktor i sin studie. Det er ikke sikkert at et medlemskap i seg selv er et uttrykk for en tilhørighet i Den norske kirke, og uavhengig av hva medlemskapet sier om tro og tilhørighet, er det ikke gitt at dette er det riktige innsteget i forhold til innvandrere. Ifølge min undersøkelse er tid en barriere for å kunne delta i de rettighetene man har som kirkemedlem, som for eksempel å stille til valg i råd og styrer. Dermed kan det synes som om én av de viktigste oppgavene er å rekruttere til aktiviteter som treffer målgruppen, som ikke er for tidkrevende, og som innvandrerne har mulighet til å delta i fremfor å fokusere på medlemskap. Det kan også tenkes at ideen om medlemskap ikke er inkluderende i seg selv fordi det blant annet kan ligge en forventning om forpliktelse til å melde seg inn i kirken før man kan benytte seg av lokalmenighetens tilbud, og den religiøse preferansen vil være synlig i offentlige registre. Dette kan være problematisk for noen, samtidig som det krever en aktiv handling og papirarbeid. Mine respondenter fremholdt at det som inspirerte dem til å komme til lokalkirken nettopp var at den er åpen og at en ikke trenger invitasjon. Et fokus på medlemskap kan virke hemmende på denne oppfatningen av Den norske kirke.

Innvandrere som ressurs

Kirkemøtet ønsker å se på innvandrere som en ressurs, og Lise er den i menigheten som mest konkret tar til orde for dette. Dersom kirken fra sentralt hold ønsker å se på innvandrere som en ressurs, og prøver å inspirere til lokalt engasjement for arbeidet med

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

innvandrere, er språkbruk viktig. Det kan virke motstridende å uttale innvandrere som en ressurs og samtidig å beskrive dem som svake og fremmede.

Medarbeiderne i menigheten er også opptatt av innvandrere, men også ut fra et omsorgsperspektiv, og i rekrutteringsøyemed. Lise viser at innvandrerne sitter med ressurser i forhold til kulturelle og menneskelige møter. Vad Nilsen skriver om synet på misjon som en mulig avgjørende faktor i synet på innvandrere når hun beskriver at innvandrerne i menighetene hun har studert, synes at misjon i eget land var en naturlig del av det å være kristen. I et kristent perspektiv kan en også si at innvandrernes fokus på fellesskapet med Gud, og Vad Nilsens funn om misjon som en naturlig del av det å være kristen, samt innvandrernes eget ønske om trosopplæring for sine barn, viser at innvandrerne kan være en ressurs for menigheters tenkning rundt forkynnelse, trosopplæring og gudstjenesteform. De kan være en åndelig ressurs i menighetene, og kan minne oss på fokuset for å drive kirke – ikke bare et omsorgsfellesskap, ikke bare et sosialt fellesskap, men et fellesskap med den treenige Gud.

Dessuten forteller alle respondentene om stappfulle kirker og herlig stemning i opprinnelseslandet, og de relaterer dette til musikken og vitaliteten som de er vant med. Innvandrere kan være en ressurs når det gjelder å utforske mulighetene vi har for blant annet musikalsk uttrykk i våre gudstjenester, eller å trekke musikken inn i kirkekaffen eller i form av andre aktiviteter der menigheten har en inkluderende profil.

Oppsummering og konklusjon

Lise er den som har flest konkrete tiltak menigheten kan vurdere for å integrere innvandrere med relativt få ressurser. De viktigste barrierene for deltagelse synes å være *informasjon, rekruttering, språk, tid og fremmedfrykt*. For å fjerne disse barrierene foreslår hun blant annet flerspråklig informasjon, oppslag med søndagens bibeltekst på kirkedøren, kollegiale fellesskap for å bidra til økt kompetanse i arbeidet med innvandrere, og flere kontaktpunkter mellom menighet og innvandrere. Menigheten har ikke en spesiell strategi for å nå innvandrerne, verken i stab eller menighetsråd. Ifølge Vad Nilsen er dette til hinder for inkludering.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Menighetsrådets hovedbidrag til å integrere innvandrere er et forslag om en engelsk gudstjeneste med en annen liturgisk form enn den forordnete gudstjenesten der innvandrerne skal få delta aktivt. Respondentene er positive til et slikt tiltak fordi de ønsker seg mer liv og musikk i gudstjenesten. Dette er et godt forslag til en aktivitet, men kan ikke sies å være et arbeid som inkluderer innvandrerne i menigheten. Den engelske messen kan ses på som en segregering av innvandrerne, og barrierene for deltagelse i lokalmenigheten er unngått ved å plassere en ekstra menighet på *siden av* gudstjenestemenigheten og trosfellesskapet fremfor å jobbe med inkludering i de allerede eksisterende aktiviteter og fellesskap.

Vad Nilsen foreslår også et fokus på kirkelig medlemskap som en mulig inkluderings- og rekrutteringsfaktor. Dette kan synliggjøre antall innvandrere i Den norske kirke, men det kan også være til hinder for den åpenheten lokalmenigheten har i dag.

Menigheten som jeg har studert, jobber ikke aktivt med fjerne barrierer for deltagelse i de kristne fellesskapene i kirken, og de jobber heller ikke nok med rekruttering av innvandrere. Dette kan være noen av grunnene til at det kommer relativt få innvandrere til kirken. Innvandrere kan være en ressurs for menigheten dersom inkluderingen fungerer. Innvandrere generelt kan ikke sies å være inkludert i denne lokalmenigheten, noe medarbeiderne også uttaler selv.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

***KAPITTEL 8: PÅ HVILKEN MÅTE KAN INNVANDRERNE INKLUDERES
I GUDSTJENESTELIVET OG I TROSFELLESSKAPET?***

I kapittel 7 har jeg vist at respondentene oppsøker kirken for å ”be til Gud”. De gir altså uttrykk for et behov for å bli inkludert i et kristent fellesskap, mer enn et diakonalt. Her skal jeg drøfte hvorvidt innvandrere blir forsøkt inkludert i gudstjenesten og trosfellesskapet. Kapittelet er delt i fire deler: Avsnitt 8.1 er en innledning til hva det vil si at innvandrere er inkludert i et kristent fellesskap. Avsnitt 8.2 handler om inkludering i gudstjenesten, og her ser jeg både på tiltak menigheten kan gjøre i forhold til gudstjenesten spesielt og drøfter hvorvidt liturgien i seg selv er inkluderende. I avsnitt 8.3 om inkludering i trosfellesskapet, dreier det seg om den innerste kjernen i menigheten der innlemmelseskriteriene går på sosiale relasjoner, og et spørsmål om innvandrere er inkludert i denne kjernen. Jeg oppsummerer kapittelet i avsnitt 8.4.

8.1 Inkludering i kristne fellesskap

Som beskrevet i forrige kapittel, fokuserer medarbeiderne i menigheten på hvordan inkludering ikke er en realitet nå, men at det vil være mulig å oppnå inkludering en gang i fremtiden. Ingen av medarbeiderne mener at innvandrere er godt nok inkludert, at det er mange nok innvandrere i menigheten, eller at det blir gjort nok for de som er der, eller potensielt kunne vært der.

Lise peker på at innvandrernes kontakt med andre i menigheten og det at de faktisk deltar i aktivitetene i menigheten, er viktig for å bli inkludert i lokalmenigheten. Hun støtter altså funnene til Hegstad om at man må jobbe seg inn i fellesskapet, og at aktivitet gir anledning til å bygge opp sosiale relasjoner i et trosfellesskap. Lise er skeptisk til om innvandrere har noe særlig kontakt med andre i menigheten og om de deltar på aktiviteter nå, slik at hennes utsagn dreier seg mer om hvordan inkludering *kan* skje enn hvordan det faktisk skjer. Menighetsrådslederen mener på sin side at flere i menigheten er flinke til å hilse på og snakke med innvandrere. Hun fremhever også innvandrernes initiativ til å snakke med andre i menigheten og sier at ”det er to–tre som ofte går der, og setter seg ned og slår av en prat. Men jeg tror ikke at de vil oppleve at de er integrert”.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Diakonen ser annerledes på saken, og mener at dem han treffer på aktiviteter, og som også har eller har hatt barn i kirkelige aktiviteter, er integrert. Diakonen sier at han ”opplever at de som på en måte er inne i de aktivitetene, har norske venner i menigheten”.

Hvis man ser på medarbeidernes språkbruk, bekrefter den bildet som de gir av at det er få innvandrere i menigheten, og at de som kommer til gudstjeneste, ikke er inkludert. Flere steder dukker dikotomien *vi/dem* opp, og bruken indikerer at menigheten som *vi* ikke inkluderer innvandrere. Søndagsskolelederen uttaler for eksempel at det å kunne møte alle grupper kirkegjengere er en utfordring for *menigheten* og at innvandrerne er en økende gruppe for *oss*. Menighetsrådslederen uttaler at lokalkirken kan være et sted for innvandrere, og skiller mellom *vi* og *dem* når hun sier at ”jeg tror at vi trenger dem og når de bor her så trenger de oss”. Disse eksemplene viser en begrepsbruk som på den ene side omtaler et fenomen som faktisk eksisterer. Det er ikke en faktisk feil å omtale menigheten som et *vi* uten innvandrere, for det er såpass få innvandrere i menigheten, og flere av innvandrerne som er der, er såpass lite inkludert at de knapt kan kalles en del av menigheten. På den annen side tydeliggjør begrepsbruken det at noen er innenfor mens andre er utenfor.

Uttalelsene viser at folkekirken slik jeg har definert den (se avsnitt 3.4), ikke er i medarbeidernes bevissthet. *Menigheten*, eller *vi*, defineres som de aktive, de som går i gudstjeneste, eller i verste fall de som er inkludert i trosfellesskapet. De kristne innvandrerne som bor innenfor kirkens område, men som ikke deltar aktivt i kirkelivet, regnes ikke som en del av menigheten, men som et rekrutteringspotensial selv om menigheten ikke legger mye ressurser i å nå dem. Hvis man ser dette snevre menighetsbegrepet i sammenheng med ønsket om segregering av innvandrere i en egen engelskspråklig gudstjeneste, kan det synes som om det ikke bare er språk, tid og fremmedfrykt som hindrer inkludering, men også at menighetsarbeiderne opprettholder en konserverende holdning i forhold til menighetens arbeid. På den ene siden er språkbruken deskriptiv, på den andre side kan det bidra til å legitimere en holdning om at menigheten ikke trenger å inkludere *dem* – innvandrerne som er aktive i menigheten, og de som ikke deltar jevnlig.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Menighetsrådslederen og diakonen er opptatt av kirkekaffen som en del av kirkelivet. Menighetsrådslederen bekrefter mine observasjoner når hun sier at ikke alle kommer på kirkekaffen etter gudstjenesten, og at de innvandrerne som kommer, oppholder seg et annet sted enn der trosfellesskapet møtes under kirkekaffen. Hun sier at ”noen setter seg ned i vestibulen i stedet for å komme inn i den stuen der inne”. Hun har observert fenomenet, men menighetsrådet har ikke hatt kapasitet til å ta opp kirkekaffen og andre saker om innvandrere på grunn av en presset stabssituasjon. Diakonen ønsker at menigheten skal jobbe mer med kirkekaffen, men er delt i synet på konsekvensene av observasjonene om todelingen av kirkekaffen. Han mener på den ene siden at det er bra hvis det er et uttrykk for at ingen presses inn ”i det innerste med en gang,” samtidig som det også kan være uttrykk ”for en sånn a- og b-greie,” som innebærer en synlig markering av de som er innenfor, eller i det innerste, og de som er utenfor, selv om alle i prinsippet deltar i samme aktivitet.

Det er ikke mulig å lese ut fra materialet om respondentene opplever todelingen av kirkekaffen som problematisk eller ikke. Det er mulig at jeg hadde kunnet få bedre svar på slike spørsmål dersom jeg hadde deltatt lenger i menigheten som jeg undersøkte. Da hadde jeg også kunnet observere situasjonen over en lenger periode, for å finne ut av om de innvandrerne som hadde deltatt i menigheten lenge, etter hvert ville ta del i det ”innerste”, i trosfellesskapet. Diakonen oppsummerer også menighetens perspektiv på hvordan innvandrerne er integrert med å peke på at det ikke er en uvilje i menigheten, men at innvandrerne likevel ikke er inkludert, blant annet fordi kontaktpunktene mellom menighet og innvandrere er for få. Han peker dermed på muligheter for å inkludere innvandrere, men at dette foreløpig ikke gjenspeiles i handling i noen særlig grad.

8.2 Inkludering i gudstjenesten

Gudstjenesten bør være hovedarenaen for inkludering i en menighet både på grunn av dens stilling som det sted der *koinonia* er synlig og tilgjengelig sett i lys av ekklesiologien omtalt i kapittel tre, og fordi alle respondentene uttrykker et behov for å for eksempel høre på presten, lovsynge, tilbe og be til Gud. Gudstjenesten vil være en naturlig arena

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

for slike måter å uttrykke sin tro på, samtidig som det er rom for den andre begrunnelsen mødrene ga for å være med i menigheten, tilbudet for barna.

Gudstjeneste-formen, altså liturgien, er i seg selv en potensiell arena for inkludering. Dersom liturgien er ukjent for innvandrerne, og de ikke forstår det som skjer i gudstjenesten, vil det ta lang tid å inkludere innvandrerne. De kan delta på selve gudstjenesten, men får mindre mulighet til å delta i de forskjellige leddene i liturgien fullt ut. Liturgien kan være inkluderende hvis den er kjent, og formen på gudstjenesten kan være inkluderende i det alle gudstjenestedeltagere får mulighet til å påvirke og delta i arbeidet med gudstjenestene slik Nordhaug peker på i forbindelse med den nye gudstjenestereformen.

Barrierene – hvordan motvirkes de?

Det kan synes som om Vad Nilsen har rett i at de store utfordringene knyttet til gudstjenesten, ligger i språk og kulturforskjeller. I denne sammenhengen er de andre barrierene jeg drøftet i kapittel syv mindre aktuelle. Innvandrerne prioriterer å komme til gudstjeneste, og *rekruttering* handler like mye om generelt menighetsarbeid selv om det kunne vært hensiktsmessig å konsentrere seg om å *informere* om gudstjenesten for å imøtekomme innvandrernes religiøse behov. Videre er *fremmedfrykt* kanskje til hinder sosialt sett, men dette kan menigheten jobbe med i andre tiltak – som internasjonale fester.

Innvandrerne opplever ikke at gudstjenesten er annerledes enn den de er vant med fra andre steder, og det som nevnes som hovedforskjellene, er språket og musikktypen. Vad Nilsen har lignende funn, og forteller at hovedproblemet er prekendelen fordi den alltid foregår på norsk. Flere av respondentene forklarer at de ikke får med seg alt som skjer i gudstjenesten, fordi norsken går for fort for dem. Manglende tiltak når det gjelder språk gjør at gudstjenesten ikke virker inkluderende, og de innvandrerne som ikke oppfatter muntlig norsk, har ikke anledning til å delta fullt ut. Når respondentene forteller at de ikke får med seg alt som skjer på norsk, vil dette ikke si at de ikke er med i fellesskapet i gudstjenesten, men at de ikke er en inkludert del av gudstjenesten. Respondentene ønsker

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

å gå til gudstjeneste for å være i et fellesskap med Gud, men flere gir også uttrykk for et ønske å lære mer om Gud. Dette behovet blir ikke tilfredsstilt når Ordet ikke når frem.

Lise har flere gode forslag til inkluderingstiltak i gudstjenesten, men sier samtidig at hun har møtt noe motstand i menigheten til å endre på gudstjenesten. Flere av hennes tiltak vil ikke endre noe av gudstjenestens form, men kan være hjelpemidler for innvandrerne, for eksempel liturgihefter på flere språk, og oppslag på døren som viser søndagens tekst. Vad Nilsen refererer til et annet inkluderingstiltak – bruk av powerpoint i prekenen for at det skal være lettere for alle å følge med. Powerpoint kan være mer synlig enn de andre tiltakene, men vil heller ikke påvirke selve liturgien slik at det blir i overkant ”fargerikt og happy”, som en av prestene i hennes materiale var redd for. Dette kan også ha en positiv effekt for hele menigheten ved at alle bruke flere sanser for å ta inn et budskap. Lises tiltak er lite ressurskrevende, men kan ha stor effekt. Dette gjelder særlig oppslaget med søndagens bibeltekst, og kanskje til og med en utvidelse av forslaget med å skrive dagens spesielle bønneemner på engelsk under. Å inkludere innvandrere i gudstjeneste-fellesskapet handler om å gjøre dem i stand til å delta på en mer fullverdig måte, ikke nødvendigvis å endre form eller språk på selve gudstjenestehandlingen.

I de kirkelige dokumentene er ett av målene å vise kirkens globale karakter gjennom ulike uttrykk i gudstjenestene. Dette synes å være et ønske som ikke gjenspeiler seg i lokalmenighetene dersom en ser på funnene fra min undersøkelse og Vad Nilsens studie. Samtidig er det et spørsmål om kirken kan bli for inkluderende for en spesiell gruppe – innvandrerne – slik at de som har vært i menigheten lenge, blir ekskludert. Lise forteller om misnøye i menigheten til å gjøre endringer i gudstjenesten. En slik konservativ holdning til gudstjenesten er lite utviklende for menigheten, men det er ikke ønskelig å legge så mye til rette for én gruppe at en annen gruppe ikke opplever seg sett. Det kan tenkes at forslaget til Eva om å synge salmer som brukes for eksempel både på det afrikanske kontinentet og i Norge på ulike språk kan være en måte å møte denne typen utfordringer på.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Liturgien - inkluderende?

I kapittel tre har jeg beskrevet hvordan Tjørhom peker på gudstjenesten som særlig viktig i *koinonia*-modellen fordi gudstjenesten er det stedet der alle sidene ved *koinonia* tydeligst kommer til uttrykk. I tillegg er dette stedet der alle sidene ved *koinonia* er tilgjengelig: Et kristent fellesskap samler seg om Ord og sakrament og bruker liturgiens form til å manifestere sitt fellesskap med den treenige Gud og det åndelige fellesskapet seg i mellom. En inkluderende gudstjeneste der alle har mulighet til å delta, vil være en måte å inspirere til deltagelse i kirken, og gi alle mulighet til å virkeliggjøre et åndelig fellesskap og å få sin plass i et slikt fellesskap. Både Tjørhom og Nordhaug presiserer at kirkens gudstjenesteordning skal være inkluderende i form av å være en samhandling, eller laget i fellesskap.

Jeg har vist at innvandrerne har problemer med å forstå gudstjenesten fordi de ikke oppfatter den muntlige norsken. Hegstad skriver at liturgien kan være lite tilgjengelig for folkekirkemenigheten fordi den krever stor forståelse for de enkelte leddene og at det tar lang tid til å trenge inn i hvert av leddenes betydning slik at de får en rituell betydning. Det paradoksale i denne sammenhengen er at liturgien har en vanskelig tilgjengelig form, men siden den er kjent fra andre land, utgjør den likevel det som er lettest for innvandrerne å følge med i. Liturgien er altså ikke så avhengig av språket fordi den er noenlunde lik alle steder. Det kan være noe av forklaringen på hvorfor respondentene selv opplever at de er inkludert i gudstjenesten, mens analysen min viser at de ikke er nok involvert til å kunne kalles inkludert sett fra majoritetens ståsted.

Grunnen til at innvandrerne likevel kan trives i gudstjenesten, er at de kjenner kristne og liturgiske koder fra andre sammenhenger, og dermed kan følge dem selv om de ikke forstår alt som blir sagt. De er delvis inkludert i gudstjenesten fordi de har vært en del av andre kirker før denne, ikke på grunn av menighetens innsats. Analysen viser at det verdens-omspennende kristne fellesskapet blir realisert i kirken, og at respondentene er inkludert i kirken først og fremst på grunn av likhetene i kristne former for tilbedelse verden rundt. Det vil si at menigheten er med på å synliggjøre kirken som *koinonia*, men det besvarer ikke Hegstads spørsmål: ” Hvordan kan kirken best mulig være en virkelig-

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

gjøring av det åndelige fellesskap man blir en del av gjennom dåpen og troen?”⁷⁰ En virkeliggjøring av kirken som *koinonia* må bety en balanse mellom de forskjellige fellesskapene nevnt i modellen, og det må også bety at menigheten må jobbe for at alle er inkludert i kirken.

Konklusjon

Respondentene har mulighet til å delta i gudstjenesten. Barrierene for inkludering i gudstjenesten blir ikke forsøkt overkommet av casemenigheten, og det er ikke grunn til å si at respondentene er inkludert i gudstjenestefellesskapet i et samhandlingsperspektiv. Enkle tiltak i forhold til tilpasning for å imøtekomme språkproblemer blir ikke gjennomført, og innvandrere har heller ikke anledning til å påvirke gudstjenesten med innhold.

Respondentene deltar jevnlig i gudstjeneste, men dette kommer mer av deres egne behov for gudstjeneste enn av menighetens innsats for å nå innvandrere og inkludere dem i gudstjenestefellesskapet. Respondentene forstår relativt mye av det som skjer i gudstjenesten fordi den har en form som de er vant med. Liturgien er på den måten inkluderende i seg selv, men krever noen tilpasninger for å på best mulig måte involvere innvandrere.

8.3 Inkludering i trosfellesskapet

Trosfellesskapet synliggjøres først og fremst på kirkekaffen. Et trosfellesskap har, som vi så i kapittel tre, en uformell karakter, og det er sosiale kriterier som avgjør innlemming fordi fellesskapet består i særlig aktive og engasjerte mennesker med sosiale relasjoner til hverandre. Relasjonene mellom medlemmene av trosfellesskapet beror igjen på graden av aktivitet. Man må så å si jobbe seg inn i fellesskapet. Her skal jeg drøfte hvorvidt respondentene er inkludert i trosfellesskapet, og på hvilken måte de kan inkluderes i *det innerste* – i kjernen.

---

⁷⁰ Hegstad 1999: 20-21

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Eva er en typisk trosfellesskapskandidat. Eva går jevnlig til gudstjeneste, og det er noe hun prioriterer. Hun sier at det er ”min dag”, og ”uansett vær har jeg lyst å gå.” Hun sier videre at hun føler at hun er en del av Den norske kirke ved å være i menigheten. Hun er med på de aktivitetene hun selv ønsker å delta i og har tid til i kirken. Dette inkluderer et sosialt kvinnenettverk, samt å hjelpe til på gudstjenesten. Når hun skal beskrive andre ting hun kunne ha gjort, bruker hun ordene at hun ”kunne ha stilt opp litt mer”. Eva sier at hun har venner i kirken, og at de er sammen både på gudstjeneste og på fritiden. Videre forklarer hun at én av aktivitetene i kirken, kirkekaffen, betyr mye fordi hun selv er åpen og ”i kirken er det ganske lett å ha kontakt med folk, og veldig hyggelig at man har kirkekaffen, det betyr veldig mye”. Hun sier at én av grunnene til at hun ble i menigheten etter å ha kommet innom, var et bekjentskap som ”var fantastisk” og innebar tilhørighet, med hennes egne ord: ”Følte meg hjemme”. Eva er også én av de to respondentene som har sittet i foreldreutvalg i barnehage- og skolesammenheng. Hun har tidligere sittet i utvalg i menigheten, men når hun har blitt spurt av kirken i det siste, er saken en annen: ”Jeg har blitt spurt, men jeg har ikke tid, når det er små barn, så jeg takket nei”. Eva har altså vært aktiv i menigheten over tid, og hun har relasjoner til andre i fellesskapet som er varige, og som gjør at hun føler seg som hjemme. Hennes utsagn støttes av mine observasjoner under kirkekaffen der hun ikke var én av dem som var ute i vestibylen, men derimot én av dem som satt inne og pratet med andre i trosfellesskapet. Eva er *inne*, hun er en del av trosfellesskapet både med tanke på sosiale relasjoner, sin egen opplevelse av tilhørighet og mine observasjoner.

Saras egne opplevelser viser at hun til en viss grad er en del av trosfellesskapet, men at tid er en faktor som gjør at hun kanskje ikke kan beskrives som helt inkludert på grunn av fraværet av nære relasjoner til andre i trosfellesskapet og på grunn av det forholdsvis lave aktivitetsnivået. Sara har vært aktiv i menigheten et par år, og sier at hun har brukt et styreverv i kirken ”som sånn sosial aktivitet, finne en grunn til å gå og treffe andre, eller andre voksne”. Hun har ikke lenger tid til å delta i slike aktiviteter, men hun har blitt spurt flere ganger. Hun mener selv at hun er inkludert i menigheten, og beskriver integrasjon som ”at du er en del av samfunn, at du kan delta i de aktiviteter som skjer her rundt”. Hun vektlegger folkekirketankegangen når hun betegner hvorfor hun føler seg som en del av kirken. Hun mener at ”hvem som helst kan komme”, og at dette er et gode i

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

forhold til å føle tilhørighet. Eva er inne på det samme, mens ingen andre snakker direkte om at kirken er for alle, selv om alle respondentene var frimodige nok til å dukke opp i kirken uten en spesiell invitasjon. Sara responderer negativt på spørsmål om nære relasjoner i form av vennskap med noen i menigheten, uten at dette synes å være et stort tap. Barn og arbeid opptar så mye ressurser i hennes liv at hun ikke kan ta seg tid til å etablere disse relasjonene. Hun er likevel såpass engasjert og aktiv at hun har en plass *inne* sammen med de andre i trosfellesskapet.

Når det gjelder de andre respondentene vil jeg karakterisere dem på utsiden av trosfellesskapet. De er en del av gudstjenestemenigheten, men de forteller at de ikke har tid til å komme på grunn av jobb og barn, eller som Ada, at språkforståelsen er en barriere i møte med lokalmenigheten. Ingen av dem gikk *inn* i kirkestuen med kaffen sin.

Hanna har vært aktiv som leder av søndagskolen, og hun har flere bekjente i menigheten, men vil ikke si at hun hører til i lokalmenigheten. Hun forklarer at man må bli kjent og jobbe sammen om noe for å føle tilhørighet, og når hun selv sier at hun ikke oppfyller disse kriteriene, plasserer hun seg selv utenfor trosfellesskapet. Hun forklarer at hun ikke har tid til å gå i menigheten "så ofte", og at hun sjelden eller aldri er på kirkekaffen for å unngå at barna blir mette på kaker. Hun beskriver dermed kirkekaffen som et potensielt rom for å bli en del av trosfellesskapet, og regner med å komme inn i dette fellesskapet etter hvert som hun har vært lenger i menigheten. Hanna ser altså mulighetene til å delta i trosfellesskapet, men opplever ikke at hun er inkludert der. Hannas situasjon viser dynamikken i inkludering – Hanna ønsker bare delvis å inkluderes i fellesskapet, og investerer relativt lite for å inkluderes, så barrieren for inkludering er tid i betydningen at hun selv må prioritere kirkekaffen, kanskje når barna blir større.

Marta er en del av gudstjenestefellesskapet, men ikke trosfellesskapet. Hun sier at hun føler seg hjemme fordi menigheten har hjulpet henne. Hun har fått låne lokaler så hun kan arrangere møtetreff for en nasjonal kvinnegruppe, men gruppen er ikke en aktivitet i kirkelig regi. Hun sier videre at hun har mange venner, men ikke mange i tilknytning til kirken. Hun sier også at hun får med seg informasjonen fra kirken, og sikter først og fremst til kunngjøringene når hun svarer at "de sa alt som skulle skje neste søndag". Hun har blitt kontaktet med spørsmål om hun hadde lyst til å bidra med en tjeneste i menigheten, og kunne tenkt seg det om det ikke hadde vært for jobb og barn.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Hennes egen opplevelse korresponderer ikke fullstendig med mine observasjoner på kirkekaffen. Marta oppholdt seg utelukkende ute i vestibylen under kirkekaffen, og intervjuet foregikk etter hennes ønske også i vestibylen i forbindelse med en kirkekaffe. Dette skulle tilsi at hun ikke var en del av trosfellesskapet, mens hun forteller at hun ”føler seg hjemme” og videre at hun ”liker hvordan de gjør,” men her snakker hun om menigheten som *de*, altså ikke som et *vi* som inkluderer henne. Samtidig er hun ikke aktiv i forhold til menigheten, og selv om hun feirer gudstjeneste jevnlig, har hun ikke tjeneste der eller er med på andre aktiviteter i kirkelig regi. Hun er heller ikke fokusert på andre aktiviteter siden hennes opplevelse av å motta informasjon er å få beskjed om hva som skjer ”neste søndag”. Marta er altså noe mer enn en folkekirkegjenger, men likevel ikke et fullverdig medlem av trosfellesskapet siden hun beskriver få relasjoner, utviser lite aktivitet og oppholder seg *ute* i vestibylen under kirkekaffen. Hun snakker også om menigheten som *de*, og plasserer seg dermed utenfor menigheten. Marta er altså i en slags mellomposisjon, hun er med på kirkekaffe, men ikke inkludert i trosfellesskapet. Den største barrieren synes å være tid til å delta i aktiviteter for å skape sosiale relasjoner.

Ada kan også karakteriseres som å være i den samme mellomposisjonen, og hun oppholdt seg også først og fremst ute i vestibylen under kirkekaffen. Ada opplever også at hun føler seg hjemme i kirken, men i en verdens-omspennende, og ikke i en lokal, betydning. For Ada er møtet med menigheten farget av en opplevelse av å tilhøre kirken i et universelt perspektiv, og det faller således utenfor kriteriene om tilhørighet i et trosfellesskap. Hun har relasjoner i menigheten, og har fått hjelp av medlemmer i menigheten, men hun møter dem ikke utenfor kirken. De største barrierene synes å være informasjon og språk.

Dette viser det paradoksale Hegstad peker på i forhold til innlemming i trosfellesskapet ⁷¹. Alle respondentene kunne religiøst sett ønske å være med i et trosfellesskap, men har ikke tid til å jobbe seg inn i kjernen. De viktigste barrierene for det sosiale ut over tid til å etablere relasjoner synes å være språk eller kommunikasjon, ikke bare for å snakke med andre i trosfellesskapet, men de mangler også forståelsen av å kunne delta på

---

⁷¹ Se Hegstad 1999: 113 og avsnitt 3.4

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

kirkekaffen *inne*, fordi de blir sittende *ute* i vestibylen. Det ser ikke ut til at menigheten klarer å kommunisere dette slik at alle innvandrerne forstår det, kanskje fordi det er så få som hilser i følge menighetsrådslederen, eller som Lise sier – at det er få som ”tar sjansen”. Fremmedfrykten er en barriere for å kunne delta i det innerste fordi det er for få som formidler at innvandrerne er velkommen i det *innerste*. Tid er også en barriere for å delta i menigheten når jobb og barn opptar det tidsrommet respondentene uttrykker et ønske om å bruke på menighetsaktiviteter.

8.4 Oppsummering og konklusjon

Medarbeiderne i menigheten beskriver at det ikke er en uvilje til inkludering av innvandrere, men forklarer at dette i liten grad gjenspeiles i handling. Medarbeidernes språkbruk beskriver denne situasjonen, begrepet *vi* handler om en menighet uten innvandrere. Respondentene opplever likevel at de har en plass i menigheten. Når det gjelder den forordnete gudstjenesten, ønsker de ikke å endre noe vesentlig, og de går jevnlig til kirken på søndager. Likevel viser analysen at gudstjenesten ikke fremstår som en samhandling der innvandrerne er inkludert, først og fremst på grunn av problemer med språk, og at innvandrerne er lite involvert i forberedelsene til og gjennomføringen av gudstjenesten. Respondentenes uttalelser tyder på at gudstjenesteformen er inkluderende i seg selv. Dette er først og fremst fordi liturgien er kjent for innvandrerne, og liturgiens vesen gjør at det ikke har så stor betydning hvilket språk den utføres i.

To av respondentene er helt eller delvis inkludert i trosfellesskapet, mens særlig barrierene *tid*, *språk*, *fremmedfrykt*, og *rom-inndelingen* på kirkekaffen hindrer deltagelse. Videre ville et arbeid med gudstjenesten også kunne bidra til inkludering i trosfellesskapet. Involvering av innvandrere i gudstjenesten kan både bidra til samhandling i gudstjenesten og til økt grad av aktivitet og tjeneste i menigheten, som i sin tur kan bidra til å etablere sosiale relasjoner til andre i menigheten. Dette kan føre til at innvandrerne ikke bare vil føle seg sett med tanke på økt forståelse av forkynnelse og det åndelige fellesskapet i gudstjenesten, men også med tanke på tilpasninger slik at innvandrerne skal forstå, involveres i og delta i kirken på gudstjeneste og i trosfellesskapet.

KAPITTEL 9: OPPSUMMERING OG KONKLUSJON.

PÅ HVILKEN MÅTE KAN INNVANDRERE INKLUDERES I EN MENIGHET I DEN NORSKE KIRKE?

Avslutningsvis ønsker jeg nå å gi en oppsummering av teori og empiriske funn, og å gi noen normative konklusjoner på hvordan innvandrere kan inkluderes i en menighet i Den norske kirke. Jeg har valgt å dele kapittelet i tre. Først oppsummerer jeg begrepet ”inkludering” og den ekklesiologiske modellen om kirken som *koinonia*, samt teori om folkekirke og trosfellesskap. Jeg gir også en kort oppsummering av de tre sentral-kirkelige dokumentene og Ingrid Vad Nilsens funn i sin undersøkelse om integrering av innvandrere. Dette presenterer jeg i avsnitt 9.1. I det neste avsnittet summerer jeg kort mine empiriske funn før jeg tilkjenner mine konklusjoner og tanker om på hvilke måter innvandrere kan inkluderes i en menighet i Den norske kirke i avsnitt 9.3.

9.1 Oppsummering av teori og bakgrunn

Jeg har undersøkt på hvilken måte innvandrere kan inkluderes i en menighet i Den norske kirke ved å intervju seks innvandrere og fire medarbeidere i en lokalmenighet. På bakgrunn av Arbeids- og inkluderingsdepartementets veiledningshefte for inkluderende språk⁷² har jeg formulert inkludering i kirkelig kontekst som *den likhetsfremmende prosessen som skal legge til rette for at alle forstår, involveres og deltar i kirken på alle arenaer, og at arbeidet med å overkomme barrierer for deltagelse skal ha til hensikt å fremme folkekirkemedlemmenes grad av aktivitet.*

Kirken som *koinonia* viser at Den norske kirke skal være en kirke for alle over alt der det trinitariske fellesskap innebærer flere ulike dimensjoner ved fellesskapet. En best mulig virkeliggjøring av dette fellesskapet har sitt naturlige utgangspunkt i gudstjenesten der fellesskapet både er mest synlig og de fellesskaps-skapende nådemidlene er tilgjengelige. For å realisere inkludering av innvandrere i kirken er det nødvendig at alle

---

⁷² Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2007

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

som ønsker det, skal kunne forstå og kunne delta i gudstjenesten som en fellesskapshandling.⁷³

Folkekirken består av den ”majoritet i befolkningen som gjennom kirkemedlemskap og på andre måter har tilknytning til kirken.”⁷⁴ Som en følge av Den norske kirkes geografiske oppdeling, tilhører de som ønsker det, lokalmenigheten i sitt nærområde. Menigheten jeg har studert, er som jeg har vist i kapittel tre, en kjernemenighet, også kalt en aktivitetsmenighet. Lokalet består av en arbeidskirke i en drabantby i Norge, og ulike aktiviteter og gudstjenesten utgjør hovedarbeidet i menigheten. Menighetsleddene har i stor grad tilgang på ansatte. En kjerne av særlig aktive og engasjerte mennesker i menigheten har sitt hovedmøtepunkt i kirkekaffen etter den forordnete gudstjenesten, og de utgjør et trosfellesskap. Tilhørigheten i trosfellesskapet kan måles på grunnlag av aktivitetsnivå fordi innlemmelseskriteriene i følge Hegstad består i å etablere sosiale relasjoner til personer i miljøet ved å delta og å påta seg oppgaver. Han beskriver også at en på grunn av de uformelle kravene kan ”komme i den paradoksale situasjon at mennesker som på religiøst grunnlag ønsker å tilhøre fellesskapet, av sosiale grunner ikke makter å komme på innsiden av det.”⁷⁵ Siden graden av aktivitet er avgjørende for å bli innlemmet i en aktivitetsmenighet, kan inkluderingen ta lang tid, for det tar tid å etablere sosiale relasjoner til personer man ikke kjenner fra før.

Den norske kirke engasjerer seg i temaet integrering av innvandrere, og jeg har sett på tre kirkelige dokumenter for å vise hvordan kirken forholder seg til innvandrere i Den norske kirke. Hovedfokuset i uttalelsene er myndighetenes flyktningpolitikk, men Den norske kirke anerkjenner også den globale, nasjonale og lokale kirkens kall til gjestfrihet, og behovet for diakonale tiltak for innvandrere.⁷⁶ Den norske kirke begrunner sitt ansvar for innvandrere i menneskeverd og i omsorg for de fremmede.

---

⁷³ Se presentasjon av teorien om kirken som *koinonia* i kapittel 3.3 og gudstjenesten som fellesskapshandling i kapittel 3.4

⁷⁴ Hegstad 1999: 26

⁷⁵ Hegstad 1999: 113

⁷⁶ Se resymé av de sentralkirkelige uttalelsene i kapittel 4.1

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Ingrid Vad Nilsen har undersøkt tre ulike menigheter i Norge og mener at hovedutfordringen til Den norske kirke ikke ligger i det diakonale arbeidet, for det er allerede nedfelt i planer og er i fokus. Derimot ligger utfordringen i ”å få til en integrasjon over tid som gjør oss til et fargerikt fellesskap der ulike tradisjoner og kulturer kan kjenne tilhørighet og fellesskap.”⁷⁷

9.2 Oppsummering av empiriske funn

Innvandrerne som jeg har intervjuet, blir kalt respondenter, og de oppsøkte kirken fordi de ønsker et fellesskap med den treenige Gud. Alle seks oppsøkte Den norske kirke etter å ha vært i andre menighetsfellesskap som lå ligger lenger unna bostedet, og som hadde et dårligere tilbud for barn under gudstjenesten, enn lokalmenigheten. Menigheten jeg har studert er opptatt av å hjelpe de innvandrerne som flytter til nærområdet, og ser også et stort rekrutteringspotensial i denne konstruerte gruppen av potensielle kirkegjengere.

Den norske kirke ser sitt ansvar for innvandrere begrunnet i menneskeverd og i omsorg for de fremmede. De to av respondentene som er helt eller delvis inkludert i trosfellesskapet, opplever at de har god tilgang på informasjon om menighetens aktiviteter og tilbud. De har også deltatt i styrer og råd i eller utenfor menigheten og vet hvordan de kan påvirke kirken med sine ideer, tanker og behov. Flere av respondentene forstår i lite grad den informasjonen som blir gitt under kunngjøringene på gudstjenesten, og flere av disse har heller ikke kjennskap til andre av menighetens informasjonskanaler. De har ikke mulighet til å delta i demokratiske prosesser fordi de ikke kjenner strukturen i menigheten og Den norske kirke i tilstrekkelig grad til å kunne påvirke med sine tjenester som kandidatur til råd og verv, eller ideer og behov.

Hovedbarrierene for innvandrernes deltagelse i menigheten er fra kirkens side *mangel på informasjon, manglende rekrutteringsstrategier, menighetens fremmedfrykt, liten tid, og valg av sted for de ulike aktivitetene i arbeidskirken*. Romvalget viser til at kirkekaffen inntas i to forskjellige rom som kan karakteriseres som henholdsvis *inne* og *ute*. Fra

---

⁷⁷ Vad Nilsen i HPT 1 2009: 55. Se også kapittel 4.2

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

innvandrernes side kan *manglende språkkunnskaper* og *for liten tid til å delta i kirkens aktiviteter* være til hinder for inkludering i menigheten.

Andre forhold som gjør inkludering av innvandrere vanskelig er at menigheten som jeg har studert, ikke satser på å inkludere innvandrere, og at innvandrerarbeidet har ikke høy prioritet i lokalmenigheten. Kompetanse på innvandrerarbeid blir verken etterspurt ved nyansettelser eller i forhold til kursing av medarbeidere. Medarbeiderne i menigheten opplever ikke at de prioriterer inkluderingsarbeidet verken i rådsstruktur eller stab, og de sier selv at innvandrerne ikke er inkludert i menigheten. Dette bekrefter Vad Nilsens funn om at innvandrerarbeidet må ha høy prioritet for å lykkes.

Menigheten har et inkluderingsiltak som de snart ønsker å sette i gang med, et engelsk møtepunkt eller en egen gudstjeneste på søndager der innvandrere selv skal involveres i planleggingen for å kunne og på den måten påvirke innhold, form og uttrykksmåter. Innvandrerne ser på dette tiltaket som et gode, og håper at det kan bidra til økt rekruttering. Vad Nilsen argumenterer også for at lignende segregeringstiltak i en startfase kan føre til inkludering senere, og hun mener også at et krav om formelt medlemskap kan øke rekruttering og inkludering.

Materialet viste også at innvandrerne går til gudstjeneste jevnlig fordi de får tilfredsstillt sine religiøse behov der, og flere sier selv at de føler seg hjemme i kirken, og at de er fornøyd med menighetens arbeid. Dette kan ha sammenheng med deres dype forhold til liturgien som gjør at selv om språket er vanskelig tilgjengelig, og at gudstjenesten i liten grad fremstår som en felles handling, så mettes deres religiøse behov i gudstjenesten fordi de gjenkjenner de forskjellige leddene i liturgien.

Lise foreslår flere tiltak til inkludering i gudstjenesten som ikke krever store ressurser eller endringer, for eksempel å lage et oppslag med søndagens bibeltekst på døren og å dele ut liturgihefter på ulike språk, og Vad Nilsen peker på muligheten til å bruke powerpoint under prekenen.

Når det gjelder innlemmelse i trosfellesskapet viser analysen at to av innvandrerne som jeg har intervjuet, er mer eller mindre inkludert i trosfellesskapet. Dette kommer av at de har hatt høy grad av aktivitet i kirken i over lang tid, og de har dermed etablert sosiale relasjoner til andre i menighetskjernen som er svært nære eller gode.

9.3 På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

For å se på hvordan innvandrere *kan* integreres i en lokalmenighet har jeg både sett på fellesskapsdimensjonen ved kirken, på mulige tiltak, og på hvordan respondentene i casemenigheten er inkludert i menigheten. Jeg har satt som premiss at Den norske kirke ønsker å inkludere innvandrere i lokalmenigheten, og spørsmålet, slik Hegstad har formulert det (se kapittel 3), blir da: Hvordan kan kirken best mulig være en virkeliggjøring av det åndelige fellesskap man blir en del av gjennom dåpen og troen?

Menigheter i Den norske kirke har etter min mening ikke råd til å la være å inkludere innvandrere. Ikke bare med tanke på gjestfrihet eller rekruttering, ikke bare i forhold til det åpenbare ansvaret en folkekirke har for alle sine eksisterende og potensielle medlemmer, ikke av samfunnsengasjement eller omsorg for nødlidende, men også for ikke å miste fokuset på kirken som fellesskap som konstitueres av nådemidlene. Innvandrere kan være en åndelig ressurs i menigheter i den norske kirke, en ressurs som folkekirken har ansvar for at blir ønsket velkommen i kristne fellesskap.

Svaret ligger videre i å se innvandrerne og deres behov, samt å innlemme inkludering av innvandrere i strategier og fokusene for menighetens arbeid. Analysen viser at casemenigheten min ikke prioriterer å inkludere innvandrerne i verken gudstjeneste eller trosfellesskap, men at flere forslag til tiltak er forholdsvis lite ressurskrevende. Dette er en av grunnene til at ressursmangel ikke uten videre kan godtas som en barriere for innvandrernes deltagelse i lokalmenigheter, eller som et hinder for inkludering av innvandrere i Den norske kirke mer generelt.

I likhet med Vad Nilsens undersøkelse viser undersøkelsen min at det først og fremst er fokus på innvandrere og prioritering av innvandrerarbeid som skal til, for å lykkes med inkludering av innvandrere i en lokalmenighet. Hittil har Den norske kirke og lokalmenigheten som jeg har studert, vektlagt diakonale tiltak fremfor å møte de religiøse og sosiale behovene respondentene selv forteller omgir uttrykk for. Lokalmenigheten arbeider ikke aktivt med å overkomme barrierer for deltagelse i det kristne arbeidet. Å se innvandrernes reelle behov og å prioritere inkludering av innvandrere, må være to av satsningsområdene for lokalmenigheter dersom Den norske kirke sentralt og lokalmenighetene ønsker å inkludere innvandrere.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Medarbeiderne i menigheten som jeg har studert, og Den norske kirke sentralt, ønsker å være åpen for innvandrere, og dette budskapet må ut til målgruppen – innvandrere i nærmiljøet. Menigheten har ikke satset på kommunikasjon om de religiøse aktivitetene i forhold til innvandrere. Den kommunikasjonen som menigheten forsøker å nå folkekirken med, for eksempel gjennom menighetsblad og kunngjøringer under gudstjenesten, blir ikke mottatt i tilstrekkelig grad av innvandrerne. Derimot har informasjonen om ikke-religiøse aktiviteter til innvandrerne vært så god at kirken ikke klarte å håndtere alle innvandrerne som ønsket å delta på lunsjklubb og som trengte praktisk hjelp. Kunngjøringer i menighetsbladet eller under gudstjenesten bidrar ikke til at rekrutteringen økes, eller til at det gis en synlig mulighet for innvandrerne til å delta i menigheten. Mottakerne forstår ikke budskapet, men ikke bare på grunn av språket. Det ser også ut til at informasjonskanalene ikke når ut til innvandrerne. Innvandrerne oppfatter ikke kunngjøringene fordi de skjer på norsk i muntlig form, og fire av seks respondenter virker ikke å ha kjennskap til menighetsbladet selv om alle i nærområdet skal motta bladet. De kjenner heller ikke til brosjyrene med informasjon som ligger utenfor kirkerommet. Informasjonen til folkekirken er ikke tilgjengelig, mens de som er inkludert i trosfellesskapet, får med seg det de trenger av informasjon. Informasjonstilgangen har implikasjoner for rekruttering og inkludering av de som allerede er aktive i lokalmenigheten.

Respondentene fremhever at muligheten for å komme til kirken uten invitasjon er et gode. Samtidig viser antallet innvandrere i gudstjenesten at dette godet ikke berører mange nok til at en ikke bør prioritere arbeidet med informasjon og rekruttering dersom en ønsker flere innvandrere i lokalmenigheten. Lises erfaringer med å måtte trekke tilbake brosjyrer om arbeidet *nede* på forskjellige språk på grunn av stor pågang, viser at rekruttering er mulig. Det faktum at de to som er helt eller delvis inkluderte i trosfellesskapet, får med seg den informasjonen de trenger, viser at kjennskap til kirkens arbeid krever deltagelse og prioritering i menighetens aktiviteter fra innvandrerens side. Men, en positiv sirkel av tilhørighet og kjennskap er ikke lett å komme inn i dersom man ikke får med seg informasjon om aktiviteter, som gir mulighet til deltagelse ut over den forordnede gudstjenesten.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Som jeg har vist i kapittel fire, argumenterer Vad Nilsen for å danne egne fellesskap for innvandrerne i en første fase av inkludering. Menigheten jeg har studert, har en lignende tankegang når deres primære tiltak for å inkludere innvandrere i menigheten er et engelskspråklig møtepunkt søndag ettermiddag. Jeg er uenig i at segregering er heldig for inkludering både på kort og lang sikt. Jeg mener at tanken om *mixed economy* som hos Vad Nilsen, og det engelskspråklige møtepunktet som casemenigheten vurderer, kan hemme både rekruttering og inkludering i menighetens nåværende gudstjeneste- og trosfellesskap. Videre tror jeg at Vad Nilsen taler for en oppdeling av Den norske kirke som hindrer de mulighetene kirken nå har til mangfold i en lokalmenighet, og at det engelskspråklige møtepunktet vil være en segregering av innvandrerne i det en oppretter et fellesskap på *siden* av det allerede eksisterende gudstjenestefellesskapet. Jeg mener at segregering ikke oppfyller ønsket i Den norske kirke om å inkludere innvandrere i lokalmenigheter.

Vad Nilsen ser også en mulighet for å bruke medlemskap i Den norske kirke som en inkluderingsfaktor, og peker på at Den norske kirke generelt ikke fokuserer på medlemskap. Et fokus på medlemskap kan føre til det motsatte av inkludering fordi medlemskap kan bli et kriterium for innlemmelse flere kan ønske å reservere seg mot, samtidig som kirken ikke fremstår som åpen, eller et sted der en ikke trenger invitasjon for å komme, som en av respondentene uttrykte det. Selv om jeg ikke har kunnet studere dette spørsmålet i detalj, blant annet på grunn av utvalget av respondenter som aktive kirkegjengere, kan det tenkes at det heller ikke generelt sett er viktig for folkekirke-medlemmene om de har et formelt medlemskap. Det kan hende at spørsmålet om medlemskap er viktigere for de som ønsker å stå utenfor kirken, enn for dem som av ulike grunner opprettholder sitt medlemskap i Den norske kirke. Funnene fra min undersøkelse viser at innvandrerne søkte til Den norske kirke uten tanke på medlemskap.

I menigheten som jeg har studert, er innvandrerne synlige, men ikke sett. De er synlige i nærområdet, og til en viss grad i kirken, men menigheten har ikke tatt deres behov på alvor. Generelt er kirken et sted der en kan komme uten invitasjon, men dette er et gode som viser seg å berøre ganske få i nærområdet. Videre er de innvandrerne som faktisk kommer, ikke sett. Når det gjelder inkludering av innvandrere i Den norske kirke kan det synes som om de som av religiøse grunner kunne hatt et ønske om å være en del av

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

folkekirken, ikke får denne muligheten, i første omgang på grunn av mangel på informasjon.⁷⁸ Den norske kirke har en utfordring i å vise seg åpen for innvandrere slik at innvandrere oppdager sin rett og mulighet til å delta i folkekirken.

---

⁷⁸ Jeg har kontekstualisert Hegstads formulering om trosfellesskap, se avsnitt 3.4, 9.1 og Hegstad 1999: 113

LITTERATUR

- Aftenposten 06.09.97: Se www.aftenposten.no/kul_und/article1977933.ece
- Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2007: *Et inkluderende språk*, publikasjonsnummer A-0018 B/N.
- Brochmann, Grete, Tordis Borchrevink og Jon Rogstad 2002: *Sand i maskineriet. Makt og demokrati i det flerkulturelle Norge*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Everett, Larry Euris og Inger Furseth 2004: *Masteroppgaven. Hvordan begynne – og fullføre*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Grønmo, Sigurd 1996 : artikkelen *Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnæringer i samfunnsforskningen*, i Holter, Harriet og Ragnvald Kalleberg (red) 1996: *kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Gullestad, Marianne 2002: *Det norske sett med nye øyne*. Universitetsforlaget, Oslo
- Hegstad, Harald 1999: *Kirke i forandring. Fellesskap, tilhørighet og mangfold i Den norske kirke*. Luther forlag, Oslo.
- Hylland Eriksen, Thomas (red) 2001: *Flerkulturell forståelse*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Jacobsen, Christine 2002: *Tilhørighetens mange former. Unge muslimer i Norge*. Unipax, Oslo.
- Kirkelig ressursdokument 2005: ”Når så vi deg fremmed og tok i mot deg” <http://www.kirken.no/?event=DoLink&NodeID=22505> lest 17.11.2008.
- Kjeldstadli, Knut 2008: *Sammensatte samfunn. Innvandring og inkludering*. Pax Forlag A/S, Oslo.
- Mæland, Jens Olav (red) 2000: *KONKORDIEBOKEN. Den evangelisk-lutherske kirkes bekjennelsesskrifter*. Lunde forlag, Oslo.
- Nordhaug, Halvor 2006: *En kirke for folket. En debattbok om statskirke og folkekirke*. Oslo, Luther forlag, Oslo.
- Tjørhom, Ola 1999: *Kirken – troens mor. Et økumenisk bidrag til en luthersk ekklesiologi*. Verbum.
- Vad Nilsen, Ingrid i HPT 1 2009: *Er integrering av innvandrere mulig? Menighetsarbeid i spenningen mellom diakoni og assimilering i Halvårsskrift for Praktisk Teologi*. Luther forlag, Oslo.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Vedtak KM 06 /05 : <http://www.kirken.no/?event=DoLink&NodeID=22505> lest
17.11.2008.

Vedtak KM 11/06: <http://www.kirken.no/?event=DoLink&famID=6716> lest 18.10.07.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Litteraturliste del 2 – materiale brukt som inspirasjon og bakgrunnskunnskap

- Aambø, Reidun (red) 2005: *Typisk norsk å være uhøflig? Innvandrerne har ordet.* Kulturbro Forlag A/S, Oslo.
- Danielsen, Kirsten 2005: *Neste stopp Nordpolen. Nye nordmenn – egne stemmer.* Orkana forlag A/S, Stamsund.
- Fuglerud, Øyvind 2001: *Migrasjonsforståelse. Flytteprosesser, rasisme og globalisering.* Universitetsforlaget, Oslo.
- Fuglerud, Øyvind (red) 2004: *Andre bilder av "de andre". Transnasjonale liv i Norge.* Pax Forlag A/S, Oslo.
- Fuglerud, Øyvind og Thomas Hylland Eriksen (red) 2007: *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning.* Pax forlag, Oslo.
- Hylland Eriksen, Thomas og Torunn Arntsen Sørheim 2006: *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge.* Gyldendal Norsk Forlag A/S, Oslo
- St meld nr 17 (1996-97): *Om innvandring og det flerkulturelle Norge,* Kommunal- og Arbeidsdepartementet.
- St.meld nr. 49 (2003-2004): *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse. Ansvar og frihet.* Kommunal- og Regionaldepartementet.
- Øiestad, Guro 2004: *Feedback.* Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Internettsider

- www.kifo.no - Stiftelsen kirkeforskning.
- www.kirken.no - Den norske kirke.
- www.nova.no - Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- www.nsd.uib.no - Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.
- www.rights.no - Human Rights Service.
- http://www.regjeringen.no/nb/tema/Innvandring_og_inkludering.html?id=918
Regjeringens nettportal om temaet innvandring og inkludering.
- www.ssb.no/innvandring - Statistisk sentralbyrå.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

VEDLEGG: INTERVJUGUIDE

Intervjuguide respondenter

Deltagere

Bakgrunn (kjønn, alder, utdannelse, sosioøkonomisk, bosted, botype leie/eie, generasjon)

Migrasjonshistorie

Hvor kommer de fra?

Opphold (permanent/transit)

Fremtidsutsikter

Møte med Kirken

Hvordan kom du i kontakt med kirken?

Hvorfor går du i ....(lokalmenigheten)?

Finnes det andre alternativer til trosutøving som du eventuelt har valgt vekk?

Opplever du at du hører hjemme i kirken?

Hvilke behov blir tatt vare på i kirken, og hvilke blir ikke?

Hva forventet du av kirken?

Hvordan er det kirkelige uttrykket i forhold til det de er vant med i andre sammenhenger?

Har likheter/ulikheter noe å si?

Hvordan opplever du gudstjenesten i lokalmenigheten – føler du deg som en del av den?

Har du et nettverk i kirken?

Hvem er disse (ansatte, frivillige, deltagere på aktiviteter?)

Har dette nettverket spilt en rolle for integreringen i Kirken? I samfunnet?

Møtes dere utenfor kirkelige aktiviteter? Hvorfor/ hvorfor ikke?

Føler du deg som en del av Den norske kirke? Hvorfor /hvorfor ikke?

Har du, eller kunne du tenke deg å være aktivt deltagende i kirken, med for eksempel å forberede samlinger, sette i gang tiltak eller lignende? (Dette bringes ikke direkte videre til menigheten, er bare et spørsmål for å se hvilken type du er)
Hvorfor/ hvorfor ikke?

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Har du vurdert å stille til valg til verv i menigheten, som for eksempel til styrer, råd eller lignende? Hvorfor/ hvorfor ikke?

Hvordan får du informasjon om aktiviteter og arrangementer

Føler du at du har en påvirkningsmulighet i kirken (gjennom muligheten til å gjøre frivillig innsats, gi tilbakemeldinger til ansatte, stille til valg i råd etc uavhengig om du gjør det eller ikke)

Har du opplevd diskriminering eller rasisme i forbindelse med kirken?

Opplever du at ditt kulturelle uttrykk blir tatt i mot i kirken? Hvordan/ ikke?

Skulle du ønske at du kunne påvirket med din kultur? Hvordan?

Møte med det norske samfunn

Hvordan er det å bo i Norge?

Har din kontakt med kirken noe å si for kontakten med samfunnet forøvrig?

Hvilke aktiviteter er du i kontakt med utenfor kirken?

Hvordan fant du disse?

Hvorfor deltar/ deltar ikke du på disse aktivitetene?

Høre om de har noe de skulle sagt om sitt forhold til kirken som ikke er nevnt, og om de kjenner noen som kan intervjues. Takke for at de stilte opp.

Synlig, men ikke sett?

På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?

Intervjuguide informanter

Jeg brukte intervjuguiden til respondentene – med følgende tilpasninger:

Personopplysninger relevante for stilling/verv

Hva slags arbeid de har for innvandrere, og hva de tenker om situasjonen

Strategi – eventuelle spesielle tilpasninger i arbeidet

Deres syn på innvandrernes motivasjon til å gå i kirken

Om de opplever at innvandrerne er integrert i menigheten

Informasjonsarbeid og -metoder

Rekrutteringsmetoder

Er innvandrerne en kjerne i menighetskjernen?

Om forholdet menn/kvinner blant innvandrerne

Om kirken er til hjelp i integrering i samfunnet forøvrig

Arbeidet *nede* – forhold til det?

Åpent spørsmål – noe de lurer på eller gjerne ville si.